

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

HANEFİ MEZHEBİNE GÖRE EVLENME
EHLİYETİ VE ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİ
MESELESİ (MODERN HUKUK MUKAYESELİ)

MERVE MUTLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MURAT ŞİMŞEK

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve MUTLU
	Numarası	138106041035
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı – İslam Hukuku Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK
	Tezin Adı	Hanefi Mezhebine Göre Evlenme Ehliyeti ve Çocukların Evlendirilmesi Meselesi (Modern Hukuk Mukayeseli)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Hanefi Mezhebine Göre Evlenme Ehliyeti ve Çocukların Evlendirilmesi Meselesi (Modern Hukuk Mukayeseli) başlıklı bu çalışma 17/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	MURAT ŞİMŞEK	
2	Prof. Dr.	Abdullah GOLAK	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Huzeyfe GEKER	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Merve MUTLU		
	Numarası	138106041035		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	+	Tezli Yüksek Lisans
		Doktora		
Tezin Adı	Hanefi Mezhebine Göre Evlenme Ehliyeti ve Çocukların Evlendirilmesi Meselesi (Modern Hukuk Mukayeseli)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Merve Mutlu

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	MERVE MUTLU		
	Numarası	138106041035		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri – İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	+	Tezli Yüksek Lisans
		Doktora		
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. MURAT ŞİMŞEK		
Tezin Adı	Hanefi Mezhebine Göre Evlenme Ehliyeti Ve Çocukların Evlendirilmesi Meselesi (Modern Hukuk Mukayeseli)			

Bu araştırmanın amacı, İslam hukukunda çocukların evlendirilmesinin hukuki dayanağını ortaya koymaktır. Ayrıca bu problemin günümüz hukuk sistemindeki yerini tespit etmektir. Çocukların evlendirilmesi konusu tartışılmış sonuçta çocukların evlendirilmesini kabul edenler ve etmeyenler şeklinde iki temel görüş ortaya çıkmıştır.

Bu araştırma, giriş, iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir. Giriş kısmında evlenmenin mahiyeti hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Hanefi mezhebine göre evlenme ehliyeti ele alınmıştır. Evlenme için gerekli olan ehliyet ve velâyet konuları incelenmiştir. İkinci bölümde çocukların evlendirilmesi İslam hukuku açısından incelenerek farklı görüşler ortaya konulmuştur. Bu konudaki Osmanlı kanunlarına ve günümüz hukuk sistemindeki kanunlara değinilmiştir.

Sonuç bölümünde ise konu ile ilgili tespit edilen görüşlerin değerlendirilmesi özet olarak verilmiştir.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	MERVE MUTLU		
	Student Number	138106041035		
	Department	Basic Islamic Sciences – Islamic law		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	+	Master's Degree (M.A.)
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	DOÇ. DR. MURAT ŞİMŞEK		
Title of the Thesis/Dissertation	Marriage Capacity And The Problem Of Marriage Of Children According To Hanafi Sect (Modern Law Comparison)			

The main purpose of this research is to reveal the legal basis of the marriage of children in Islamic law, at the same time to determine the place of this problem in today's legal system. The topic of marrying children was discussed and two main views emerged, the once who are accepting and the once who are not accepting the marriage of children.

This research consists of an introduction, two chapters and one conclusion part. In the introduction you can find the given information about the nature of marriage. In the first part is discussed the license to marriage according to Hanafi sect. The legal competence and custody issues required for marriage were examined. In the second part, we can find the marriage of children which is examined in terms of Islamic law and different opinions are also presented. In this issue we can address to the Ottoman's law and today's legal system.

In the conclusion part, we can find the evaluation of the opinions on the subject which are summarized.

ÖNSÖZ

Toplumunu şekillendiren yapı taşı; aile kurumunun en önemli parçası çocuktur. İslam hukukunda çocuklarla ilgili konulara fıkıh kitaplarının nikâh ve hadâne bölümlerinde rastlamaktayız. Çocuklarla ilgili problemlerden birisi onların velileri tarafından rızaları alınmadan evlendirilmeleridir.

Çocukların evlendirilmesinde velâyet konusu önemlidir. Akıl hastalarının ve çocukların himaye edilmeye muhtaç olmaları sebebiyle onları konuma amacında olan velâyet müessesesi, velilere onlar adına bir takım tasarruflarda bulunabilme yetkisi vermiştir. Bu tasarruflardan velilerin çocukların şahısları üzerindeki yetkileri tezimizin konuları arasındadır.

İslam hukukunda çocukların şahsı üzerindeki velâyet, doğum ile başlayıp buluğ çağına kadar devam etmektedir. Bu dönemde veliye hem yetki verilmiş hem de sorumluluk yüklenmiştir. Çocukları evlendirmek, veliye verilmiş yetkinin yanında büyük bir sorumluluktur.

Bu çerçevede; “ Ehliyet, velâyet ve vekâletin evlenme üzerinde etkisi nasıldır? Çocuk kimdir? İslam hukukunda çocukların evlendirilmesinden kasedilen nedir? Çocuklar kimler tarafından evlendirilebilir? Küçük yaşta evlendirilenler bu nikâhı bozabilir mi? Bozarsa ne zaman ve hangi şartlarda bozabilir? İslam hukukunda çocukların evlendirilmesi bir kural mı yoksa ihtiyaca binaen kullanılan bir izin mi? İslam toplumlarında uygulama alanı nasıldır? Osmanlı devletinde ve günümüz hukuk sisteminde bu konu hakkındaki kanun maddeleri nelerdir?” gibi soruların cevaplarını arayarak konumuzu şekillendirmeye çalıştık.

Çalışmanın her aşamasında yol göstererek yardımlarını esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Murat ŞİMŞEK hocam başta olmak üzere, çalışmam boyunca bana her zaman destek olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

Merve MUTLU

KONYA - 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNA GÖRE EVLENME EHLİYETİ	5
HANEFİ MEZHEBİNE GÖRE EVLENME EHLİYETİ.....	5
I. EHLİYET	5
A. Tanımı.....	5
B. Ehliyetin Kısımları.....	6
1. Vücub Ehliyeti	6
2. Eda Ehliyeti.....	7
3. İbadet Ehliyeti.....	9
3. Ceza Ehliyeti	9
C. Hayat Boyunca İnsanın Ehliyet Durumları	10
1. Ceninlik Devresi.....	10
2. Gayri Mümeyyiz Küçüklük Devresi	11
3. Mümeyyiz Küçüklük Devresi	11
4. Bulğ Devresi	12
5. Rüşd Devresi	13
D. Evlenme Ehliyeti	13
1. Tanımı ve Şartları.....	13
2. Evlenme Ehliyetine Sahip Olma Bakımından Şahıslar.....	15
II. VELÂYET	20
A. Tanımı.....	20
B. Velide Bulunması Gereken Nitelikler	22
C. Evlenmede Velâyet	24
1. Tanımı, Konusu ve Gayesi	24
2. Evlendirme Velâyetinin Sebepleri.....	25
3. Velâyet Altında Bulunmanın İlleti	26
4. Evlilikte Velâyetin Gerekli Olduğunu Savunanların Delilleri.....	26

5. Evlenmede Veli İzninin Gerekli Olmadığını Savunanların Delilleri	28
D. Velâyet Çeşitleri	29
1. Hususi Velâyet	29
2. Umumi Velâyet	30
3. Zorlayıcı Velâyet (Velâyet-i İcbâr)	31
4. Zorlayıcı Olmayan Velâyet (Velâyet-i İhtiyâr veya İstihbâb)	33
III. VEKÂLET	34
A. Tanımı	34
B. Nikâhta Vekâlet	35
II. BÖLÜM	
ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİ MESELESİ	36
I. KÜÇÜK KAVRAMI VE SINIRLARI	36
A. Küçük Kavramı	36
B. Küçüklüğün Sonu: Buluş	37
II. İSLAM HUKUKUNDA ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİ	39
A. Çocukların Evlendirilebileceği Görüşü	41
B. Çocukların Evlendirilebileceği Görüşünde Olanların Delilleri	42
1. Bakire Küçük Kızın Evlendirilmesi	46
2. Dul Küçük Kızın Evlendirilmesi	48
3. Küçük Erkeğin Evlendirilmesi	49
4. Buluş Muhayyerliği	51
C. Çocukların Evlendirilemeyeceği Görüşü	55
D. Çocukların Evlendirilemeyeceği Görüşünde Olanların Delilleri	56
C. Delillerin Değerlendirilmesi	57
III. OSMANLI DEVLETİNDE ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ KANUNLAŞTIRMALAR	60
IV. GÜNÜMÜZ HUKUK KANUNLARINDA ÇOCUKLARIN EVLENME YAŞI	61
V. DEĞERLENDİRME	62
SONUÇ	64
KAYNAKÇA	65
ÖZGEÇMİŞ	71

KISALTMALAR

a.g.m	: Adı geçen makale
A.K	: Aile Kararnamesi (Kadri Paşa'nın Ahvâl-i Şahsiyyesi için)
b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
EY	: Evlendirme Yönetmeliği
HAK	: Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi
Hz.	: Hazreti
İİİGYA	: İslam'da İnanç İbadet Günlük Yaşayış Ansiklopedisi
md.	: Madde
ö.	: Ölüm tarihi
r.a	: Radıyallahu Anh
S.	: Sayı
s.	: Sayfa sayısı
s.a.v	: Sallallahü aleyhi ve sellem
SMK	: Suriye Medeni Kanunu
thk.	: Tahkik eden
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TMK	: Türk Medeni Kanunu
ty.	: Baskı tarihi yok
vb.	: Ve benzerleri
vd.	: Ve diğerleri
yy.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, YÖNTEMİ ve KAPSAMI

Aile kurumu ilk insandan başlayarak günümüze kadar devam edegelmiştir. İslam dini evlilik konusunda Kitap ve sünnet aracılığı ile insanlara yol göstermiştir. Evlenirken nasıl bir yol izleneceği, kendi irade beyanıyla kimlerin nikâh akdi yapıp yapamayacağı, böyle kimselerin kimler tarafından evlendirilebileceği, bunun için gereken şartların neler olduğu gibi konular açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızda Hanefi mezhebinde evlenme ehliyet ve velâyeti anlatılırken diğer mezheplerin görüşlerine de bazen mukayeseli olarak değinilmiştir. İslam hukuku bakımından kendi irade beyanıyla nikah akdi yapamayan, velileri tarafından rızalarına aykırı olarak evlendirilen çocukların evlendirilmesinin hukuksal dayanakları ortaya konulup, günümüzde bu meselenin hükmünün ne olacağı üzerinde durulmuştur.

Çalışmamız; bir giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde evlenme mahiyetinin üzerinde durularak, evlenme akdinin unsurlarına kısaca değinilmiştir.

Birinci bölümde evlenme ehliyeti, evlendirme velâyeti ve nikâhta vekâlet konularına kısaca değinilmiştir. Ehliyet konusu; tanımı, kısımları ve evlenme ehliyeti şeklinde başlıklandırılarak işlenmiştir. Bu incelememizde çocukların hangi katagoride olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonrasında velâyetten bahsedilip, evlendirme velâyetinin tanımı, çeşitleri ve velide bulunması gereken şartlara yer verilmiştir.

İkinci bölümde küçük kavramı ve küçüklüğün ne zaman son bulacağı üzerinde durularak; çocukların evlendirilebileceği görüşünde olanlar ve delilleri ile çocukların evlendirilemeyeceği görüşünde olanlar ve delilleri sıralanarak okuyucuya rahatlık sağlanmaya çalışılmıştır. Osmanlı dönemi kanunlaştırmalarında ve yürürlükteki günümüz hukuk sistemindeki çocukların evliliği ile ilgili maddelere yer verilmiştir.

Çalışmamızda işlediğimiz konuya aile hukuna ait birçok eserde rastlamamız mümkündür. Fakat direk konumuzla alakalı; H. İbrahim Acar ‘ın “ Evlenme Ehliyeti Bakımından İslam Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi” adlı makalesi ve Adem

Yenidoğan'ın "İslam Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi" isimli yaptığı yüksek lisans tezinden başka müstakil bir çalışmaya rastlayamadık.

Araştırmamızda mümkün olduğu kadar her mezhebin kendi kaynaklarına yer vermeye çalıştık. Aile hukukunu da ele alan ahvâli şahsiyye eserlerinden çokça faydalandık.

İkinci bölümün sonunda değerlendirme başlığı açarak, metin içerisinde akışı bozmamak için söylemediğimiz yorumlara yer vermeye çalıştık.

Sonuç bölümünde kısaca, çocukların evlendirilmesi konusunda bizde oluşan kanaati ortaya koyduk.

II. EVLENMENİN MAHİYETİ

A. Tanımı

Aile hukuku esas itibariyle evlenme kurumuna dayanır. İslam hukuk dilinde evlenmeyi ifade etmek için kullanılan teknik terim "nikâh"tır. Nikâh kelimesi sözlükte; "cinsel temas ve evlilik akdi"¹ anlamlarına gelmektedir. Ancak İslam hukukçuları, bu anlamlardan hangisinin gerçek, hangisinin mecaz anlam olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Hanefî hukukçular, nikâh kelimesinin gerçek anlamının cinsel temas, mecaz anlamının akit olduğunu kabul etmişler ve bu kabullerini "Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin."² ayetiyle delillendirmişlerdir. Onlara göre bu ayette geçen nikâh lafzı, cinsel ilişki anlamına gelmektedir.³ Fakihlerin çoğunluğu ise, nikâh lafzının gerçek anlamının akit, mecaz anlamının cinsel temas olduğunu kabul etmişlerdir. Onlara göre nikâh lafzı, "...bir başka kocayla nikâhlanmadıkça"⁴ ayetinde olduğu gibi, Kitap ve Sünnette bu manada kullanılmıştır.⁵

¹ İbn Manzûr, Ebu'l Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mükerrrem el-İfrîkî el-Mısırî, *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sadır, Beyrut, ty., II, 626.

² Nisâ, 4/22.

³ Serahsî, Şemseddin Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl, *Kitâbu'l-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1993, IV, 192.

⁴ Bakara, 2/230.

⁵ İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebû Muhammed b. Ahmed b. Kudâme, *el-Muğnî*, thk. Abdullah b. Abdülhasen et-Türkî, Abdulfettah Muhammed, Dâru Âlemi'l- Kütüb, Riyad, 1986, IX, 339.

Nikâhın terim anlamına gelince; İslam hukukçuları nikâhı çeşitli şekillerde tarif etmişlerdir. Klasik dönemlerde nikâh, daha çok erkeğin kadından faydalanması olarak tarif edilirken, sonraki dönemlerde her iki cinsi de içine alan daha kapsamlı tarifler yapılmıştır.

Fıkıh kitapları evliliği (nikâh): “*Kasden milk-i müt'a üzerine varid olan bir akittir*”⁶ şeklinde tarif etmiştir. Yani evlilik öyle kasıtlı bir akittir ki akdi yapanın istifadesini temin eder. Kasten tabiri evlenmeyi cariye almadan ayırmak için kullanılmıştır. Çünkü efendi cariyeinin milk-i rakabesine sahiptir. Hâlbuki evlenmede bahse konu olan milk-i müt'a, kadının kadınlığından faydalanma anlamına gelir.⁷ Bu tarifte akdin mevzuuna (ne üzerinde vücut bulduğuna) temas edilmiştir. Daha teknik ve ilmi bir tariftir. Milk-i müt'anın karşılığı “ milk-i rakabe” dir.⁸ Bu tarif "*erkeğin nikâhı yasak olmayan bir kadından meşru olarak istifadesini temin eden bir akittir*" şeklinde sadeleştirilmiştir.⁹

Çağdaş müelliflerden Ebû Zehre nikâhı, “*Kadın ve erkek arasında birlikte yaşamayı ve yardımlaşmayı helal kılan, taraflara karşılıklı hak ve ödevler yükleyen bir akittir*”¹⁰ diye tarif etmiştir.

Yeni kabul edilen bazı İslam ülkeleri kanunları, Batı hukuk sistemlerinin evlenme tarifini aynen benimsemişlerdir. Örneğin, Suriye medeni kanunu 1. md. de evlenmeyi şöyle tarif ediyor : “*Evlenme, evlenmeleri yasak olmayan bir erkekle bir kadın arasında yapılan ve müşterek hayat ve nesli sürdürmek için bir bağ yaratan akittir.*” Müdevvene adını taşıyan Fas kanunu 1. maddesinde evlenme konusunda daha ayrıntılı bir tarif veriliyor: “*Evlenme kanunî bir akittir ki onunla bir kadınla bir erkek sürekli bir hayat kurmak için birleşirler. Evlenme, kocanın yönetimi altında, eşlere vecibelerini güvenlik, huzur, sevgi ve saygı içinde yerine getirmek imkânını veren, sağlam temeller üzerine inşa edilmiş bir aile yuvasının tesisıyla sadakat, güven ve nesli sürdürme arzusu içinde bir hayatı gaye edinir.*”

⁶ Bilmen, Ömer Nasûhi, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kâmusu*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2013, II, 11.

⁷ Bilmen, *Kâmus*, II, 11.

⁸ Rakabe boyun demektir. Burada boyun zikredilmiş, tam mülkiyet, bir şeyin bütününe sahip olmak kastedilmiştir. Evlilikte ise sahip olunan şey eşin zat ve varlığı değil, ondan istifade imkânıdır.

⁹ Cin, Halil, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Konya, 1988, s. 40.

¹⁰ Ebû Zehre, Muhammed, *el-Ahvâlu 'ş-şahsiyye*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, ty., s. 18.

B. Meşruiyeti

Evliliğin meşruiyeti Kitap, sünnet ve icma delilleri ile sabittir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

*“Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.”*¹¹

*“Size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer adaletli davranamayacağınızdan kokarsanız, o taktirde bir tane alın veya sahip olduğunuz cariyelerle yetinin. Bu adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.”*¹²

Kur'an insanları evliliğe teşvik eder. Evliliğin çeşitli fayda ve hikmetlerine işaret eder¹³ ve evliliği kocanın karısına verdiği *“sağlam bir söz”* olarak nitelendirir.¹⁴ Kadının kocası, kocanın da karısı üzerinde birtakım haklarının bulunduğunu bildirmekle birlikte¹⁵ bu hakların ne olduğu konusunda ayrıntıya girmek yerine *“mâruf”*¹⁶ ölçütünü getirir.¹⁷

Sünnette ise, evliliği teşvik eden pek çok rivayet bulunmaktadır. Allah'ın elçisi gençlere hitap ederek şöyle buyurmuştur: *“Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlilik yükümlülüğüne gücü yeterse evlensin. Çünkü evlilik gözü ve ırzı harama karşı daha fazla koruyucudur. Kimin evlenmeye gücü yetmezse oruca devam etsin. Çünkü oruç onun için bir kalkandır.”*¹⁸

Ashab-ı kiramdan üç kişi Hz. Peygamber (s.a.v)'in eşlerine onun gece ibadetini sormuşlar, aldıkları cevaplar karşısında belki azımsayarak; birincisi sürekli olarak gece namazı kılmaya, ikincisi sürekli oruç tutmaya, üçüncüsü ise kadınlardan sürekli ayrı kalmaya ve hiç evlenmemeye karar verir. Onların bu konuşmalarını haber alan Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurur: *“Bazı kimselere ne oluyor ki, şöyle şöyle demişler. Fakat ben hem namaz kılıyorum, hem uyuyorum; oruç tutuyorum,*

¹¹ Nur, 24/ 32.

¹² Nisâ, 4/3; Nikâhla ilgili diğer ayetler için bkz. Bakara, 2/102, 221, 228, 230, 232, 235; Nisâ, 4/4, 5, 19, 22-26.

¹³ Bkz. Nisâ, 4/3, 24; Nahl, 16/72.

¹⁴ Bkz. Nisâ, 4/21.

¹⁵ Bkz. Bakara, 2/228, 233; Nisâ 4/4, 20-21.

¹⁶ Mâruf: Toplumda yadırganmayan, söylenince hemen akla gelen şeydir.

¹⁷ Aydın, M. Akif, “Aile Hukuku” *İlmihal II (İslâm ve Toplum)*, TDV Yayınları, Ankara, 2007, II, 196.

¹⁸ Buhârî, “Sıyam”, 10, “Nikâh”, 2,3; Müslim, “Nikâh”, 1; Ebû Dâvûd, “Nikâh”,1; Tirmizî, “Nikâh”, 1; Nesâî, “Sıyam”, 43; “Nikâh”, 3; İbn Mâce, “Nikâh”, 1; Dârimî, “Nikâh”, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 378, 424, 425.

tutmadığım da oluyor; kadınlarla da evleniyorum. Kim benim sünnetimi terk ederse benden değildir.”¹⁹

Hız. Âişe'nin (r.a) naklettiği bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

“Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimle amel etmezse, benden değildir. Evleniniz, çünkü ben (kıyamet gününde) diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim. Kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Evlenme gücü bulamayanlarda oruca devam etsin. Çünkü oruç onun için harama karşı bir kalkandır.”²⁰

Müslümanların da, evlenmenin meşruluğu üzerinde icmaı bulunmaktadır.²¹ Ayrıca ilk dönemlerden itibaren müslümanların evleniyor olması da, evlenmenin meşruluğunu ortaya koymaktadır. Rasûlullah (s.a.v) evlenmiş, onun ashâbı da evlenerek bu sünneti devam ettirmiştir. Onlardan sonra gelen müslümanlar da evlenerek onların yolundan gitmişlerdir.

C. Hükümü

İslam hukukçuları kişilerin mali durumlarının yanında şehvi duygularını kontrol altına alıp-alamamasını göz önüne alarak evlenmeyi farz, vacib, sünnet, haram, mekruh ve mübah olarak vasıflandırmışlardır.

1) Evlenmediği takdirde zinaya düşeceği kesin olan kişinin evlenmesi farzdır. Ancak bunun için erkeğin mehri verecek ve eşinin geçimini sağlayacak güce sahip olması gereklidir.

2) Yine evlenmezse zinaya düşme tehlikesi bulunan kişinin- mehir ve nafakayı sağlayacak durumda ise- evlenmesi vaciptir. Hanefiler dışında çoğunluğa göre farz ile vacip arasında bir fark bulunmaz.²²

3) Evlenince, eşine zulüm ve işkence yapacağı kesin olan kimsenin ise evlenmesi haramdır. Hem zinaya düşme hem de eşine zulüm yapma korkusu bulunan kimsede haramlık yönü tercih edilir. Çünkü bir konuda haram ve helal birleşince, prensip olarak haram üstün tutularak ondan kaçınmak gerekir. Nitekim Kur'an-ı

¹⁹ Müslim, “Nikâh”, 5; Nesai, “Nikâh”, 4; Darimi, “Nikâh”, 3; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, II, 158, III, 341, 359, V, 409, Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 3.

²⁰ İbn Mace, “Nikâh”, 1.

²¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 340; İbn Kudâme, Şemsuddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b.Ebi Ömer b.Ahmed el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebir*, I-XIV, thk. Abdullah b. Abdulhasan et- Türkî, Matbaatü Hicr, yy., 1996, XX, 8.

²² Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2017, s. 153.

Kerim'de; " *Evlenmeye güç yetiremeyenler de, Allah kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar.*"²³ buyuruluyor.

4) Eşine zulüm yapma ihtimali bulunan kimsenin evlenmesi mekruh²⁴ olduğu gibi, nafaka ve mehre güç yetirebildiği hâlde cinsel ilişkiye güç yetiremeyen şahsın da evlenmesi mekruhtur.²⁵

5) Cinsel bakımdan itidal halde bulunanların evlenmeleri sünnettir. İtidal; evlenmezse zinaya düşeceğinden korkulmayan, evlenirse de eşine zulüm yapacağından endişe duyulmayan kimsenin durumunu ifade eder. Bir toplumda çoğunluğun bu durumda olması asıldır. Yukarıda zikrettiğimiz, evlenmeyen gençlere oruç tutmayı tavsiye eden ve evlilik konusunda aşırı çekimser kalmaya karar veren üç sahabeyi de uyaran hadisler bunun delilidir.²⁶

D. Gayesi

Dini ve sosyal bir kurum olan evlenme olayına İslam büyük önem vermiş, ayet ve hadislerde teşvik edilmiştir.²⁷ Teşvik edilen evliliğin Kur'an'da ifadesini bulan birçok yararları bulunmaktadır. Bu yararlar, "*Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun varlığının ve kudretinin delillerindendir*"²⁸ ve "*Onlar size örtüdüler, siz de onlara örtüsünüz...*"²⁹, "*Allah, sizi bir tek nefisten yaratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir...*"³⁰, "*Allah size kendi cinsinizden eşler var etti. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar verdi...*"³¹ meallerindeki ayetlerden de anlaşılacağı üzere, kişinin huzur bulacağı ortamın tesisi suretiyle aileye mutluluk, topluma iyi bir nesil sağlamak, insanın sosyal ve ruhi ihtiyaçlarını gidererek ve birtakım biyolojik ihtiyaçların karşılanması suretiyle kişilerin iffetsizliğe düşmemeleri³² şeklinde sıralanabilir. Ancak bu ve benzeri yararların meydana gelebilmesi için eşlerin hak ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir.

²³ Nur, 24/33.

²⁴ Mevsilî, Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l- Muhtâr*, I-V, Dâru'l- Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut, ty., III, 82.

²⁵ Seyyid Sâbık, *Fikhu's- Sünne*, el- Fethu li'l- Î'lâmi'l- Arabî, Kahire, ty., II, 17.

²⁶ Döndüren, *Aile İlmiyali*, s. 153.

²⁷ Buhari, "Nikâh", 1; Müslim, "Nikâh", 1; İbn Mace, "Nikâh", 1, 8.

²⁸ Rûm, 30/21.

²⁹ Bakara, 2/187.

³⁰ A'raf, 7/189.

³¹ Nahl, 16/ 72.

³² Bkz. Buhari, "Nikâh", 2, 3; Tirmizi, "Nikâh", 1; Nesai, "Sıyam", 43.

Hız. Peygamber, müslümanların nitelikli olarak çoğalmasını istemiş ve onların çokluğu ile iftihar edeceğini açıklamıştır. Hatta o, bekâr kalmanın yaratılışa aykırı olduğunu, neslin tükenmesine yol açtığını bildirmiş ve bunun için de evlenilmesini istemiştir.³³ Allah'a kulluk ödevini daha iyi yapabilmek için, bekâr kalmanın, kadınlar ve çocuklarla ilgilenmemenin, daha uygun olacağını zanneden ve buna teşebbüs eden bazı sahabeyi Hız. Peygamber uyarmış, kulluğun aile içinde gerçekleşebileceğini, bunun en iyi örneğini de kendisinin verdiğini söyleyerek onları bu niyetlerinden vazgeçirmiştir.³⁴

Evliliğin gayesi, İslam dinin getirdiği ölçüler çerçevesinde aileye huzur getirmek ve sonucunda dünyaya bu ölçüleri uygulayan nesil bırakmaktır.

E. Evlilik Akdinin Kuruluş Şartları

1. Taraflar

Geçerli bir evlilik olması için bu akdin iki tarafında olması gerekir. Bunlar kadın ve erkektir. Taraflar evlenme ehliyetine sahip değillerse belirli şartlarda velileri tarafından evlendirilebilirler. Hanefiler nikâhın rüknü olarak sadece icap ve kabulü sayarlar, tarafları zikretmezler. Diğer mezhepler ise tarafları akdin unsurlarından kabul ederler.

2. İrade Beyanı

Taraflar ve yetkili oldukları durumlarda velileri yahut vekilleri iki şahit huzurunda yanlış anlamaya imkan vermeyecek ifadelerle evlenme iradelerini ortaya koyduklarında geçerli olarak evlenmiş olurlar.

3. Evlenme Ehliyetinin Bulunması

Evlilik sözleşmesi yapanların tam ehliyetli olması gerekir. Eksik ehliyetliler ve ehliyetsizler kendi irade beyanlarıyla evlenemedikleri için velileri tarafından evlendirilebilirler. Ancak İslam hukukçuları arasında buluş çağına ulaşmamış çocukların evlendirilemeyeceği görüşünde olan hukukçular da vardır.³⁵

Biz araştırmamızda çoğunlukla taraflar üzerinde duracağız.

³³ Bkz. Buhari, "Nikâh", 1, 8; Müslim, "Nikâh", 1; İbn Mace, "Nikâh", 1.

³⁴ Müslim, "Nikâh", 5; Nesai, "Nikâh", 4; Darimi, "Nikâh", 3; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, II, 158, III, 341, 359, V, 409, Ebû Dâvûd, "Nikâh", 3.

³⁵ Aydın, *İlmihal*, II, 204.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNA GÖRE EVLENME EHLİYETİ

Bütün hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslam hukukunda da bazı şahısların yaptıkları akitler geçerli sayılmamakta, onların tasarruflarında bulunabilmeleri için veli veya vasilerinin izni gerekmektedir. Kimlerin kendi beyanıyla evlenip evlenemeyeceği, kimlerin başkaları tarafından evlendirilebileceği ve onların evlilik işlerini kimlerin yürüteceği konusu, kişinin sahip olduğu evlenme ehliyetini ve evlendirme velâyetini ilgilendirmektedir. Bu nedenle küçüklerin ehliyetlerini ve buna bağlı olarak evlenme ehliyetlerini tespit etme ve küçükler üzerindeki evlendirme velâyetinin ve vekâletinin çeşidini ortaya koyma hedefiyle evlenme ehliyeti ve evlendirme velâyeti ve nikâhta vekâlet konularını inceledik. Bu konuları ele alırken bütün mezheplere göre zaman zaman mukayese yapacağız ama ağırlıklı olarak Hanefî mezhebinin görüşleri üzerinde duracağız.

HANEFİ MEZHEBİNE GÖRE EVLENME EHLİYETİ

I. EHLİYET

A.Tanımı

Ehliyetin sözlük anlamı; yetki, liyakat, yeterlilik, elverişlilik gibi anlamlara gelir. “*Salahiyet ve bir şahsın bir işi yapabilmesi*” olarak tanımlanmıştır.³⁶ Yine ehliyet; hak sahibi ve yetkili olmak, mensubiyet, ünsiyet ve alışkanlık, bir şeyin erbabı olmak gibi manalara da gelir.³⁷ “*Filan adam bu işe ehildir*” derken o işin ustası olduğunu; “*ehlileşti*” derken ünsiyet peyda edip alıştığını; “*filan köyün ehilindedir*” derken o köye mensub olduğunu; “*Allah bağışlamaya ehil olandır.*”³⁸ derken Allah’ın mağfirete yetkili olduğunu ifade etmiş oluruz.

Terminolojide ise kişinin başkasına ait bir kısım hakları kabul ve ikrara, başkasına karşı da kendisinin bazı sorumluluklarının olması halidir.³⁹ “*İnsanın, kendisine hüküm taalluk edecek bir durumda olmasıdır*”, “*Şariin şahısta takdir ettiği,*

³⁶ Zeydan, Abdülkerim, *el-Vecîz fî Usûli'l-Fıkh*, Matbaatü Selman el-Â'zamî, Bağdat, 1967, s. 74; Şa'bân, Zekiyyüddin, *Usûlü'l- Fıkh (İslâm Hukuk ilminin Esasları)*, çev. İbrahim Kâfi Dönmez, TDV Yayınları, Ankara, 2001, s. 249.

³⁷ İbn Manzur, *Lisanu'l- Arab*, XIII, 30.

³⁸ Müddessir, 74/56.

³⁹ Ebû Zehre, Muhammed, *Usûlü'l- Fıkh, (İslâm Hukuku Metodolojisi)*, çev. Abdülkadir Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1973 s. 321.

*onu dini bir hitaba uygun bir mahal kılan vasıftır*⁴⁰ gibi tanımlamalar da yapılmıştır. Tarife baktığımızda ehliyet konusunun haklara sahip olma ve mükellefiyetler yüklenmek olduğunu görürüz. İşte ehliyetler bu arz edilen konulara göre kısımlara ayrılır: Hak ve mükellefiyetler iltizam ve ilzamı (borçlanmak ve borçlandırmak) konu edinen ehliyet vücut (hak) ehliyeti, tasarrufta bulunmayı konu edinen ehliyet ise eda veya tasarruf (fiil) ehliyeti adını alır.⁴¹

B. Ehliyetin Kısımları

1. Vücut Ehliyeti

Kişinin lehine ve aleyhine olabilecek hukuki haklarını kullanma salahiyeti (yetkinliği)dir.⁴² Şahsın borçlandırma (ilzam) ve borçlanma (iltizam) salâhiyetidir. Burada “ilzam” yerine kullanılan borçlandırmadan maksat şahsın lehine olan hakların sübutudur: İtlaf edilen mallarının bedelini itlaf edenin ödemesine hak kazanması, satın aldığı⁴³ ve borç aldığı şeylerin mülkiyetinin kendisine intikali, aciz veya fakir ise nafakasını teminin başkası üzerine borç olması gibi.

Borçlanma “iltizam”dan maksat da şahsın aleyhine olan hakların sübutudur; satın aldığı malın bedelini ödemeyi, zengin olduğu takdirde fakir akrabasının nafakasını temin etmeyi borçlanması gibi...⁴⁴

Vücut ehliyetinin dayandığı ilke insanlık sıfatıdır. Bunun yaş, akıl ve rüşt ile alakası yoktur. Her insan için vücut ehliyeti mutlaka vardır. İnsan doğumıyla beraber bazı haklar edinir, zaruri olarak birtakım sorumluluklar yüklenir. İşte bu hak ve sorumluluklar vücut ehliyetinin varlığını göstermektedir. Vücut ehliyetine sahip olmak için “insan” olmak yeterlidir. İnsanın vasfı buna sahip olmamada önem taşımaz. Çocuk, büyük, erkek, kadın, deli, akıllı, hür, köle, müslüman, gayri müslim herkes için bu ehliyet tam olarak vardır.

Vücut ehliyeti tabii olarak zimmeti de akla getirir. Vücut ehliyeti ile zimmet arasında sebep-sonuç ilişkisi vardır. İnsanın ilzam ve iltizama ehil olmasının sebebi

⁴⁰ Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1991, I, 178; Uzunpostalcı, Mustafa, “İslâm Hukuku Açısından Ehliyet”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 8, 2006, s. 155.

⁴¹ Çeker, Orhan, *İslâm Hukukunda Çocuk*, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 66.

⁴² *el- Mevsûatü'l-Fıkhiyye*, Vizaretü'l-evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, I- XLV, Kuveyt, 1992, XXVII, 21.

⁴³ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 179.

⁴⁴ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 179.

zimmettir.⁴⁵ Ama ilzam ve iltizama elverişli olması vücut ehliyetidir. Her insan vücut ehliyetine sahip olduğuna göre zimmete de sahiptir.⁴⁶

Vücut ehliyeti cenin için eksik olup sağ doğmasıyla birlikte tam olur. İnsanın hayatının sonuna kadar devam eder. Ölen kişi haklara ve borçlara ehil olma özelliğini yitirdiği için yeni bir hakkın veya borcun doğması düşünülemez. Ölüm kişinin şahsiyetinin ve mülkiyetinin sona ermesidir.⁴⁷

2. Eda Ehliyeti

Kişinin, hukuken geçerli sayılacak fiilleri ortaya koyabilme yetkinliğidir. Bunun dayandığı temel ise temyizdir.⁴⁸ Hukuk bakımından yerine getirilmesi akla bağlı olan işleri şahsın bizzat yapma salahiyet ve ehliyetine “eda ehliyeti” denir.⁴⁹ Namaz, oruç gibi ibadetlerin ya da akitler gibi medeni tasarrufların Şari’ nezdinde muteber olması, kişide asgari bir idrak ve muhakeme kabiliyetinin varlığına bağlıdır. Ancak bu takdirde fail, yaptığı işin neticesine müteveccih bir anlayış ve kastın sahibi olabilir.⁵⁰ Başka bir tarifte ise “İnsanın bir şeyi yapmasının talep edilmesine, sözlerinin ve fiillerinin muteber sayılıp, üzerine şer’î neticelerin terettüp ettirilmesine salahiyetli olabilmesidir”⁵¹ şeklinde tanımlanmışlardır.

Vücûb ehliyeti, insan olmaya bağlı olup, onun akıl, yaş ve rüşd ile alakası bulunmamaktadır.⁵² Dolayısıyla vücûb ehliyeti, sadece hayatta olma şartına bağlı olarak tüm insanlarda mevcutken; eda ehliyeti, akla bağlı olarak elde edilip geliştiği için her insanda mevcut değildir. Kişinin eda ehliyetine sahip olabilmesi için, akıl ve temyiz kudretini elde etmiş olması gerekir.⁵³ Gerek vücûb ehliyeti için, gerekse eda ehliyeti için insanın anne karnındaki ceninlik devresinden akli olgunluğa tam olarak erişmesine kadar geçirdiği dönemlere göre “tam” veya “eksik” olması ve yahut da hiç bulunmaması durumları söz konusudur.⁵⁴

⁴⁵ Ebû Zehre, *Usulu'l- Fıkh*, s. 263.

⁴⁶ Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk*, s. 67.

⁴⁷ Çolak, Mücahit, *İslâm Hukukunda Ceza Ehliyeti Açısından Yaş Küçüklüğü*, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 35, Erzurum, 2011, s. 105.

⁴⁸ *el- Mevsûatü'l- Fikhiyye*, XXVII, 21.

⁴⁹ ez- Zerkâ, Mustafa, Ahmed, *el Fıkhü'l-İslâmî fi sevbihi'l-cedid*, Dımaşk, 1959, II, 216-218.

⁵⁰ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, s.180.

⁵¹ Zeydân, *el-Vecîz*, s. 75.

⁵² ez- Zerkâ, *el Fıkhü'l-İslâmî*, II, 740; Bardakoğlu, Ali, “Ehliyet”, *DİA*, İstanbul, 2013, X, 534.

⁵³ Yenidoğan, Adem, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2009, s. 7.

⁵⁴ Kargı, Serpil, *İslâm Hukukunda Kadının Evlenme Ehliyeti Ve Boşama Yetkisi* (Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2003, s. 8.

a. Tam Eda Ehliyeti

Tam eda ehliyeti akıllı bir insanın buluğdan sonraki halini ifade eder. Bu ehliyete sahip olan kimse her türlü hukuki işlemleri yapabilir. Tam eda ehliyetinin üç unsuru vardır. Birinci unsur kişinin yaptıklarının sonuçlarını idrak edebilmesi akıllı olmasıdır. İkinci unsur, kişinin buluş çağına gelmiş olmasıdır. Bu çağ biyolojik olgunluğu ifade etmektedir. Buluş çağının her şahıs için farklı yaşta olması mümkündür. Bundan dolayı her iki cins için belirlenmiş alt ve üst sınırlar bulunmaktadır.⁵⁵ Üçüncü unsur rüşd devresidir. Kişinin malını korumayı ve idare etmeyi başarabilme kudretidir.⁵⁶

Rüşdün çoğu kere buluşla birlikte gerçekleştiği göz önüne alınarak baliğ olan kimsenin genelde reşid de olduğu düşünülmüştür. Ancak baliğ olan kimse mallarını koruma ve idare etme noktasında yeterli olgunluğa ulaşmamışsa buluşa ermiş olması tam ehliyetli olması için yeterli görülmemektedir. Malının kendisine teslimi için rüşd şartının gerçekleşmesi aranmaktadır.⁵⁷

Çoğunluk İslam hukukçuları, malî yönü bulunan hukuki işlemlerde tam eda ehliyetinin aklî olgunluğu gösteren rüşd ile kazanılacağı görüşündedirler. Tam eda ehliyetine sahip olan kişi, artık cezaî sorumluluklar dâhil bütün tasarruflara ehildir.⁵⁸

b. Eksik Eda Ehliyeti

Bu ehliyetin olduğu dönem kişinin temyiz yaşından buluşa kadar olan zamanı kapsamaktadır. Temyize ulaşmamış çocuğun eda ehliyeti yoktur. Mümeyyiz çocuk eksik ehliyetli kabul edilmiştir.⁵⁹ İslam Hukuku'nda objektif bir ölçü getirmek amacıyla, çocuğun yedi yaşında temyiz gücü kazandığı görüşü hâkimdir.⁶⁰

Tam eda ehliyeti için aranan bazı şartlar eksik olduğunda bazen ehliyet tamamen ortadan kalkarken bazen de sınırlı hale gelir. Akıl bulunur ama buluş şartı sağlanmazsa kişi eksik ehliyetlidir. Bu kişiler bazı hukuki işlemleri kendileri yapabilirken bazılarını da kanununî temsilcilerinin yardımıyla yapabilirler.⁶¹

⁵⁵ Çolak, *a.g.m.*, s. 107.

⁵⁶ Mecelle, md. 981, 982.

⁵⁷ Mecelle, md. 981, 982.

⁵⁸ Şimşek, Murat, İslâm Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti, *İnsan ve Toplum*, 2012, 2(3), s. 149-150.

⁵⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 92.

⁶⁰ Bardakoğlu "Ehliyet", *DİA*, X, 534, Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk*, s. 68, Uzunpostalcı, *a.g.m.*, s. 165-166.

⁶¹ Çolak, *a.g.m.*, s. 108.

3. İbadet Ehliyeti

İbadet ehliyeti bir bakıma eda ehliyetidir. Bunda eda edilen ibadetlerin sahih olması söz konusudur. İbadetlerin bağlı bulunduğu niyet, temyiz kabiliyeti ve akli gerektirdiğinden dolayı ibadet ehliyetine sahip olmak için mümeyyiz (akil) olmak şarttır. Buna göre bütün mümeyyiz insanlar ibadet ehliyetine sahiptir ve yaptıkları ibadetler sahihtir. Böyle bir çocuğun kıldığı namazlar ve tuttuğu oruçlar sahihtir ancak sevabı, kendisine ve ona bu ibadeti yaptıran ebeveynine aittir.⁶² Ancak yaptığı haccı, buluğa erince ve diğer şartlarda sağlanırsa tekrar yapması gerekir.

3. Ceza Ehliyeti

İslam hukukçuları bir fiilin suç olarak nitelendirilebilmesi için suçu işleyen kişide akıl ve buluğ şartını aramışlardır. Bu şartları kendisinde bulundurmayan kişide cezai ehliyetin yokluğuna hükmedilir.⁶³ Hz. Peygamber'in "Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır: Ergenlik çağına gelinceye kadar çocuk..."⁶⁴ hadisi çocukta cezai sorumluluğun bulunmadığını ifade etmektedir.

Ceza hukuku açısından bakıldığında, çocuğun ceza ehliyeti yoktur. Kullanımdaki hukuk sistemlerinde ve çeşitli ülkelerde, çocukta caza ehliyetinin başlama yaşında farklılıklar bulunmaktadır. Bu konu temelde çocukluk yaşının sona erişiyile ilgilidir.⁶⁵ Çocukluk buluğa kadar devam ettiğinden, bu döneme kadarki cezai ehliyetlerini inceleyelim.

Kişinin doğumdan temyiz çağına kadar yani yedi yaşının bitimine kadar cezaî ehliyeti yoktur. Bu dönemde çocuk Şâri'in hitabını anlayacak akli olgunluğa ve cezaya dayabilecek bedeni güce sahip değildir.⁶⁶ Had veya ta'zir cezasını gerektiren bir suç işlediğinde cezalandırılmaz. Ancak başkasına verdiği zarardan doğan tazminatı ödemekle sorumludur. Kısası gerektiren suçlar ise şahıs haklarına yönelik suçlar olduğundan bu suçları işleyenler cezaî ehliyete sahip olmadığından kısas ile cezalandırılmazlar. Fakat diyetle sorumlu tutulmuşlardır.⁶⁷

⁶² Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk*, s. 68.

⁶³ Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 39, 197.

⁶⁴ Buhari, "Hudûd", 22, "Talak", 11; Ebû Davud, "Hudûd", 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 118.

⁶⁵ Şimşek, *a.g.m.*, s. 158.

⁶⁶ Bardakoğlu "Ehliyet", *DİA*, X, 536.

⁶⁷ Kâsânî, Alaüddin Ebû Bekr b. Mes'ud, *Bedaiu's- Sanai'; fi Tertibi's- Şerayi'*, Daru'l- Kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1974, VII, 252.

Temyiz çağındaki çocuğun teklifi hükümler açısından mümeyyiz olmayan çocuklarla arasında fark yoktur. Bunları birbirlerinden ayıran mümeyyiz küçüklere te'dîbi mahiyette tazir uygulanırken, gayr-ı mümeyyiz küçüklerin te'dîbi mahiyette dahi hiçbir cezaî sorumluluklarının olmamasıdır.⁶⁸

Çocuğun başkasının malını telef etmesi durumunda malından telef ettiği şeyi sigortalaması gerekir. Şayet bir insan hata yoluyla öldürürse malından diyet gerekir. Bu küçük çocukların cezayla ilgisini sınırlayan genel bir prensiptir.⁶⁹

C. Hayat Boyunca İnsanın Ehliyet Durumları

İslam hukukçuları ehliyet bakımından, başka bir ifadeyle haklara sahip olma ve hakları kullanabilme bakımından insan hayatını, tüm insanların hukukî hükümlere muhatap olmaya aynı derecede elverişli olmamaları nedeniyle, ceninlik, gayri mümeyyiz küçüklük, mümeyyiz küçüklük, buluş ve rüşd olmak üzere beş devreye ayırmışlardır.

1. Ceninlik Devresi

Bunlardan ceninin, eksik vücûb ehliyeti bulunmaktadır. Bu nedenle cenin, sağ olarak doğması şartıyla,⁷⁰ lehine olan haklara sahip olabilmekteyken, ehliyetinin eksik olması sebebiyle, aleyhine herhangi bir sorumluluk gerekmemektedir.⁷¹ Bu evre çocuğun ana rahmine düşmesinden doğumuna kadar sürer. Cenin için velâyet söz konusu olmamakla birlikte o, sağ doğmak şartıyla lehine olan şu haklardan yararlanır. Nesep hakkı, miras hakkı, lehine vasiyet veya vakfedilen şeye sahip olma hakkı. Cenin sağ olarak doğarsa bunlara sahip olur.⁷²

Hanefilere göre cenine kalan mallar, yed-i emine teslim edilir ve bunlar yalnız koruma altına alınmakla yetinilir, arttırmaya çalışılmaz. Çoğunluk mezhep müctehitlerine göre ise, böyle bir durumda cenin için bir veli veya vasi belirlenir ve bu kimse onun mallarını koruma altına alır. Cenin henüz ruh üflenmediği dönemde de

⁶⁸ Erbay, Celal, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 80.

⁶⁹ *el- Mevsûatü'l- Fıkhiyye*, XXVII, 33.

⁷⁰ Zeydân, *el-Vecîz*, s. 76; ez- Zerkâ, *el Fıkhü'l-İslâmî*, II, 750.

⁷¹ Serahsî, *Usûlü's-Serahsî*, thk. Ebu'l-Vefa el-Afgani, İhyâü'l-Maârif en- Numâniyye, Haydarabad, ty., II, 333; Zeydân, *el-Vecîz*, s. 76.

⁷² İbnü'l-Hümâm, Kemalüddin Muhammed b. Abdilvahid, *Fethu'l- Kadîr*, Dâru'l Fikr, Beyrut, 1898, VIII, 324.

olsa, bir insan varlığını temsil ettiği için İslam'da korunmuş ve önemli bir neden olmaksızın dış etkiyle düşmesine neden olan kimse için bazı cezalar getirilmiştir.⁷³

2. Gayri Mümeyyiz Küçüklük Devresi

Gayri mümeyyiz küçüklük dönemi, doğumla başlayıp temyiz çağına kadar devam eden, yani çocuğun iyi ile kötüyü, yararlı olanla zararlı olanı ayırt edebildiği yaşa kadar sürer. Bu da yaklaşık yedi yaşlarında gerçekleşir. Buna göre, doğumla yedi yaş arasındaki küçüklerin eda ehliyeti yoktur, vücut ehliyeti vardır. Bu yüzden lehine yapılan bağış ve vasiyetler geçerli olduğu gibi, veli veya vasisinin onun adına yapacağı alış-veriş ve kira gibi muameleler de geçerlidir. Bunların sonuçları çocuğa ait olur.⁷⁴ Kendisi adına yapılan hukukî işlemlerden doğan borçlara, akrabalık nafakası, haksız fiilden doğan tazmin, öşür ve haraç gibi kamu düzenini korumaya ve sosyal yardımlaşmayı gerçekleştirmeye yönelik mali borçlara muhatap olur.⁷⁵

Mal varlığı olan gayri mümeyyiz küçük devletin koyacağı vergi ve yükümlülüklerle muhatap olur. Zengin durumda ise yoksul bulunan akrabalarına nafaka yükümlülüğü de söz konusu olur. Ancak Hanefilere göre zekâtla yükümlü olmaz. Çünkü zekât bir ibadet olup, küçük çocuk ibadetle yükümlü değildir. Çoğunluk müctehitlere göre ise zekât, malın bir külfeti niteliğinde olduğu için, küçük çocuk zekatla da yükümlüdür.⁷⁶

3. Mümeyyiz Küçüklük Devresi

Mümeyyiz küçüklük dönemi temyiz gücü ile başlar ve erginlik çağına kadar devam eder. Temyiz gücü; iyi ile kötüyü, hayırla şerri, yararlıyla zararlıyı birbirinden ayırt etme yeteneğini ifade eder. Temyiz çağının başlangıcı yaklaşık yedi yaş olarak kabul edilmiştir. Delil şu hadistir: “*Yedi yaşına girdiklerinde çocuklarınıza namazı emrediniz.*”⁷⁷ Bu hadis yedi yaşına giren çocuğun namazın ve ibadetin anlamını kavrayabilecek bir düşünce olgunluğuna eriştiğini gösterir.

Mümeyyiz küçüğün eksik eda ehliyeti vardır. Onun yapacağı ibadetler veya günlük ticari ve medeni muameleler şu ölçülere göre değerlendirilir.

⁷³ Döndüren, *Aile ilmihali*, s. 276.

⁷⁴ Döndüren, *Aile ilmihali*, s. 276.

⁷⁵ Bardakoğlu “Ehliyet”, *DİA*, X, 535.

⁷⁶ Tirmizi, “Zekât”, 15; Malik, *Muvatta*’, “Zekât”, 12; Ebû Zehre, *Usulü'l- Fıkh*, s. 331,332.

⁷⁷ Ebû Dâvûd, “Salât”, 26.

a. Namaz, oruç, hac gibi ibadetleri yapması farz değilse de edası sahih olur ve sevabı ana- baba ile onları bu ibadetlere teşvik edip alıştıranlara ait bulunur.⁷⁸

b. Tam olarak yararına olan hukuki tasarruflar geçerlidir. Bu konuda velinin izni de gerekmez. Kendisine verilen bağışı ve sadakayı kabul etmesi buna örnek gösterilebilir. Buna göre, yedi yaş ile buluğ çağı arasındaki çocuğa bizzat verilecek zekat veya yapılacak bağış ve hediyeler çocuğun mülkiyetine geçer.

c. Zararına olan tasarruflar velisi izin verse de geçersizdir. Zararına olan tasarruflar çocuk adına velisi veya vasisi tarafından da yapılamaz.

d. Hem yararına hem de zararına olabilen muamelelerdir. Bunlar velinin iznine bağlı olarak meydana gelir. Veli izin verirse muamele sahih olur. Aksi durumda ortadan kalkar.⁷⁹

4. Buluğ Devresi

Buluğ çağı ile insan çocukluktan çıkıp, gençlik çağına ayak basmış olur. Buluğ çağının alt sınırı kızlarda 9, erkekte 12 yaşdır. Üst sınır müçtehitlerin çoğuna göre 15 yaşdır. Ebû Hanife'ye göre ise üst sınır kızda 17, erkekte 18 olup, bu yaşa gelenlerde erginlik belirtileri görülmesi bile hükmen bâliğ sayılırlar. Ergin ve akıllı olan erkek ve kadın artık bütün ibadetlerle yükümlü olur.⁸⁰

Buluğ dönemi, insan hayatının geçirdiği önemli merhalelerden birisidir. Çünkü insan buluğa ermekle, küçüklükten büyüklüğe geçer.⁸¹ İmam Hanefi'ye göre; insan, buluğa erdiğinde eda ehliyeti tam olur.⁸² Yani kişi hakları kullanmaya, sözlü, yazılı ve fiili hukuki işlemleri bizzat yapmaya, dini ve içtimai mükellefiyetlere muhatap olmaya, ehil hale gelir.⁸³ Bu görüştekilere göre, buluğa ermiş olan kişinin tam eda ehliyetine sahip olabilmesi için, akıllı olması şarttır.⁸⁴ Çünkü eda ehliyetinin temelini akıl oluşturmaktadır. Şayet akıl eksikse, eda ehliyeti de eksik; akıl tamsa, eda ehliyeti de tamdır. İnsan akıllı olarak buluğa erdikten sonra artık tüm şer'î tekliflerle mükellef olur. Şayet buluğa ermiş olan kişi sefih değilse, tüm tasarrufları başkasının icazetine bağlı olmaksızın geçerlidir.⁸⁵ Cumhurun görüşü ise farklı doğrultudadır. Onlara göre çocukluk çağı; ibadetler, ceza ve aile hukuku bakımından buluğla sona ermekte ve

⁷⁸ Kâsânî, *Bedâi'u's- Sanai'*, VII, 171.

⁷⁹ Döndüren, *Aile ilmihali*, s. 277.

⁸⁰ Döndüren, *Aile ilmihali*, s. 278.

⁸¹ ez- Zerkâ, *el Fıkhu'l-İslâmî*, II, 777; Bardakoğlu, "Ehliyet", *DİA*, X, 537.

⁸² Zeydân, *el-Vecîz*, s. 80

⁸³ Bardakoğlu, Ali, "Ehliyet", *DİA*, X, 534-536.

⁸⁴ Zeydân, *el-Vecîz*, s. 80; Bardakoğlu, "Ehliyet", *DİA*, X, 537.

⁸⁵ Zeydân, *el-Vecîz*, s. 80.

ergen kimse tam ehliyet kazanmaktaysa da, mali yönü bulunan hukukî işlemler açısından sadece buluş yeterli görülmemekte, buluşla birlikte reşit olma niteliği de aranmaktadır. Bu nedenle buluş çağına gelmiş fakat reşit olmamış kimseler, mali işlemler bakımından mümeyyiz küçükler gibi eksik ehliyetli kalmaktadır.⁸⁶

5. Rüşd Devresi

Rüşd Arapça bir kelime olup sözlükte; doğru yolu bulup gitme, doğru düşünme, akıl sahibi olma ve ergin olma gibi anlamlara gelir. Reşid ise; malını saçıp savurmaktan uzak olan, yaptığı muamelelerde kârını zararını ayırt edebilen kimse demektir. Mecelle'nin reşidi tarifi şöyledir: "*Reşid, malını muhafaza konusunda tekayyüd ederek sefeh ve tebzirden tevakki eden kimsedir.*"⁸⁷ Reşidin zıddı sefihtir.

İslam hukuku bir çok konuda tam ehliyetli sayılmak için buluş çağına erişmiş olmayı yeterli görmüş ise de her bünye ve yaşın gelişim hızı aynı olmayıp biyolojik gelişmeyi açık ve kabul edilebilir bir dış gelişmeye bağlama zarureti ortaya çıkmıştır. İslam hukukunda fikrî olgunluğun arandığı durumlarda vardır.⁸⁸

Cumhurun görüşü; kişinin malında dilediği gibi tasarrufta bulunabilmesi için, buluşla birlikte rüşde ermesi de şarttır. Şayet buluşla birlikte rüşdü sabit olmamışsa, eda ehliyeti eksik kalmıştır ve rüşdü sabit olana kadar malı üzerindeki velâyet devam eder.⁸⁹ Çünkü ayette "...eğer onlarda akılca bir olgunlaşma (reşid olduklarını) görürseniz hemen mallarını kendilerine verin..."⁹⁰ buyurulmaktadır. Dolayısıyla, buluşa eren kişinin bütün hukukî tasarruflarının geçerli sayılması için, reşid olması da gerekir.⁹¹

D. Evlenme Ehliyeti

1. Tanımı ve Şartları

Nikâh akdi, karı-koca arasında beraber yaşamaya ve yararlanmaya imkan doğuran, taraflara karşılıklı hak ve görevler yükleyen rızai bir akittir.⁹² Fıkıh alimleri ise nikâhı, "*kasten milk-i müt'a üzerine varid olan bir akittir*" şeklinde tanımlamaktadırlar. Kişinin evlenmeye ehil olması, İslam hukukunda ve diğer hukuklarda bazı şartlara bağlıdır. Şahısların evliliğe ehil olduğu çağa "evlilik rüşdü"

⁸⁶ Aydın, M.Akif, "Çocuk", *DİA*, İstanbul, 2013, VIII, 363.

⁸⁷ Mecelle, md. 947.

⁸⁸ Erbay, *a.g.m.*, s. 5.

⁸⁹ ez- Zerkâ, *el Fıkhü'l-İslâmî*, II, 781.

⁹⁰ Nisâ, 4/6.

⁹¹ Yenidoğan, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi*, s. 9.

⁹² Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s. 40.

denir. İslam hukukunda bu devre buluş çağının sonu, yani ergenlik belirtilerinin görülmesi gereken izafi yaş sınırındır.⁹³

Hukuk-ı Aile Kararnamesine göre evlilik yaşı erkek için on sekiz, kadın için on yedidir.⁹⁴ Türk Medeni Kanunu'na göre ise bu yaş her ikisi için de on sekizdir.⁹⁵

Eda ehliyetini; hukuk bakımından yerine getirilmesi akla bağlı olan işleri şahsın bizzat yapma salahiyet ve ehliyeti olarak tanımlamıştık. Dolayısıyla eda ehliyetine sahip olan şahıs, kimsenin iznine ihtiyaç duymaksızın tasarruflarda bulunabilmektedir. Aynı zamanda evlenme ehliyetine sahip olan bir kişi de, evlenmek için başka birinin iznine gerek duymayacaktır. Evlenme ehliyeti; “Başka birinin izin ve icazetine ihtiyaç duymaksızın, kişinin kendi irade beyanı ile evlenebilmesidir”⁹⁶ şeklinde de tanımlanmıştır. İslam aile hukuku bakımından şahsın başka birinin izin ve icazetine ihtiyaç duymaksızın evlenebilmesi için, tam eda ehliyeti sahibi olması gerekmektedir. Evlenme ehliyetinin tarifinden ve şartlarından hareketle evlenme ehliyetini daha kapsamlı olarak: “Tam eda ehliyetli yani akıllı, buluşa ermiş ve hür birinin, başkasının izin ve icazetine ihtiyaç duymaksızın, dilediği kişiyle evlenebilme salahiyetidir” şeklinde tanımlanabilir.⁹⁷

Hanefilere göre temyiz gücü henüz gelişmeyenler ve akıl hastalığı nedeniyle temyiz gücü hiç bulunmayanlar tam ehliyetsiz; mümeyyiz küçükler ve temyiz gücü tam olarak gelişmemiş bulunan akıl hastaları ve bunaklar eksik ehliyetli sayılmışlardır.⁹⁸ Fakihlerin evlenme ehliyeti bakımından kadınları değerlendirmelerinde iki görüş ortaya çıkmıştır. Hanefi mezhebine göre buluşa ermiş erkek ve kadın kendi irade beyanı ile evlenebilirken, cumhura göre kadın kendisini evlendirme konusunda herhangi bir hürriyete sahip değildir. Ebû Hanife'ye göre ise, kadın evlenme hususunda serbest tutulmuş, istediği ile evlenebilme imkânı tanınmıştır. Bu konuda kadına kimse karışamaz ve onu engelleyemez. Fakat nikâhının velisinin izniyle yapılması daha iyi görülmüştür. Eğer kadın, nikâh akdini bizzat kendisi -velisinin izni olmaksızın- yaptırırsa doğru olmayan bir iş yapmış sayılırken

⁹³ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 245.

⁹⁴ Çeker, Orhan, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, Mehir Vakfı, Konya 2016, s. 24.

⁹⁵ Türk Medeni Kanunu, md. 11. (TMK md. 11/1).

⁹⁶ Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 155; Yaman, Ahmet, *İslâm Aile Hukuku*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 40.

⁹⁷ Yenidoğan, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi*, s. 10.

⁹⁸ Aydın, *İlmihal*, II, 211.

buna rağmen günah işlemiş sayılmaz.⁹⁹ Ebû Hanife'nin bu görüşünün delilleri; hür olan kimsenin velâyet altında bulunması ancak zorunluluktan kaynaklanıyor olması, kadının malı üzerinde hak ve salahiyeti olduğuna göre kendisi üzerinde de velâyetinin olması normal görülmesi ve erkek buluğa ermekle kendi kendine evlenme hakkına sahip olduğuna göre kız da aynı hakka sahip olabilir düşüncelerinden ileri gelmektedir.¹⁰⁰

Hanefilere göre ehliyetsiz veya eksik ehliyetli bir kimseyi baba veya dede (babanın babası) evlendirirse yapılan nikâh bağlayıcı olmaktadır. Ama evlendiren veli, amca ya da erkek kardeş gibi kimselerse akdedecekleri nikâha küçük çocuk ergin olunca, akıl hastası şifa bulunca itiraz hakkı kazanmaktadır. Evlilik denk birisiyle ve emsal mehirle yapılmış olsa da evlenenlere bu hak verilmektedir.¹⁰¹ Sahabeden Kudame b. Maz'un, kardeşi Osman b. Maz'un'un kızını Abdullah b. Ömer ile evlendirmişti. Peygamberimiz (s.a.v) ergenlik çağına girdikten sonra kızını tercihte serbest bırakmış, kız da ayrılmayı seçmişti.¹⁰²

2. Evlenme Ehliyetine Sahip Olma Bakımından Şahıslar

İslam hukukçularına göre bir kişinin kendi irade beyanıyla evlenebilmesi için akıl, buluş ve hürriyet şart olmakla birlikte, bu şartları taşımayanlar kanuni temsilcileri tarafından evlendirilebilmektedir. Yani mümeyyiz küçükler ve köleler gibi eksik ehliyetliler veya gayri mümeyyiz küçükler ve akıl hastaları gibi ehliyetsizler, velileri tarafından evlendirilebilmektedir. Bu nedenle evlenme ehliyeti bakımından şahısları; tam ehliyetliler, eksik ehliyetliler ve ehliyetsizler olarak, üç kategoride incelememiz mümkündür.

a. Tam Ehliyetliler

Evlenmede tam ehliyet sahibi olanlar, evlenme ehliyeti için gerekli olan akıl, buluş ve hürriyet gibi şartları taşıyan ve böylece hiç kimsenin iznine ihtiyaç duymadan evlenebilecek şahıslardır. İslam hukukçuları arasında buluşa ermiş, hür ve akıllı erkeğin kendi irade beyanıyla evlenebileceği konusunda ittifak bulunduğu gibi,¹⁰³ onun evlenme akdinin sıhhati için, rızasının şart olduğu noktasında da bütün

⁹⁹ Ebû Zehre, Muhammed, *Ebû Hanife*, çev. Osman Keskiöglü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 1997, s. 411.

¹⁰⁰ Ebû Zehre, *Ebû Hanife*, s. 411-412.

¹⁰¹ Döndüren, *Aile İlmihahi*, s. 167.

¹⁰² İbn Mâce, "Nikâh", 14.

¹⁰³ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 247.

âlimlerin ittifakı vardır.¹⁰⁴ Buna göre, buluğa ermiş akıllı erkeğin kendi irade beyanıyla evlenebilmesi veya onun evlendirilmesi için rızasının gerekli olması nedeniyle, babası da dâhil kimse onu zorla evlendiremez.¹⁰⁵ Şafii mezhebine göre buluğa ermiş erkek rızası alınmaksızın evlendirilmişse, onun adına yapılan nikâh akdi batıldır.¹⁰⁶ Hanefilere göre ise bu nikâh akdi erkeğin rızasına bağlı mevkuftur.

Buluğa ermiş kadının kendi irade beyanıyla evlenip evlenemeyeceği veya velilerin onu icbar yoluyla evlendirip evlendiremeyeceği konusu ise, İslam hukukçuları arasında ihtilaflıdır. Hanefî mezhebinde, İmam Muhammed'in kendi irade beyanıyla evlenen buluğa ermiş dul veya bakire kadının evlilik sözleşmesinin, velisinin icazetine bağlı olarak mevkuftur kabulü bulunmaktadır. Bununla birlikte, Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'un görüşü doğrultusunda buluğa ermiş kadının bakire veya dul olması arasında bir fark bulunmaksızın, kendi irade beyanıyla evlenebileceği görüşü belirtilmiştir.¹⁰⁷ Çünkü "*Sürelerini bitirince kendileri için meşru olanı yapmalarında size bir günah yoktur*"¹⁰⁸ ve "*Kadınları boşadığınızda ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman kendi aralarında aklın ve dinin gereklerine uygun olarak güzellikle anlaştıkları takdirde, eşleriyle yeniden evlenmelerine engel olmayın*"¹⁰⁹ ayetlerinde, özellikle ikinci ayette, kendi irade beyanıyla evlenmek isteyen kadınlara engel olmaya çalışan velilere hitap edilmektedir.¹¹⁰ Buna bağlı olarak bu ayetler, buluğa ermiş kadının kendi irade beyanıyla evlenebileceğini açıkça göstermektedir.¹¹¹

Hanefî mezhebinde, buluğa ermiş kadının kendi irade beyanıyla evlenebileceği görüşü benimsenmiş olmakla birlikte, evlenmek istediğinde velisinden izin almasının müstehap olduğu,¹¹² dengi olmayan birisiyle veya mehr-i misilden az bir mehirle evlendiği takdirde velilerin bu nikâha itiraz etme haklarının olduğu görüşü de benimsenmiştir.¹¹³ Hanefiler, cebr hakkının kullanılmasında ölçü olarak bulug çağını

¹⁰⁴ İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubi, *Bidâyetü'l müctehid ve Nihâyetü'l- Muktesid*, I-II, Mektebetü'l- Külliyyeti'l-Ezheriyyeti, 1966, II, 5.

¹⁰⁵ el- Mâverdî, Ebu'l Hasan Alî b. Muhammed, *el-Hâvi'l-Kebir*, XVIII+II, thk. Ali Muhammed Muavvid-Adil Ahmed Abdülmecid, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, IX, 131.

¹⁰⁶ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, IX, 131.

¹⁰⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, V, 10

¹⁰⁸ Bakara, 2/234.

¹⁰⁹ Bakara, 2/232.

¹¹⁰ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 258.

¹¹¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 107.

¹¹² İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 255; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.134.

¹¹³ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 224.

itibara aldıkları¹¹⁴ ve buluğla birlikte icbari velâyetin sona erdiğini kabul ettikleri için, kadının kendi irade beyanıyla evlenebilmesini kabul etmelerinin yanı sıra, onu kimsenin zorla evlendiremeyeceği görüşünü de benimsemişlerdir.¹¹⁵ Aksi bir durumda, “*Dul, evlenmesi konusunda velisinden daha hak sahibidir, bakireden ise izni alınır. Onun izni sükûttur*”¹¹⁶ hadisi gereği, buluğa ermiş kadının evlendirilmesi için izninin vacib olması nedeniyle, evlilik sözleşmesi kadının rızasına bağlı olarak mevkuftur.¹¹⁷

Evlenme akdinin tarafları, evlenecek erkek ve kadındır. Hanefî mezhebindeki hakim görüşe göre temyiz gücüne sahip olmak ve ergenlik çağına gelmiş bulunmak şartıyla kadın olsun erkek olsun taraflar evlenme akdine bizzat katılabilirler ve evlenmeye yönelik irade beyanını ortaya koyabilirler. Velisi tarafından evlendirilecek bir kızın evlendirilirken mutlaka rızasının alınması gerekmektedir; isterse bu veli babaları olsun.¹¹⁸

Temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş kızların, velilerinin rızalarını almaksızın kendi irade beyanıyla evlenmelerine imkan tanıyan görüş Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf’a aittir. Bu görüş Osmanlı Devletinde 16. Yüzyılın ortalarına kadar uygulanmıştır. Hanefî mezhebinde İmam Muhammed’e ait bir başka görüşe göre bu durumdaki genç kızlar ancak velilerinin rızalarını alarak evlenebilirler. Ona göre bu durumdaki kızla velisi arasında müşterek bir velâyet vardır; veliler bu durumdaki kızları rızalarını almaksızın evlendiremezler, kızlar da velilerin rızaları almaksızın evlenemezler.¹¹⁹

Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf’un görüşünün uygulandığı dönemlerde tam ehliyetli genç kızların, velilerini rızalarını almaksızın evlenirken dikkat edecekleri şey seçecekleri eşin sosyal, iktisadi ve dini bakımdan kendi ailelerine denk bir kimse olmasıdır. Böyle bir denkliğin mevcudiyeti nikâh akdinin bağlayıcı olmasının bir şartıdır. Evlenecek kızlar bu şarta riayet etmezlerse velileri de bu evliliğe itiraz edip

¹¹⁴ Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s. 81.

¹¹⁵ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 260; İbn Nüceym, Zeynuddîn b. İbrâhim b. Muhammed el-Mısrî, *el- Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik: fi furû'il Hanefiyye*, I- IX, Hazırlayan: Zekeriyâ Âmirât, Dâru'l-Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1997, III, 194.

¹¹⁶ Müslim, “Nikâh”, 66, 67, 68; Ebû Dâvud, “Nikâh”, 24, 25; Tirmizî, “Nikâh”, 18; Nesâî, “Nikâh”, 31, 32; İbn Mâce, “Nikâh”, 11; Dârimî, “Nikâh”, 13; Mâlik, “Nikâh”, 2.

¹¹⁷ Kâsânî, *Bedâiu's- Sanâi'*, II, 384.

¹¹⁸ Merginani, Burhânuddin Ebu'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî meâ Şerhi'l-allâme Abdülhayy el-Leknevi*, I-VIII, İdâretü'l-Kur'ân ve'l-Ulûmü'l-İslâmiyyetü, Pakistan, t.y, I, 191.

¹¹⁹ Bilmen, *Kâmus*, II, 47.

feshettiredebilirler. Ancak bu hakkın kullanımında sınırsız bir sürenin olması söz konusu değildir. Bu evlilikte çocuk doğunca artık nikâhın feshi talep edilemez.¹²⁰ Osmanlı Devletinde Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'un görüşü 951/1544 tarihine kadar uygulanmış, bu tarihte söz konusu görüş terk edilerek İmam Muhammed'in görüşü uygulanmaya başlanmıştır. Ebussuud Efendi bu değişikliği *Ma'ruzat*'ta "951 tarihinde kudat velisi izinsiz nikâh itmekle memurdur." sözleriyle ifade etmektedir.¹²¹

b. Eksik Ehliyetliler

Eksik ehliyetlilerin kendi irade beyanlarıyla evlenmeleri sahih olmakla birlikte, bu nikâh akdinin geçerliliği, kanuni temsilcilerinin icazetine bağlı olarak mevkuftur. Eğer kanuni temsilcileri icazet verirse nikâh akdi geçerli olur, icazet vermezse geçerli olmaz. Evlenme ehliyeti bakımından bu gruba, temyiz çağına ulaşmış küçükler, sefiherler, matuh (bunak-bunamış) ve köleler girmektedir. Şâfiiler dışındaki üç mezhebe (Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî) göre, temyiz çağına ulaşmış olan küçüğün kendi irade beyanıyla gerçekleştirmiş olduğu evlilik sözleşmesi bağlayıcı olmamakla birlikte, velisinin icazetine bağlı olarak mevkuftur.¹²² Şâfiilere göre ise, "Buluğa erişinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, iyileşinceye kadar deliden sorumluluk kaldırılmıştır"¹²³ hadisinden hareketle, temyiz çağına ulaşmış olsa dahi, küçüklerin irade beyanlarıyla evlilik akdi gerçekleştirilemez.

Sefihin evlenme ehliyetine gelince, Hanefilere göre sefiher -malî tasarruflar konusunda mahcur olsada- nikâh noktasında tam ehliyetli olması nedeniyle, onun evlilik sözleşmesi kimsenin izin ve icazetine bağlı olmaksızın sahihtir.¹²⁴

İslam hukukçuları arasında, köle ve cariyelerin mehir, giyim-kuşam ve nafaka sorumluluğunun efendisine ait olması sebebiyle ve "Hangi köle efendisinin izni olmaksızın evlenirse o zinakardır"¹²⁵ hadisi gereği, onların efendilerinin iznini olmaksızın evlenemeyeceği konusunda ittifak bulunmaktadır.¹²⁶ Köle ve cariyelerin efendisinden izin olmaksızın evlilik akdi gerçekleştiremeyeceğini kabul eden İslam

¹²⁰ Şa'bân, *İslâm Hukuk ilminin Esasları*, s. 232.

¹²¹ Ebussuud Efendi, *Ma'ruzat*, hazırlayan: Pehlul Düzenli, Klasik Yayınları, İstanbul, 2013, s. 74.

¹²² Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 226.

¹²³ Buhârî, "Hudûd", 22; Ebû Dâvud, "Hudûd", 17; Tirmizî, "Hudûd", 1; Nesâî, "Talâk", 21; İbn Mâce, "Talâk", 15; Dârimî, "Nikâh", 13; Mâlik, "Nikâh", 2.

¹²⁴ Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.42.

¹²⁵ Ebû Dâvud, "Nikâh", 15, 16; Tirmizî, "Nikâh", 21; İbn Mâce, "Nikâh", 43; Dârimî, "Nikâh", 40.

¹²⁶ Kâsânî, *Bedâiu's- Sanâi'*, II, 371; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 410; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-Endülüsî, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, I-XII, thk. Abdülgaffar Süleyman el-Bendari, Dâru'l Mektebi'l İlmiyye, Beyrut, 1988, IX, 51.

hukukçuları, aksi bir durumda yani efendisinden izin almaksızın evlilik akdi gerçekleştiren köle ve cariyelerin nikâh akitlerinin durumu hakkında farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Hanefilere göre böyle bir evlilik sözleşmesi, kölenin efendisinin izni olmaksızın tasarrufta bulunamaması sebebiyle,¹²⁷ efendisinin icazetine bağlı olarak mevkuftur.¹²⁸

Eksik ehliyete sahip kişinin mesuliyeti nakıstır. Örneğin, ana karnındaki çocuk yalnız lehine olan hakların sübutuna ehil olup, aleyhine olanlar için ehil olmadığından dolayı eksik vücut ehliyetine sahiptir. Nakıs eda ehliyetinde ise, mümeyyiz olan çocuk ve benzerlerinin mali muameleleri, akitler ve diğer tasarruflardaki durumu örnek olarak gösterilebilir.¹²⁹

Hanefi mezhebinde eksik ehliyetli ve ehliyetsiz olanların evlendirilmesinde rızalarının alınması dinen tavsiye edilmişse de onlara sorulmadan baba ve dede (babanın babası) çocuğun maslahatını düşünmek şartıyla evlendirilebilir. Böyle zorunlu bir evlendirme yetkisi çok geniş bir zümreye tanınmıştır. Velâyet altındaki kimsenin “asabe” dediğimiz mirasçılarını mirastaki sıraya göre zorlayıcı velâyet yetkisine sahip veliler grubunu oluştururlar. Ancak Hanefi hukukçuları bu velileri iki gruba ayırırlar: baba ve baba- dede (babanın babası) birinci grubu, bunların dışındaki asabe akrabalar ikinci grubu oluştururlar. Birinci grupta yer alan velilerin evlendirdiği eksik ehliyetliler ve ehliyetsizler bu evliliğe sonradan itiraz edemezler. İkinci grupta yer alan kardeş, amca vb. velilerin evlendirdiği kimseler ise ergenlik çağına geldiklerinde mahkemeye başvurarak bu evliliğin feshettirme hakkına sahiptir.¹³⁰ Bu hakka “büluğ muhayyerliği” denmektedir.¹³¹

c. Ehliyetsizler

İslam hukukunda evlenme ehliyeti bakımından ehliyetsizler kısmına, mümeyyiz olmayan küçükler ve akıl hastaları girmektedir. Buna göre ehliyetten yoksun olan gayri mümeyyiz küçüklerin ve akıl hastalarının kendi irade beyanlarıyla nikâh akdi oluşturmaları sahih değildir.¹³²

¹²⁷ Kâsânî, *Bedaiu's- Sanâi'*, II, 371.

¹²⁸ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 390; İbn Nüceym, *el- Bahru'r-Râik*, III, 138, 242-243.

¹²⁹ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul 1991, I, 237.

¹³⁰ Merginani, *el-Hidâye*, I, 193; Kâsânî, *Bedaiu's- Sanâi'*, II, 315.

¹³¹ Aydın, M. Akif, *Osmanlı Aile Hukuku*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017, s. 57.

¹³² Yenidoğan, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi*, s. 17.

Hukuki neticelerin meydana gelmesi, failin akıl ve anlayış sahibi olmasına bağlı olan fiillerde, ehliyetsizin yapmış olduğu fiiller geçersizdir. Bütün akitler, kavli ve fiili tasarruflar bu kabildendir.¹³³ Bu durum Medeni Kanununun 15. Maddesinde şöyle ifade edilmiştir: “ *Tam ehliyetsizlerin belirli ayrık durumlar saklı olmak üzere kendi fiilleri ile hukuki sonuçlar yaratabilmeleri imkansızdır.*” Failden aklın mevcudiyetine bakılmaksızın neticenin sırf maddi fiile bağlı bulunduğu hukuki fiiller ehliyetsiz kişi için netice doğurur. Mesela bir akıl hastası ve mümeyyiz olmayan çocuk, başka birine ait bir malı telef etse veya zarar verse bunun tazmin edilmesi zorunlu olur.¹³⁴

II. VELÂYET

A. Tanımı

Sözlük anlamı yardım, otorite, salahiyet, bir işi üzerine alıp yürütmek¹³⁵ olan velâyet, İslam hukukuna göre yetkisi en geniş temsil şeklidir. Velâyette temsil olunan kişinin iradesi önemli değildir.¹³⁶ Fukahaya göre velâyet: Bir kimsenin söz ve tasarruflarının diğeri namıyla geçerli olması ve onun işlerini idare etmesidir.¹³⁷ “*Reşid olan bir şahsın, mali ve şahsi işleri gözetip yürütmek üzere, kasır olan diğer bir şahsın yerini tutmasıdır*”¹³⁸ “*Küçüklerin şahsi ve mali işlerini idare eden sahibinin şer’i bir yetkisidir*”¹³⁹ şeklinde de velâyet tanımları yapılmıştır. Velâyet, rızası olup olmamasına bakılmaksızın bir sözün başkası hakkında geçerli ve sonuç doğurucu kılınması demektir. İslam hukukunun neredeyse bütün işlemlerinde velâyete yer verildiği görülmektedir.¹⁴⁰

Eda ehliyeti eksik olanlar için hukuki temsil ikiye ayrılır. Birincisi; kişilerin eğitim, evlendirme bakım gibi işlerini yürütme görevine velâyet, bu işleri üstlenen kimseye veli denir. İkincisi; malî işlerini yürütme işlemine vasî veya vesâyet, bunu üstlenen kişiyede vasî denir.

¹³³ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 186.

¹³⁴ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 186.

¹³⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV, 407.

¹³⁶ İncekara, Edlira Llukaçaj, *Kur'an'a Göre Kadın Ve Evlilik* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011, s. 62.

¹³⁷ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-raik*, III, 117.

¹³⁸ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 280.

¹³⁹ *el-Mevsûatü'l-Fıkhîyye*, XXVII, 23.

¹⁴⁰ Apaydın, H. Yunus, “Velâyet”, *DİA*, İstanbul, XLIII, s. 16.

İmam Serahsî velâyetin şahıs ve mal üzerine terettüp eden hukuki temsil olduğunu belirtir.¹⁴¹ Toplumdaki fertlerin velâyet haklarından doğan tasarruflarını kimseye vermeden yerli yerince kullanması hem bir görevin yerine getirilmesi hem de ailedeki düzen ve huzur açısından büyük önem taşımaktadır.¹⁴² Burada kendisi namıyla tasarrufta bulunulan ve işleri idare edilen kişiler kasırlar, akıl hastaları ve bülüğ çağındaki kızlardır. Hukukun kendilerine velâyet hakkı verdiği kimselere “veli” denir. “...Eğer borçlu, akli ermeyen veya zayıf bir kimse ise, yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın...”¹⁴³ ayetinde zikri geçen “veli” ıstılahi manada kullanılmıştır. Velâyet, ehliyeti olmayan veya eksik bulunan şahısların haklarını korumak maksadıyla kabul edilmiş bir müessesedir.¹⁴⁴

Başka bir tarifte velâyet; ergin akıllı ve reşid olan bir kimsenin, eda ehliyeti hiç olmayan veya eksik bulunan başka birisinin şahsına veya mallarına ilişkin işlerini gözetip yürütmek üzere onun yerini tutmasıdır. Veli, küçük yaştaki çocuk, akıl hastası, ölüme götüren bir hastalığa yakalanan ya da bunama gibi bir nedenle kendi şahsı veya malı ile ilgili iş ve muamelelerini bizzat yürütmeye gücü yetmeyen kimseler adına muameleler yapmak veya onun yapacağı bazı muamelelere icazet vermek gibi önemli bir toplum hizmetini üstlenmiş olur. Bu hizmet ise bir akrabalık, sevgi, yardım gayesi gibi duygularla yapılır. Bundan dolayı velâyet kelimesinde sevgi ve yardım anlamı vardır.¹⁴⁵ Nitekim Kur’an’da “veli” ve çoğulu “evliya” kelimeleri “dost, yardımcı ve idareci” anlamında kullanılmıştır. Çeşitli ayetler de müminlerin müminleri bırakıp kafirleri ya da Yahudi veya Hristiyanları dost ve idareci (evliya) edinmemesi istenmiştir.¹⁴⁶

Kısacası velâyet, gayri mümeyyiz küçük ve akıl hastası gibi ehliyetsiz, mümeyyiz küçük ve akıl zayıflığı olanlar gibi eksik ehliyetli kişilerin menfaatlerini korumak gayesiyle, onlar adına hukukî işlemlerde bulunmak ve onların şahısları ve mallarıyla ilgili konularda karar vermek üzere, belirli şahısların onlar üzerinde sözünün geçmesine veya onları temsil etmelerine denilir.¹⁴⁷

¹⁴¹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV. s. 213.

¹⁴² Kelebek, Mustafa, *İslâm Aile Hukukunda Velâyet*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2015, s. 32.

¹⁴³ Bakara, 2/282.

¹⁴⁴ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 250.

¹⁴⁵ Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 280.

¹⁴⁶ Nisâ 4/139, 144; Maide, 5/51, 56.

¹⁴⁷ Yenidoğan, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi*, s. 19.

Velâyet hakkı -ilk olarak oğul gelmesine rağmen çocuktan bahsettiğimiz için- babaya aittir. Babanın ölümünde velâyet hakkı anneye değil, dedeye, o da hayatta değilse, velâyet “bi nefsihi asabe”¹⁴⁸ sayılan akrabaya aittir.¹⁴⁹

TMK velâyeti “*kısıtlıların şahsı ve malı üzerindeki ve bakım için ana babaya tanınan hak ve yetki*” olarak ele alır “*velâyet küçük ya da kısıtlı çocukların kendileri ve malları üzerinde yasal bakım ve terbiye görevlerini kolaylaştırmak amacıyla yasanın ana babaya tanıdığı hak ve yetkilerdir*”¹⁵⁰ der.

Sonuç olarak velâyet; ister geniş kapsamlı olsun ister dar alanda olsun kısıtlı ve acizyet içinde olan birisinin haklarının, bu hakları korumaya muktedir birisi tarafından onun adına kullanım hakkı ve yetkisi veren bir hukuki temsil müessesesidir.¹⁵¹

B. Velide Bulunması Gereken Nitelikler

Velâyete sahip olan, yani başkasının hakkında sözünü geçirmeye salahiyetli bulunan şahsa “veli” denilir.¹⁵² Bir şahsın, evlendirme velâyeti hakkına sahip olabilmesi ve velâyeti altındakinin tasarruflarını yerine getirebilmesi için, tam eda ehliyetine sahip olması gerekir. Eksik ehliyetlinin kendisi üzerinde bile velâyeti olmazken, başkası üzerinde velâyette bulunması mümkün değildir.¹⁵³ Bütün mezheplerin ittifak ettiği veli olmanın şartları dört tane olup şunlardır: akıl, erginlik, hür olma ve din birliği. Hanefiler dışındaki fukahaya göre velinin erkek ve dini vecibelerine de bağlı olması gerekmektedir. A.K md. 11 ve SMK md. 22 yalnız akıl ve buluğ şartlarını ihtiva etmektedir.

Akıllı, ergin ve hür kimse tam ehliyetlidir. Bu yüzden başkasına veli olması mümkündür. Küçük, akıl hastası, bunak, sarhoş veya zayıf akıllı kimse ile kölelerin veli olma hakları yoktur. Çünkü bunlar kısıtlılık nedeniyle kendileri ehliyetsiz veya eksik ehliyetli oldukları için başka birisine veli olamazlar. Bunun nedeni idrak eksikliği ve güç yetirememekten ibarettir.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Bi nefsihi asabe akrabalar oğul, oğulun oğlu, erkek kardeş, amca gibi erkek vasıtayla bağı bulunan erkek akrabalarıdır. Kahraman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 251.

¹⁴⁹ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 251.

¹⁵⁰ TMK. md. 262-277

¹⁵¹ Kelebek, *İslâm Aile Hukukunda Velâyet*, s.34.

¹⁵² Bilmen, *Kâmus*, II, 45.

¹⁵³ Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.132.

¹⁵⁴ Kâsânî, *Bedaiu's- Sanâi'*, II, 239.

Veli ile velâyet altındaki kişinin aynı dinden olması: Bir gayri müslimin, müslüman üzerinde veya bir müslümanın gayri müslim üzerinde velâyet yetkisi yoktur. Bu yüzden Hanefi ve Hanbelilere göre müslüman olmayan bir kimse veli sıfatıyla bir müslüman kadını evlendiremez, bir müslüman da gayri müslim kadını evlendiremez. Dinden çıkan kimsenin müslüman ya da bir gayri müslüm üzerinde velâyet yetkisi yoktur.

Müslüman ile gayri müslim arasında velâyetin cereyan etmemesi ayet ve hadis delillerine dayanır. Kur'an'da şöyle buyrulur: “*Erkek ve kadın müminler birbirlerinin velileridir.*”¹⁵⁵ “*İnkâr edenler de birbirlerinin velileri velileridir.*”¹⁵⁶ “*Allah, müminlerin aleyhine kâfirlere hiçbir yol vermeyecektir.*”¹⁵⁷ Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*İslam yücedir, onun üzerine yücelinmez (hiç bir şey onun önüne geçirilemez).*”¹⁵⁸

Velilerin sıralamasına gelince, Hanefi mezhebine göre velâyette öncelik hakkı mirastaki bi nefsihi asabeliğe göre terettüp eder. Asabeliği kim hak ediyorsa, velâyeti de o hak eder. Onlara göre velilerin sıralaması; ne kadar aşağı inilse de oğul, oğlun oğlu, baba, dede (babanın babası), ana-baba bir erkek kardeş, sonra baba bir erkek kardeş, ana-baba bir erkek kardeşin oğulları, baba bir erkek kardeşin oğulları, ana-baba bir amcalar, baba bir amcalar, ana-baba bir amcaoğulları, baba bir amcaoğulları, babanın ana-baba bir amcaları, babanın baba bir amcaları, babanın ana-baba bir amcasının oğulları, babanın baba bir amcasının oğulları şeklindedir.¹⁵⁹ Eğer asabeden kimse bulunmazsa velâyet, Ebû Hanîfe'ye göre zevi'l-erhâma, onlardan sonra devlet başkanına geçer. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, “*Nikâh asabeye aittir*”¹⁶⁰ hadisi asabe dışındakilerin veli olamayacağına delalet ettiği için¹⁶¹ asabeden sonra velâyet devlet başkanına geçer. Velilerin sıralamasında Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in dede (babanın babası) ve kardeşin eşit hakka sahip olduğunu ifade eden kabullerine karşılık, mezhepte sahih olan dedenin kardeşten önce geldiği

¹⁵⁵ Tevbe, 9/71.

¹⁵⁶ Enfâl, 8/ 73.

¹⁵⁷ Nisâ, 4/141.

¹⁵⁸ Buhari, “Cenaiz”, 79.

¹⁵⁹ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 277; İbn Nüceym, *el- Bahru'r-Râik*, III, 210.

¹⁶⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 219; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.123.

¹⁶¹ İbn Nüceym, *el- Bahru'r-Râik*, III, 218.

yönündeki Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. Ayrıca Hanefiler, bunların tümünü mücbir veli kabul etmişlerdir.¹⁶²

C. Evlenmede Velâyet

1. Tanımı, Konusu ve Gayesi

Evlenmede velâyet, bir şahsın evlenmesi hususunda, diğer bir şahsın sahip olduğu yetki ve salahiyet¹⁶³ şeklinde tarif edilmiştir. O halde evlenmede velâyet, bir kimsenin evlenmesi konusunda, başka bir kimsenin yetkili olmasıdır. Evlilik velâyeti, İslam hukukçuları tarafından üzerinde durulan, incelenen önemli konulardan biridir. Meselenin esası, küçüklerin ve yetişkinlerin velileri tarafından nasıl evlendirilecekleridir.¹⁶⁴ Veli tarafından evlendirilmeleri söz konusu olan kimseler eksik ehliyetli olanlar ve ehliyetsiz olanlardır.¹⁶⁵ Velâyet bu kimselerin haklarını korumak amacı ile kabul edilmiş bir müessesedir.¹⁶⁶

Evlendirme velâyetinin konusunu, velâyet altında bulunan kişilerin evlenme akdinin usulüne uygun bir şekilde icra edilmesini sağlamaktır.

Evlendirme velâyetinin gayesi ise, velâyet altındaki kişinin yararına olan şeyi ortaya çıkarmak, zayıflığı sebebiyle onun haklarını korumak, kendisine uygun birisiyle olmasını sağlamak ve bu sayede hem kendinin hem de ailesinin şerefini korumaktır. Evlilik, Kur'an-ı Kerim'de "*sağlam bir söz*"¹⁶⁷ olarak belirtilmiştir. Bu sözleşmenin yükümlülüğü sadece evlenecek kişilerce değil aynı zamanda onların velileri tarafından da paylaşılmalıdır. Veli, özellikle velâyeti altında bulunan kişinin haklarını ve şahsiyetini korumalı ayrıca ailesinin konumunu zayıflatmama amacı taşımalıdır. Velâyetin hikmeti, tasarrufu sınırlı ve eksik olanların yararını kollamak, acizliklerinden ve zayıflıklarından dolayı zarara uğramalarına engel olmak, onların haklarını korumaya çalışmaktan kaynaklandığı belirtilmektedir.¹⁶⁸ Öncelikle velâyet kurumu bizatihi korunmaya muhtaç olanları korumaya yönelik bir uygulamadır.¹⁶⁹

¹⁶² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 210.

¹⁶³ Bilmen, *Kâmus*, II, 8.

¹⁶⁴ Aydın, M. Tayyip, *İslâm Hukukunda Evlilik- Velâyet İlişkisi* (Yüksek lisans Tezi), Sivas 2004, s. 1.

¹⁶⁵ Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 280.

¹⁶⁶ Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 84.

¹⁶⁷ Nisâ, 4/21.

¹⁶⁸ Zuhayli, Vehbe, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efe, Yunus Vehbi Yavuz, Beşir Eryarsoy, Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Nurettin Yıldız, Risale Yayınları, I-X, İstanbul, 1992, IX, s. 149.

¹⁶⁹ Arıkfıdan, Meryem, *İslâm Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler* (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2015. s. 42.

2. Evlendirme Velâyetinin Sebepleri

Evlendirme velâyetinin sebepleri Hanefilere göre; mülk, karabet, velâ ve imamet olmak üzere dört tanedir.¹⁷⁰

- Velâyetin temel kaynağı akrabalık yani kan hısımlılığıdır.

- Velâyetin ikinci kaynağı mülktür. Köle, efendisinin mülkü sayıldığından onun üzerinde mülkiyetten doğan bir yetkiye sahiptir.

- Velâyeti doğuran bir sebep de velâdır. Bu da “itaka” ve “vela-i muvâlât” olmak üzere ikidir. İtaka, azad edilmiş bir köle üzerinde, azad eden sahibinin sahip olduğu yetkidir. Vela-i muvâlât ise nesebi belli olmayan iki kimse arasında yapılan ve mevlalık sözleşmesi adı verilen bir anlaşmaya dayanan yetkidir.

- İmamet. Velisi olmayan küçükleri veya eksik ehliyetli olanları, devlet adına halife veya onun yetkili kıldığı hakimler evlendirebilirler. Bu kaynak, sahih bir hadiste söz konusu edilmektedir.¹⁷¹ Halife veya hakimin sahip olduğu velâyete, “amme velâyeti” diğerlerine de “hususî velâyet” adı verilir.¹⁷²

Evlilik velâyetinin sebebi şöyle özetlenebilir: Evlilik hem iyi hem de tehlikeli tarafları olan bir akittir. Zira evlilik sonucu birçok hak ve vazifeler doğar. Evliliğin getireceği faydaları ve zararları da ehliyetsiz ve eksik ehliyetli olanlar bilemezler. Menfaatleri elde edebilme ve doğabilecek zararları defedebilme ihtiyacı velâyet müessesesini doğurmuştur. Ehliyetsiz veya eksik ehliyetli olanları, bilgi, tecrübe, şefkat ve merhamet sahibi velilerinin evlendirmesi şüphesiz daha yararlıdır. Bu niteliklere sahip velilerin, velâyetleri altındakilerin yerine geçerek onları evlendirmeleri, onların kendi kendilerini evlendirmelerinden daha hayırlıdır. Böylece amaçlanan hedef elde edilmiş, istenmeyen kötülükler önlenmiş olabilir. Esasen velâyet kurumu, ehliyetsiz veya eksik ehliyetli kimselerin hak ve vazifelerini korumak düşüncesiyle kurulmuştur.¹⁷³

¹⁷⁰ Kâsânî, *Bedaiu's- Sanâi'*, II, 376; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 255; İbn Nuceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 192.

¹⁷¹ Ebü Dâvûd, “Nikâh”, 19; Tirmizî, “Nikâh”, 15; İbn Mâce, “Nikâh”,15; Dârimî, “Nikâh”,11; Buhârî, “Nikâh”, 40; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 250; VI, 47, 66,166, 260.

¹⁷² İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 255; Bilmen, *Kâmus*, II, 45; Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s.71.

¹⁷³ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, s. 250.

3. Velâyet Altında Bulunmanın İleti

İslam hukuku bakımından bir şahsın velâyet altında bulunması için, onun bir illet sebebiyle ehliyetten yoksun veya eksik ehliyetli olması gerekmektedir. Buna bağlı olarak İslam hukukçuları, velâyet altında bulunmak için bir takım illetler belirlemişler ve bunların bir kısmında ittifak etmişlerken, bir kısmında ihtilafa düşmüşlerdir. İslam hukukçuları küçüklük, akıl hastalığı, bunaklık ve köleliği ittifakla velâyet altında bulunmanın illeti kabul ederken, Hanefiler dışında kalan cumhur, bu dört illetin yanında kadınlık ve sefihlik olmak üzere velâyet altında bulunmaya iki illet daha eklemişlerdir.¹⁷⁴

İslam hukuku bakımından evlendirme velâyeti, şahsın doğumuyla başlamakla birlikte, ne zaman sona ereceği velâyet altında bulunmanın vafına ve illetine göre değişmektedir. Hanefilere göre evlendirme velâyeti altında bulunmanın sebebi, çocukluk, akıl hastalığı, akıl zayıflığı ve kölelik¹⁷⁵ olması nedeniyle bu durumların ortadan kalkmasıyla şahsın üzerindeki evlendirme velâyeti sona erer. Dolayısıyla Hanefilere göre, buluğa ermiş, akıl zayıflığı ve hastalığı olmayan hürler üzerinde kadın olsun erkek olsun evlendirme velâyeti bulunmamaktadır.

Cumhur, çocukluk, akıl hastalığı, akıl zayıflığı ve köleliğin yanı sıra “*Kadın, kadını evlendiremez. Kadın, kendi başına evlenemez. Kendi başına evlenen kadın, zinakar kadındır*”¹⁷⁶ ve “*Velisiz nikâh olmaz*”¹⁷⁷ hadisi gereğince, kadınların evlenme işlerinde velilerinin bulunmasını şart koştukları için, “kadınlık ve sefihliği” de evlendirme velâyeti altında bulunmanın sebeplerinden¹⁷⁸ kabul etmişlerdir. Bu nedenle onlara göre, kadınlar üzerindeki evlendirme velâyeti hiçbir zaman sona ermemektedir. Erkekler üzerindeki evlendirme velâyeti ise, cumhura göre bulug, hürriyet, akıl ve rüşd şartlarının yerine gelmesiyle birlikte sona erer.¹⁷⁹

4. Evlilikte Velâyetin Gerekli Olduğunu Savunanların Delilleri

Evlilikte velâyetin gerekli olduğunu savunanalar, görüşlerini ayet ve hadislerle delillendirmektedirler. İlk olarak; “*İçinizden bekârları, kölelerinizden ve*

¹⁷⁴ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 255; İbn Nüceym, *el- Bahru'r-Râik*, III, 192; İbn Kudâme, *el Muğnî*, VII, 337, 383, 394, 396, 402; Bilmen, *Kâmus*, II, 8.

¹⁷⁵ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 255; İbn Nüceym, *el- Bahru'r-Râik*, III, 192; Bilmen, *Kâmus*, II, 8.

¹⁷⁶ İbn Mâce, “Nikâh”, 15.

¹⁷⁷ Buhârî, “Nikâh”, 36; Ebû Dâvud, “Nikâh”, 18, 19; Tirmizî, “Nikâh”, 14; İbn Mâce, “Nikâh”, 15.

¹⁷⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 337, 383, 394, 396, 402; Şa'bân, Zekiyyüddin, *el- Ahkâmü's-Şer'iyetü li'l-Ahvâli's-Şahsiyyeti*, Câmîatü Karyunus, Bingazi, 1979, s. 215.

¹⁷⁹ Yenidoğan, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi*, s. 22.

*cariyelerinizden durumu iyi olanları evlendirin*¹⁸⁰, *“İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin*¹⁸¹, *“Kadınları boşadığınızda ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman kendi aralarında aklın ve dinin gereklerine uygun olarak güzellikle anlaştıkları takdirde, eşleriyle yeniden evlenmelerine engel olmayın*¹⁸² ayetlerini ve Peygamberimizin (s.a.v), *“Velisiz nikâh olmaz*¹⁸³ hadisini evlilikte velâyetin varlığına delil olarak göstermişlerdir. Bunların dışında ise kadınların evliliğin maksatları açısından çoğu zaman şefkatlerinin etkisinde kalarak iyi bir seçim yapamayacağı ve evlenmedeki gayelerin gerçekleşmesi ve en güzel şekilde olabilmesi için akdin gerçekleşmesinin kadından alınıp veliye bırakıldığını belirtmektedirler.¹⁸⁴

Ebû Hanife, tam ehliyetli olan kızların evliliği konusunda velinin yetkisini kabul etmemiştir. Tam ehliyetli kızlar, velilerin iznine bağlı olmadan, doğrudan evlenebilecekleri gibi kendilerini evlendirmesi için bir vekil de tayin edebilmektedirler. Fakat kız için kötü dedikoduların oluşmaması için velisinin rızasını almasını, evlilikte onu vekil tayin etmesini güzel saymışlardır. Ebû Yusuf’a ve Züfer’e göre evliliğin geçerli olması için kocanın kıza denk olması yeterli görülmüş, Ebû Hanife ise bunun yanında akdin geçerliliği için mehrin, en az mehr-i misil kadar olmasını da gerekli görmüştür.¹⁸⁵

Ebû Hanife ve Ebû Yusuf’a göre, denklik olmazsa ve mirasçı olan velisinin rızası olmadan kız evlenirse nikâh sahihtir ama gayri lazımdır.. Çünkü her veli denklik şartıyla ilgili kadının hakkını savunamayabilir ve her hakim de bu konuda adaletli davranamayabilir.. Eğer nikâh akdinde mehir eksik olursa; fakat sonradan koca mehri ödemeyi kabul ederse nikâhın devam edeceği ya da kadının nikâh sonucu hamile olursa, çocuğun zayi olmaması için evlenilen kişinin denk olmadığından dolayı itiraz hakkı ortadan kalkarak evliliğin devam ettirilmesi kararı verilmiştir.¹⁸⁶

¹⁸⁰ Nur, 24/32.

¹⁸¹ Bakara, 2/221.

¹⁸² Bakara, 2/232.

¹⁸³ Buhari, “Nikâh”, 36; Tirmizi, “Nikâh”, 14.

¹⁸⁴ Sabık, *Fıkh’s- Sünne*, s. 392-393.

¹⁸⁵ Köse, Saffet, *İslâm Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Mehir Vakfı, S. 2, Konya 2003, s. 105.

¹⁸⁶ Sabık, *Fıkh’s- Sünne*, s. 394.

İmam Muhammed'e göre, veli ve kız arasında müşterek bir velâyetin varlığı belirtilmiştir. Buna göre veli izin almadan kızını evlendiremez, kız da velisinin iznini almadan evlenemez görüşü mevcuttur.¹⁸⁷

5. Evlenmede Veli İzninin Gerekli Olmadığını Savunanların Delilleri

Kadının evlenmesinde velinin izninin gerekli olmadığını savunanlar ayetlerden, sünnetten deliller getirmişlerdir. “Eğer onu boşarsa, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helal olmaz”¹⁸⁸, “Kadınları boşadığınızda ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman kendi aralarında aklın ve dinin gereklerine uygun olarak güzellikle anlaştıkları takdirde, eşleriyle yeniden evlenmelerine engel olmayın”¹⁸⁹ ayetlerini ele alarak evliliğin kadına isnad edildiği belirtilmiş ve bu nedenle “aslolan isnadın gerçek faile yapılmasıdır” demişler ve nikâhı bizzat kadının akdedebileceğini ifade etmişlerdir.¹⁹⁰ Sünnetten delilleri ise, “Bir kız, Hz. Peygamber'e (s.a.v) gelerek babasının kendisini, itibar kazanmak amacıyla amcasının oğlu ile evlendirdiğini söylemiş, Hz. Peygamber (s.a.v) de babasını çağırarak kızın fikrini alıp almadığını sormuş, bunun üzerine kız: “Ya Resulallah (s.a.v), babamın yaptığı işe karşı değilim. Fakat ben evlenme işinde kadınların da söz hakkı var mı onu öğrenmek istedim” rivayeti ve Peygamberimizin (s.a.v) Ümmü Seleme (r.a) ile evlenirken Ümmü Seleme (r.a)'nin “Velilerimden şu anda burada kimse yok” demesi üzerine Peygamberimizin (s.a.v) “Ne burada bulunan ne de burada bulunmayan velilerinden bu evliliği hoş karşılamayacak olan vardır”¹⁹¹ buyurması ve ayrıca Ebû Hureyre (r.a)'nin rivayetine göre Hz. Peygamberimizin (s.a.v) “Kız evlendirilirken görüşü sorulur. Eğer sükut ederse izin vermiş demektir. Eğer istemezse evlendirmek caiz değildir”.¹⁹²

“Dul kadın, evliliğinde, velisinden çok kendisi yetkilidir. Kızın ise rızası alınır”¹⁹³, “Velinin dul kadın konusunda yetkisi yoktur. Yetim kız evlendirilirken kendisine danışılır, susması ise kabul anlamındadır”¹⁹⁴ hadislerini kızların ve dul kadınların evlilikte velâyet hakkına sahip olmasının delili olarak göstermektedirler. Yine “Hz. Abdullah b. Ömer (r.a) , Hz. Ali (r.a), Hz. Âişe (r.a) de velisiz nikâhı caiz

¹⁸⁷ Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 53.

¹⁸⁸ Bakara, 2/230.

¹⁸⁹ Bakara, 2/232.

¹⁹⁰ Sabık, *Fıkhu's- Sünne*, s. 394-395.

¹⁹¹ Nesâî, “Nikâh”, 28.

¹⁹² Nesâî, “Nikâh”, 36.

¹⁹³ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 25; Tirmizi, “Nikâh”, 18.

¹⁹⁴ Buhari, “Nikâh”, 41; Nesâî, “Nikâh”, 31.

görmüşler hatta Hz. Âişe (r.a)'nin kardeşi Abdurrahman (r.a)'ın kızı Hafsa'yı babasının yokluğunda Münzir b. Zübeyr (r.a) ile evlendirmesi"¹⁹⁵ delil olarak gösterilmektedir. Yetişkin bir kadının kendi malında dilediği gibi tasarruf yetkisi bulunur, medeni ve cezai sorumluluğu vardır ve bu nedenle eşini seçme yetkisi de kendine ait olmalıdır. Çünkü sübûtu için akıl ve ergenliğin yeterli görüldüğü bir haktan mahrum edilmesinde kadın olmanın etkisi olamaz denilmiştir.¹⁹⁶ Bu durumdaki bir kadının evlilikte velâyet yetkisine sahip olması da kaçınılmaz olur. Bu konuda velisinden veya başkasından izin almasına da gerek yoktur. Ancak evlilikte kefaet ve mehir konusunda velinin de hakkı bulunduğu için bu hususta velinin tüm yetki ve hakları tamamen sakıt olmamaktadır. Veli kadına danışarak rızasını alabilir. Evlilikte kadının velâyetini üstlenmiş bir veli, kadının haklarını korumak gayesiyle rızasına uygun olarak onu dengi ile ve mehri misille evlendirmesi durumunda hem kadının hak ve menfaatleri gözetilmiş olur, hem de bu evlilik sonucunda velinin de zarar görmesi engellenmiş olmaktadır. Böyle bir evlilik kadının kendisi tarafından gerçekleştirdiğinde evlilikten beklenen amaç gerçekleşeceği için velinin izin ve rızasına da gerek kalmamaktadır.¹⁹⁷

D. Velâyet Çeşitleri

İslam hukukunda konusu bakımından velâyet, biri şahıs üzerinde, diğeri mal üzerinde olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mal üzerinde velâyet (el-velaye ale'l-mâl), “Kâsırın, mali işlerine taalluk eden işleri üzerinde tasarrufta bulunabilme salahiyetidir.”¹⁹⁸ Şahıs üzerinde velâyet (el-velaye ale'n-nefs) ise; “Evlendirmek, okutmak, tedavi ettirmek gibi kâsırın, şahsına taalluk eden işleri üzerine alma yetkisidir.”¹⁹⁹

1. Hususi Velâyet

Velâyeti altında bulunan kimseyi evlendirme yetkisine sahip olan yakınları hususi velâyet kapsamına girmektedir. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre sıralamada bazı farklılıklar bulunmakla birlikte bu gruba asabe velîler dahildir. Asabe

¹⁹⁵ Köse, *a.g.m.*, s. 108.

¹⁹⁶ Köse, *a.g.m.*, s. 109.

¹⁹⁷ Köse, *a.g.m.*, s. 113.

¹⁹⁸ ez- Zerkâ, *el Fıkhu'l-İslâmî*, II, 819.

¹⁹⁹ ez- Zerkâ, *el Fıkhu'l-İslâmî*, II, 818.

bir kimsenin araya kadın girmeden kendisine başlanan erkek akrabalarına denir.²⁰⁰

Bunlar: Oğulluk ilişkisi bulunanlar: Oğul, oğulun...oğlu.

- Babalık ilişkisi bulunanlar: Baba, onun babası (dede)...

- Kardeşlik ilişkisi bulunanlar: Öz erkek kardeş, baba bir erkek kardeş veya bunların erkek çocukları.

- Amcalık ilişkisi bulunanlar: Öz amca, baba bir amca veya bunların erkek çocukları.²⁰¹ Hanefî mezhebine göre velâyette sıra bu şekildedir. Bu sıralamanın önemi şuradadır. Önceki velî varken sonraki sırada bulunan bir velî velâyeti altında bulunanı evlendiremez.²⁰²

“*Nikâh asabeye aittir.*”²⁰³ hadisinde velâyet asabeye tahsis kılınmıştır. Soyun lekelenmemesi mevzunda en çok titiz davranacak akrabalar da asabedir.

Ebû Hanife meseleye başka bir açıdan bakmıştır. Ona göre burada soyun korunmasından çok evlenecek kimsenin korunması bahis mevzudur; bu da şefkatle alakalıdır. Şevkati yalnız asabeye tahsis etmek doğru değildir. Bu sebeple asabe bulunmadığında sırasıyla: anne, kız (annesi akıl hastası olursa), oğlun kızı, kızın kızı... öz kız kardeş, yakınlık derece ve kuvvetlerine göre üvey kardeşler ve nihayet zevi'l-erham veli olurlar²⁰⁴.

HAK 10. maddesinde “*Nikâhta veli ale't-tertib bi-nefsihi asabe olan kimselerdir.*” diyerek; SMK da 21. maddesi de “mahremi olmak şartıyla” kaydını ekleyerek cumhurun ictihadını tercih etmişlerdir. Akrabalığın bağı; derecesi, kuvveti bakımından eşit birden fazla yakın varsa herhangi birisi veli olabilir. (SMK md. 22/2) Yakın veli, akdin icra edildiği yerden uzakta olup onu beklemekte de mahzur görülse derecesi ondan sonra gelen veli olur; o da yoksa hakim onun yerine geçer. (SMK md. 23)

2. Umumi Velâyet

Asabe derecesinde akraba bulunmadığı takdirde veya yetkisini kötüye kullandığı durumlarda Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile diğer birçok fakîhe göre velâyet, âmmeyi temsilen hakime geçer. Bu anlayışın temelinde “*velisi olmayanın*

²⁰⁰ Karaman, Hayreddin, “Asabe”, *DİA*, İstanbul, 2013, III, 452-453.

²⁰¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l- Muhtâr ale'd-Dürri'i-Muhtâr*, I-VI, el Dâru İhyai't- Turasi'l- Arabi, Beyrut, 1987, II, 311-313.

²⁰² Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 85; Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 281.

²⁰³ İbnu'l Hüman, *Fethu'l- Kadîr*, III, 405.

²⁰⁴ Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 290.

velisi sultandır (devlet başkanı)” hadisi bulunmaktadır.²⁰⁵ Bizzat devlet başkanı ya da hakim umûmî velidir. Evlenme ehliyetine haiz olmayan ve akrabası da bulunmayan kişinin evlenmesi durumunda hâkim onun velisi olmaktadır.²⁰⁶ Hakimin mirasa ehil olma, yani veli ile velâyet altında bulunan kimsenin aynı dine mensup olması aranmaz.²⁰⁷ Ebû Hanîfe’ye göre ise asabe derecesinde velî bulunmadığında velâyet yakınlık derecelerine göre akrabalara ve nihayet zevi’l-erhâm’a geçer. Eğer bu akrabalardan kimse bulunmazsa velilik yetkisi hakime geçer.²⁰⁸

Velâyet, velilerin velâyetleri altında bulunan kimseleri onların rızâlarını almaksızın evlendirme yetkisine sahip olup olmamalarına göre ikiye ayrılır: Zorlayıcı velâyet, zorlayıcı olmayan velâyet.

3. Zorlayıcı Velâyet (Velâyet-i İcbâr)

Veliye velâyeti altında bulunan kimseyi rızâsını almaksızın evlendirme yetkisi veren velâyettir. Bu tür velâyet altına ehliyetsizler ve eksik ehliyetliler girerler. Bu yetkiye sahip veliler diğer mezheplerde çok sınırlı tutulduğu halde Hanefilerde çok geniş bir zümreye bu yetki verilmiştir. Bu çeşit velâyete velinin evlendirmede cebr hakkı da denmektedir. Çünkü veli, karşı çıkılarda, velâyeti altındaki kişileri zorla evlendirme yetkisine sahiptir.²⁰⁹

Mümeyyiz olmayan çocuklar ve akıl hastaları eda ehliyeti bulunmadığından dolayı²¹⁰ bizzat nikâh akdedemezler. Buna karşılık velilerinin onları zorla evlendirme yetkisi vardır.²¹¹ Mümeyyiz küçükler, bunaklar ve köleler de eksik ehliyetli oldukları²¹² için bizzat nikâh akdedemezler ve icbari nikâh altındadırlar. Ancak Hanefiler bu sınıfa girenlerin nikâh akdedebileceğini fakat bu akdin, velinin izni yahut icazeti olmadan geçerli olmayacağını söylemişlerdir.²¹³ Tam eda ehliyetine sahip erkeğin kendi istek ve arzusuyla evlenebileceği bütün İslam hukukçuları tarafından

²⁰⁵ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 19; Tirmizî, “Nikâh”, 15; İbn Mâce, “Nikâh”,15; Dârimî, “Nikâh”,11; Buhârî, “Nikâh”, 40; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 250; VI, 47, 66,166, 260.

²⁰⁶ Erdoğan, Suat, *İslâm Hukukunda Evlenme Ehliyetine Hâiz Olmayanların Evlendirilmesi: Nikâhta Velâyet, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 10, S. 50, 2017, s. 936.

²⁰⁷ Aydın, *İlmihal*, s. 213.

²⁰⁸ Kâsânî, *Bedâiü's- Sanâi'*, II, 240-241; İbn Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebir*, VII, 350-351; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 250-251.

²⁰⁹ Şa'bân, *el-Ahkâmü 'ş-Şer'iyetü li'l-Ahvâli 'ş-Şahsiyyeti*, s. 211.

²¹⁰ Zeydan, *el-Veciz*, s. 102-103.

²¹¹ Kadri Paşa, Muhammed, *el-Ahvâli 'ş-Şahsiyye*, Beyrut, 1987 s. 14.

²¹² Zeydan, *el-Veciz*, s. 97.

²¹³ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 247.

kabul edilmektedir.²¹⁴ Ancak eda ehliyeti olmasına rağmen ergin kadınların bizzat nikâh akdedip edemeyeceği İslam hukukçuları arasında tartışma konusu olmuş ve önemli bir problem olarak devam etmiştir. Bazı İslam hukukçuları kadınlara bu konuda tam yetki vermiş, bazıları ise bu yetkinin kadınların velisine ait olduğunu söylemişlerdir.²¹⁵

Evlilikte kadınların velâyeti bir problem olarak İslam hukukunun yanı sıra bütün ilk ve ortaçağ toplumlarında, cahiliye devri Araplarında ve Musevi hukukunda da söz konusu olmuştur.²¹⁶

Kadınların evliliğinde nikâh akdini icra etme yetkisinin kime ait olduğu hususu, Osmanlı Devletinde de değişik zamanlarda farklı uygulamalara konu olmuştur. 951/1544 yılına kadar kadınlara mutlak evlenme yetkisi verilmiş; bu tarihten sonra ise, velisinden izin almak suretiyle evlenebileceği hükmü benimsenmiştir. Burada hükümdarın, zamanın ihtiyaçlarına daha uygun gördüğü başka bir hukukçunun görüşünü kabul etmesi söz konusudur. Bunun yanında bazen tam ehliyetli kızların velileri tarafından evlendirildiklerine rastlamak da mümkündür. Ayrıca kadılar hem veliden izinsiz nikâhı kabul etmemişler, hem de veliden izinsiz yapılan nikâhın feshine hükmetmişlerdir.²¹⁷

Nikâh akdinde yetki problemi 1917 tarihli Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesi'ne kadar devam etmiştir. İlk defa bu kararnameyle belli prensipler getirilmiştir. Söz konusu kararnamede on yedi yaşını dolduran bir kızın hakime müracaat ederek evlenebileceği kabul edilmiştir. Yalnız bu durumda hakimin, keyfiyeti müracaat eden kişinin velisine bildirerek iznini talep etmesi hükme bağlanmıştır.²¹⁸

Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre zorlayıcı velâyet, asabe denilen erkek hısımlarla sınırlıdır. Bunlar veliler içerisinde, velâyet altında bulunan küçüğe en fazla şefkatli olan ve onun hayrını en iyi düşünen velilerdir. Bütün mezheplerde çocuğa nisbetle mücbir velilerin başında "baba" gelir. Baba çocuğunun menfaatini en ileri seviyede düşünen velidir. Babanın üst seviyede müşfik olması fitri bir haldir. Babadan

²¹⁴ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 248.

²¹⁵ Bilmen, *Kâmus*, II, 48 vd.

²¹⁶ Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s. 77.

²¹⁷ Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, s. 55.

²¹⁸ Çeker, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, s. 24; Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s. 294-295.

sonra dede (babanın babası) de Hanefi ve Şafii mezheplerinde ikinci sırayı alan mücbir velidir.²¹⁹

Osmanlı devleti uygulamasında uzun süre Ebû Hanife'nin görüşü esas alınmışken, 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi bunu asabe ile sınırlamıştır. Diğer yandan aynı kararname İbn Şübrüme, Ebû Bekr el-Esamm ve Osman el- Betti'nin görüşlerini benimseyerek 9 ve 12 yaşından küçük olan kız ve erkek çocukların hiçbir kimse tarafından evlendirilemeyeceğini ve akıl hastalarının ve zorlayıcı velâyet dışında tutulmasını hükme bağlamıştır.²²⁰

Yine Osmanlı Devleti uygulamasında 951/1544 tarihli, Ebussuud Efendinin arzı üzerine İmam Muhammed'in görüşü esas alınarak ergin ve akıllı kızın evlenmesinde ayrıca velisinin icazetine başvurulması da öngörülmüştür.²²¹

Zorlayıcı veliliğin delili, sünnet ve sahabe uygulamasıdır. Nitekim Hz. Âişe ile Hz. Muhammed (s.a.v)'in nikâhı Mekke döneminde iken veli aracılığı ile akdedilmiştir. Ancak fiili evlilik Medine'ye hicretten sona vuku bulmuştur. Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'ün nikâhı da babası tarafından akdedilmiştir. Burada fiili evlilik erginlik çağından sonra gerçekleştiği için kadın bakımından bir zarar söz konusu değildir.²²²

Akrabalar arasında evlendirmede yetkili olacak bir veli bulunmazsa, bu hak devlet başkanına geçer. Nitekim hadiste “*Velisi olmayanın velisi sultandır*” buyurulmuştur.²²³ Hakimin, velisi bulunduğu kadını kendisine, usul veya furuudan bir erkeğe nikâhlanması geçersiz sayılmıştır. Çünkü böyle bir durum, hakkın kötüye kullanılmasına yol açabilir.

4. Zorlayıcı Olmayan Velâyet (Velâyet-i İhtiyâr veya İstihbâb)

Bu veliye, velâyeti altındaki kişiyi rızasını almak suretiyle evlendirme yetkisi veren velâyettir. İmam Muhammed, bu velâyete velâyet-i şirket demektedir. Akıllı ve ergin kız çocukları bu çeşit velâyetin altına girer. Bunlar Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre kendi başlarına evlenebildiği gibi, vekil sıfatıyla başkasını da evlendirebilirler. İmam Muhammed'e göre ise akıllı ve ergin kızın velisinden habersiz yapacağı evlilik, velisinin icazet vermesi durumunda geçerli olur. Aksi halde, nikâh ortadan kalkar.

²¹⁹ Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk*, s. 112.

²²⁰ HAK: md. 7, 10.

²²¹ Kâsânî, *Bedaiu's- Sanâi'*, II, 237; İbnü'l- Hümmam, *Fethu'l- Kadîr*, II, 391.

²²² Serahsî, *el- Meksûr*, IV, 212; Mevslî, *el- İhtiyar*, III, 94.

²²³ Buhari, “Nikâh”, 39.

Diğer yandan böyle bir kızı, veli evlendirmek isterse, bu defa da kadının rızası şarttır.²²⁴ Aralarında müşterek bir velâyet söz konusu olmaktadır.

Hanefî mezhebinde ismen mevcut olsa bile, hukuken nedbi veli bulunmadığı görülür. Hanefiler icbari velâyetin buluğa göre değiştiğini söylerler. Küçük buluğa ermemişse bütün velileri mücbirdir. Buluğa erer ermez veliler gayri mücbir (nedbi, muhtar) veli vasfını alır. Küçüğün erkek veya kız olması fark etmediği gibi dul olmaları da etkili değildir.²²⁵

Bu duruma göre veli, akıllı ve ergin kızı, rızasını almadan evlendiremez. Böyle bir kızın evlenirken velinin iznini alması da mendup veya müstehap hükmündedir. Yani bu evlenmede bu usule uyulursa iyi ve güzel olur. Kız bu davranışından dolayı ecir de alır. Ancak bu usule uymadan evlenirse nikâh akdi sahih olur. Evlendiği erkek dengi ise nikâh kesinleşir. Aksi durumda velisinin evliliği feshetme hakkı doğar.²²⁶

III. VEKÂLET

A. Tanımı

Sözlüte “korumak, sorumluluğu yüklemek, teslim etmek” gibi anlamlar taşımaktadır. İslam hukukunda “*Bir kimsenin bizzat kendisinin de yapabileceği bir hukukî işlem için bir başkasını yetkili kılmasıdır*” şeklinde tanımlanır.²²⁷ Bu şekilde kendisine yetki verilen kimseye vekil, bu yetkiyi veren kimseye müvekkil, yetki vermeye de tevkil adı verilir.²²⁸

İslam hukukunda vekâlet akdine hac, kurban, zekât, kefarete gibi malî yönü bulunan ibadetlerin ifasında veya evlenme, boşanma, alım-satım vb. işlemlerde sıkça başvurulur. Vekâlet akdinin rüknü icap ve kabuldür. Tarafların akid ehliyetine sahip olması, vekâlet konusunun hukuka aykırı olmaması, açık ve bilindir olması, müvekkil tarafından da yapılması ilke olarak meşrû ve vekâlet ifası mümkün olan işlerden olması da şarttır. Vekâlet her iki taraf açısından da bağlayıcı olmayan bir akit olduğundan vekil veya müvekkil istediği zaman vekâlet bağına sona erdirebilir. Vekâlet akdi, taraflardan birinin ölümü veya kalıcı bir sebepten dolayı ehliyetini

²²⁴ Kâsânî, *Bedaiu's- Sanâi*, II, 237; İbnü'l- Hümmam, *Fethu'l- Kadîr*, II, 391.

²²⁵ Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk*, s. 113.

²²⁶ Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 34.

²²⁷ Mecelle, md. 1449.

²²⁸ Aydın, *İlmihal II (İslâm ve Toplum)*, II, 405.

yitirmesi, müvekkilin vekili azli, vekilin vekâleti bırakması veya vekâlet konusu olan işin yerine getirilmesiyle son bulur.²²⁹

B. Nikâhta Vekâlet

Bir nikâhın geçerli olabilmesi için veli ve damadın icap ve kabulü yeterlidir. Bir kimsenin kendi velâyeti altında bulunan kimselerden birinin evliliğini vekâlet yoluyla başkasına verebilmesi için bu yetkiye sahip olması gerekir. Velide bulunması gereken nitelikleri açıklamıştık.²³⁰ Dolayısıyla velâyet yetkisi bulunmayan bir kimsenin başkasına verdiği vekâlet geçersizdir. Bu hükme göre; Hanefiler haricindeki diğer mezheplerin çoğunluğuna göre kadını evlilikte yapacağı vekâlet geçersizdir.²³¹

Vekâlet sadece kadınlar için değil, erkekler için de geçerli olup; erkek kendisini evlendirmesi için birini yetkilendirebilir.

Aklı tam olarak oturmayan çocuğun vekâleti ittifakla geçersizdir. Ancak ne dediğini bilecek kadar akli dengesi yerinde olan çocuk Hanefî mezhebine göre vekil olabilirken, cumhura göre onun vekâleti geçerli değildir.²³²

Evlilik için kendisine vekâlet verilen kişi müvekkilin, kendisi için belirttiği sınırı aşmamalıdır. Eğer kızı evlendirmesi için belirli özellikteki birini söylediği halde, müvekkil buna uymayıp başka biriyle evlendirirse nikâh akdi geçersizdir.²³³

Bir kişinin her iki tarafa vekil olması Hanefî mezhebine göre caizdir. Bir bayan, evlenecek olduğu erkeği kendisini evlendirmek üzere yetkilendirirse, erkek de “*falan kişinin kızını kendimle evlendirdim*” derse kızı kendisiyle nikâhlar. Ebû Hanife'nin öğrencisi İmam Züfer ve Şafii mezhebine göre nikâhta her iki tarafa vekil olmak caiz değildir.²³⁴

²²⁹ Aydın, *İlmihal II (İslâm ve Toplum)*, II, 406.

²³⁰ Bkz. Tez metni, s. 22.

²³¹ Merginânî, *el-Hidâye*, I, 237.

²³² Zeydan, Abdülkerim, *El Camî' Fî'l Fıkhî'l İslamî*, Müessesetü'r Risâle, Beyrut, 2012, VI, 490.

²³³ Zeydan, *Fıkhî'l İslamî*, VI, 492.

²³⁴ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 22.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİ MESELESİ

I. KÜÇÜK KAVRAMI VE SINIRLARI

A. Küçük Kavramı

İslam hukukçuları, küçük kavramı ile mümeyyiz ve gayri mümeyyiz çocukları kastetmişlerdir. Sözlükte “*sağura/siğran*” kökünden alınmıştır. Çoğulu “*siğaar*”dır. Büyüklüğün zıddıdır.²³⁵ Başka bir tarifte “*küçük yaştaki oğlan ya da kız, bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan, büyüklere yakışmayacak biçimde düşüncesizce davranan kimse*”²³⁶ anlamında geçen çocuğun tanımı, kaynaklarda birbirine yakın ifadelerle geçmektedir. “*Doğumla başlayan ve ergenlik çağına kadar devam eden döneme çocukluk, bu dönemi yaşayan kimseye de çocuk denilir*”²³⁷ “*doğumdan buluğa ulaşıncaya kadar insanda bulunan vasıftır*”²³⁸ şeklinde tanımlanmıştır.

Günümüz İslam hukukçuları çocuğu; “*Yaş küçüklüğünden dolayı henüz mükellef olmayan, yani baliğ ve reşit olmayan ve her çeşit muameleyi yapmaya yetkili bulunmayan insandır*”²³⁹ diye tarif etmiştir. Başka bir tarifte ise “*Cenin, annesinden sağ olarak doğmasıyla başlayıp, buluğa kadar devam eden süreci yaşayan ve bu süre zarfında yaşının küçüklüğü sebebiyle dinî ve cezai ehliyetten yoksun olduğu için mükellefiyeti bulunmayan kişidir*” şeklinde tarif edilmiştir.²⁴⁰ Bu tariflerden hareketle “*yaşının küçük olmasından dolayı teklifi hükümlere muhatab olmayıp, doğum ile buluğ dönemi arasında yaşayan kişidir*” şeklinde tarif edebiliriz.

İslam hukukçuları, küçüklüğün başlangıcı ve sonu konularına usul kitaplarının ehliyet bölümlerinde yer vermişlerdir. İnsan hayatının gelişimine bağlı olarak İslam hukukçuları ehliyet devrelerini; cenin, gayri mümeyyiz küçüklük, mümeyyiz küçüklük, buluğ ve rüşd olarak beş kısma ayırmışlardır. İslam hukukunda küçüklük doğumla başlar, cenin küçük olarak kabul edilmez. Ancak bazı İslam hukukçuları, ceninin eksik vücûb ehliyetine sahip olmasını dikkate alarak, cenini çocukluğun

²³⁵ *el- Mevsûatü'l-Fıkhîyye*, XXVII, 20.

²³⁶ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, I, 254.

²³⁷ Aydın, “Çocuk”, *DİA*, VIII, 361.

²³⁸ *el- Mevsûatü'l-Fıkhîyye*, XXVII, 20.

²³⁹ Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk*, s. 29.

²⁴⁰ Yenidoğan, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi*, s. 26.

başlangıcı olarak kabul etmişlerdir.²⁴¹ Türk Hukuk sisteminde küçüklüğün başlangıcı, “Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer”²⁴² denilerek, şahsiyetin başlangıcına bağlanmıştır.

İslam hukukçuları, küçüklerin şahısları üzerindeki velâyetin buluşla birlikte sona ereceğini kabul ettikleri için,²⁴³ insan hayatının önemli bir dönemini oluşturan buluş hakkında bilgi verelim.

B. Küçüklüğün Sonu: Buluş

Buluş dönemi, biyolojik gelişmenin en açık belirtisidir. Fakat hangi yaşta gerçekleşeceği belli değildir. Çünkü buluş, kişinin biyolojik yapısına ve yaşadığı yerin iklimine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Sıcak bölgelerde buluş dönemi erken başlarken, soğuk bölgelerde geç başlamaktadır.²⁴⁴ Yani farklı iklim ve coğrafyalarda yetişen küçükler, değişik yaşlarda buluşa erebilmektedirler.

İslam hukukçularına göre buluş, bazen yaşla bazen de biyolojik değişikliklerle ortaya çıkmaktadır. İslam hukukçuları, buluş için bir tane ön şart, iki tane de ölçü getirmişlerdir. Buluşun ön şartı, çocuğun buluş için alt yaş sınırına ulaşmış olmasıdır. Buluşun birinci ölçüsü; fiilî buluşdur. Yani gerekli alt yaş sınırına ulaşmış çocuğun, cinsî yönden bedeni ergenliğe ulaşmasıdır. İkinci ölçü, hükmen buluşdur. Hükmen buluş; fakihlere göre ancak buluş için belirlenen en üst yaş sınırına ulaşmakla mümkün olmaktadır.²⁴⁵ Sonuç olarak buluş, öncelikle biyolojik değişikliklerle, bu şekilde ortaya çıkmazsa yaş sınırıyla olmak üzere iki şekilde bilinebilmektedir.

İslam hukukçuları buluşun belirtilerini; kızın ay hâli görmesi veya hamile kalması, erkeğin ise ihtilam olması ve hamile bırakması olarak kabul etmiştir.²⁴⁶ Mecelle buluşun tabii alametlerini; “Buluşa erme yaşı erkekte ihtilam ve hamile bırakmak ile kızda hayız ve hamile kalmak ile sabit olur”²⁴⁷ şeklinde belirtmiştir. Kadri Paşa’nın Ahvâl-i Şahsiyyesi’nde tabii buluş alametleri; “Erkek çocuğun buluşunun biyolojik belirtileri, ihtilam, inzal ve hamile bırakması gibi alametler; kız çocuğununki ise hayız, hamile kalma, inzal ve ihtilam gibi alametlerle tespit edilir”²⁴⁸

²⁴¹ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 174.

²⁴² TMK, md. 28.

²⁴³ Serahsi, *el-Mebsût*, IV, 213-214

²⁴⁴ ez- Zerkâ, *el Fıkhü'l-İslâmî*, II, 779; Bardakoğlu, Ali, “Buluş”, *DİA*, VI, 413.

²⁴⁵ Bardakoğlu, “Buluş”, *DİA*, VI, 413-414.

²⁴⁶ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 186-187; Döndüren, *Aile ilmihali*, 278.

²⁴⁷ Mecelle, md. 985.

²⁴⁸ Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 495.

şeklinde maddeleştirilmiştir. İslam hukukçuları, buluğ alametinin görülmediği durumlarda, buluğ için bir yaş sınırı kabul etmişlerdir. Buluğun başlangıç ve sona erme yaş sınırını belirlemişlerdir. İslam hukukçularınca buluğun alt sınırı, erkeklerde on iki, kızlarda da dokuz yaşının tamamlanmasıdır.²⁴⁹ Kız ya da erkek çocuğu, asgari buluğa erme yaşını tamamladıklarında, kendilerinde buluğ belirtileri görüldüğünde, onlar baliğ sayılacaklardır. Ancak belirlenen yaşlara gelmeden önce küçüklerde buluğ belirtileri görülürse, onlar baliğ sayılmayacaklardır. Mecelle’de de böyle kabul edilmiştir.²⁵⁰

İslam hukukçuları arasında buluğun alt yaş sınırında ittifak var ise de, üst yaş sınırında görüş birliği bulunmamaktadır. Ebû Hanîfe’ye göre, belirtiler ortaya çıkmazsa küçükler, erkeklerde on sekiz, kızlarda on yedi yaşını tamamlamakla buluğa ermiş sayılırlar. İmam Muhammed ve Ebû Yusuf’un da içinde bulunduğu fakihlerin çoğunluğuna göre ise, küçükler on beş yaşını doldurduğunda buluğa ermiş sayılır.²⁵¹

Mecellede buluğun alt ve üst sınırı; “*Buluğun başlangıcı erkekte tam on iki, kızda tam dokuz yaşındır; sonu ise her ikisinde de tam on beş yaşındır*”²⁵² şeklinde maddeleştirilmiştir. Mecellede Ebû Hanîfe’nin görüşü değil de, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed’in de içinde bulunduğu cumhurun görüşü olan on beş yaş, buluğun üst sınırı kabul eden görüş tercih edilmiştir. Mecellede diğer bir madde şu şekildedir: “*Buluğ yaşının sonuna geldiği hâlde kendisinde buluğ alametleri ortaya çıkmamış olan kimse, hükmen baliğ sayılır.*”²⁵³ Kadri Paşa ise; “*...bu alametler görülmediği takdirde kız ve erkek her ikisi de onbeş yaşını tamamlayınca baliğ/baliğa sayılır*”²⁵⁴ şeklinde maddeleştirmiştir.

Türk Medeni Kanununda bir kimsenin, büyük sayılması için, kanunca belirlenmiş yaş doldurması gerekir. Bu dönem, kişinin on sekiz yaşını tamamlamasıyla başlar.²⁵⁵ Türk Medeni Kanununda küçüklüğün bitimi olarak on sekiz yaşının tamamlanması kabul edilmiş olmakla birlikte, bazı olağan üstü durumlarda on sekiz yaşının tamamlanmasından önce de “evlilik”²⁵⁶ ve “hâkim

²⁴⁹ Bilmen, *Kâmus*, II, 46; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 186; Döndüren, *Aile İlmihali*, 278.

²⁵⁰ Mecelle, md. 988.

²⁵¹ Kâsânî, *Bedâi’u’s-Sanâi’*, V, 277; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IV, 556; ez-Zerkâ, *el Fıkhu’l-İslâmî*, II, 779; Bilmen, *Kâmus*, II, 46; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 186; Döndüren, *Aile İlmihali*, 278.

²⁵² Mecelle, md. 986.

²⁵³ Mecelle, md. 987.

²⁵⁴ Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 495.

²⁵⁵ TMK, md. 11.

²⁵⁶ TMK, md. 11.

kararıyla”²⁵⁷ küçüklüğün sona erdirilebileceği kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak TMK’nın kabul etmiş olduğu asgari evlenme yaşıyla ergin kılınma yaşı, küçüklüğün sona ermesi açısından önem arz etmektedir. Türk Medeni Kanunu, olağan durumlarda kadın ve erkeğin on yedi yaşını tamamlamasıyla evlenebileceğini, olağanüstü durumlarda hâkimin kararıyla on altı yaşını doldurmuş erkek veya kızın evlenmesine izin verilebileceğini²⁵⁸ belirtmiştir. Buna göre TMK’ya göre küçüklerin evlenebilmesi için asgari on altı yaşını tamamlamış olması şarttır. TMK’da evlilik yoluyla küçüklükten kurtulmanın asgari yaşı on altı kabul edilmiştir.

Sonuç olarak Türk Medeni Kanunu rüşd yaşını on sekiz olarak belirlemekle beraber, hâkim kararıyla şartlar uygunsa kişinin on beş yaşını tamamlayarak küçüklükten kurtulabileceğini kabul etmiştir.

II. İSLAM HUKUKUNDA ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİ

İslam hukukçuların çoğunluğu evlilik için muayyen bir yaşı doldurma şartı aramamıştır. Küçüklerin ve gayri mümeyyiz küçükler ve akıl hastalarının velileri tarafından evlendirilebilecekleri esası kabul edilmiştir. Onlara göre evlilik için asgari bir yaş ve mümeyyiz olma şartı aranmadığı için, yeni doğmuş çocuğun bile velisi tarafından evlendirilmesi mümkündür. Böyle bir sonucun çıkarılması İslam hukukunun sadece belli bir toplum ve zamana hitap eden bir hukuk sistemi olmayışı nedeniyledir. İslam hukuku, birçok hukuk sisteminin aksine, farklı coğrafyalardaki birçok topluma ve zamana hitap etmektedir. Bunun için bir kriter belirleme zorluğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü her toplumun kendi coğrafi şartları ve kültürel değerleri bulunmaktadır. Evlilik yaşının tespiti ise, bu değerlere bağlıdır. Evlenme çağının buluşla belirlenmiş olması daha uygundur.²⁵⁹

Sıcak ülkelerde yaşayan insanlar, soğuk ülkelerde yaşayan insanlara göre daha erken buluşa ermekte veya bunun aksine soğuk ülkelerde yaşayan insanlar, sıcak ülkelerde yaşayan insanlara göre daha geç buluşa ermektedir.²⁶⁰ Bunun sonucunda, evlenmede belirlenecek yaş sınırı soğuk ülkelerde yaşayan insanlar açısından çok erken, sıcak ülkelerde yaşayan insanlar açısından ise çok geç olacaktır. Hangi tarafa göre bir uygulama yapılırsa diğer taraf uygulama mağdur olacaktır. Dolayısıyla İslam

²⁵⁷ TMK, md. 12.

²⁵⁸ TMK, md. 124.

²⁵⁹ Yenidoğan, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi*, s. 47.

²⁶⁰ ez- Zerkâ, *el Fıkhü'l-İslâmî*, II, 779; Bardakoğlu, “Buluş”, *DİA*, VI, 413.

hukuku açısından yaş belirleme yerine buluğun belirleyici olması, daha isabetli bir görüş olmaktadır.

Evlilikte, bedenî olgunlukla birlikte, fikrî ve ruhi olgunluğun aranmasını da gerekmektedir. Bu hususta birçok ülke kendi özelliklerine ve şartlarına göre, evlenebilmek için bir yaş sınırı tayin etmiştir. Ama bu durum, İslam hukuku açısından böyle değildir. İslam hukukçuları, hem fiilen evlenebilmek için buluğa ermiş olma şartı aramışlar, hem de buluğa ermemiş küçüklerin velileri tarafından evlendirilebileceklerini kabul etmişlerdir. Ancak onlar, küçüklerin velileri tarafından evlendirilebileceklerini kabul etmiş olmakla birlikte, buluğa erişinceye ya da fizikî olgunluğa ulaşıncaya kadar onların fiilî evlilik hayatı yaşamalarını kabul etmemişlerdir.

İslam hukukçularının çoğunluğu, çocukların evlendirilmesi görüşünü kabul etmiş olmakla birlikte, eşleriyle ne zaman zifafa girileceği konusunda farklı görüşleri vardır. Hanefî âlimleri, küçüklerin kocasının evine ne zaman gideceği konusunda, baba ve dedeyi diğer velilerinden ayrı tutmuşlardır.²⁶¹ Hanefilere göre küçük kız, babası veya dedesi tarafından evlendirilmişse, mehrini almamış bile olsa, kocasına teslim edilir. Küçük kız, babası ve dedesi dışındaki velilerden birisi evlendirmişse, kız mehrini almadan kocasına teslim edilmez. Teslim edilmişse de, evine döner görüşündedirler.²⁶²

Hanefilerin babayla dedeyi diğer velilerden ayrı tutmalarının temelinde, baba ve dede (babanın babası) tarafından evlendirilen küçüklerin buluğa erdiklerinde buluğ muhayyerliği haklarının bulunmamasıdır. Baba ve dede dışındaki veliler tarafından evlendirilen küçüklerin buluğa erdiklerinde evliliği bozma hakları bulunduğu için, onları zor durumda bırakmamak için buluğa erinceye kadar kocalarına teslim edilmemelerinin kabul edilmiş olması doğru bir görüştür.²⁶³

Küçük kızlarla ne zaman zifafa girileceği konusunda İbn Nüceym, üç görüş olduğunu ifade etmektedir. Görüşlerden birincisi, küçük kızlarla buluğa erişmeden önce zifaf yapılamaz. İkinci görüş, küçük kızla zifafa girilebilmesi için, kızın dokuz yaşına girmesi beklenir. Üçüncü görüş, küçük kız fizikî olarak cinsel ilişkiye güc

²⁶¹ Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 53.

²⁶² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 211; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, II, 304.

²⁶³ Yenidoğan, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi*, s. 49.

yetirebilecek bir olgunluğa ulaştığında, onunla zifafa girilir denilmektedir.²⁶⁴ Fukahanın çoğunluğu, üçüncü görüşü kabul etmişlerdir. Bu âlimlere göre, küçük kızlarla zifafa girme konusunda yaşa değil, küçük kızın zifafa güç yetirebilmesine bakılır. Şayet kız zifafa güç yetiremeyecek olursa ve cinsel temas sebebiyle hasta olmasından korkulursa, yaşı büyük bile olsa, sahih olan görüşe göre onunla cinsel ilişkiye girmek helal değildir.²⁶⁵ Görüldüğü gibi İslam hukukçularının çoğunluğu küçüklerin evliliğine cevaz vermekle birlikte, onların evliliklerinin gerçek neticelerinin ortaya çıkması için, fizikî olgunluğa erişmeleri gerektiğini göz ardı etmemişlerdir.

Küçüklerin evlendirilmesi bir zorunluluk değil, İslam dininin vermiş olduğu bir ruhsattır. Toplumların çevresel şartları ve adetleri doğrultusunda evlilik yaş sınırı değişebilmektedir. Evlenme yaşındaki farklılıklar İslam'a aykırı olarak telakki edilmemelidir. Örneğin HAK' a göre asgari evlilik yaşı kızlarda on yedi, erkeklerde ise on sekiz olarak belirtilmiştir.²⁶⁶

Sonuç olarak, bu tartışmalardan anlaşılıyor ki, İslam hukukçuları nazarında küçüklerin evlendirilmesi fiilî değil, hukukî bir evlilikdir. Bu tartışmalardan farklı olarak asıl konumuz olan çocukların evlendirilebileceği ya da evlendirilemeyeceği görüşünde olanlara ve delillerine geçebiliriz.

A. Çocukların Evlendirilebileceği Görüşü

Fukahanın çoğunluğu henüz baliğ olmayan fakat iyiyi kötüden, kârı zarardan ayırabilen ve velisi tarafından evlendirilen küçüğün nikâhının sahih olduğunu kabul etmişlerdir. Kendi iradeleriyle evlendikleri takdirde bu tür evlilikler mevkuף evlilik olarak nitelendirilir ancak velilerin onayı ile geçerli hale gelir. Onay verilinceye kadar evlilik, yürürlük kazanmaz. Onay verilmediği takdirde evlilik batıl olduğundan eşlerin birlikteliğe devam etmeleri caiz değildir. Derhal ayrılmaları gerekir. Aksi takdirde hakim tarafından cebren ayrılırlar.²⁶⁷ Mezhepler arasında birtakım farklılıklar olsa da genel de baba, dede (babanın babası), vasi, hakim ya da asabelerden birinin velâyet

²⁶⁴ İbn Nüceym, *el- Bahru'r-Râik*, III, 210-211.

²⁶⁵ Hindî, Sirâceddin Ebû Hafs Ömer b. İshak, *el- Fetava'l Hindîyye fi mezhebi'l İmami'l Âzam Ebû Hanîfe en- Nûman*, I-VI, el- Mektebetül İslâmiyye, Diyarbakır, 1973, I, 287.

²⁶⁶ Çeker, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, s. 24.

²⁶⁷ Bardakoğlu, "Ehliyet" *DİA*, X, 537; Döndüren, *Aile İlmihali*, s. 206, 213; Aydın, *İlmihal II (İslâm ve Toplum)*, II, 210.

sebebiyle küçükleri evlendirebileceği kabul edilmektedir.²⁶⁸ Ebû Hanîfe baba dışındaki velîlere de küçükleri evlendirme yetkisi tanımış, ancak baba ve dede (babanın babası) dışındaki velîlerin evlendirdiği küçükler bulûğa erdiklerinde muhayyerlik hakkı tanımıştır.²⁶⁹

B. Çocukların Evlendirilebileceği Görüşünde Olanların Delilleri

Küçük kız ve erkeğin, velileri tarafından rızaları olmaksızın evlendirilebileceğini kabul eden İslam hukukçuları, Kur'an, sünnet ve akli delilere dayanarak bu düşüncelerini delillendirmişlerdir.²⁷⁰

➤ Küçüklerin velileri tarafından evlendirilebileceği düşüncesinde olan İslam alimleri Kur'an'dan; *“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlar ile henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır...”*²⁷¹ ayetini delil olarak kullanmışlardır. Onlara göre bu ayette geçen “hayız görmeyenler” ifadesinden kasıt, küçüklerdir.²⁷² İddet ancak sahih bir evlilikten sonra mümkün olabilir.²⁷³ Bu nedenle ayette, evlenmiş ve boşanmış olan henüz ay hâli görmeyen küçük kız çocuklarının beklemeleri gereken iddet tespit edilmiştir.²⁷⁴ Bir kısım İslam hukukçularına göre bu ayet, küçüklerin evlendirilebileceğinin delilidir.

➤ *“Eğer (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onlarla değil), “Size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın...”*²⁷⁵ Ayetteki “yetim kızlar”dan maksat Ebû Hanife'ye göre henüz buluş çağına gelmeyen kızlardır. Çünkü yetimlik buluş öncesi söz konusudur. Buluşdan sonra yetimlik yoktur. Hz. Peygamber de *“İhtilamdan sonra yetimlik yoktur”*²⁷⁶ buyurarak buluşdan sonra yetimliğin söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Buna göre adil davranamama korkusu bulunmuyorsa, baliğ olmayan

²⁶⁸ Hanbelilere göre küçükleri baba, vasî ya da hakim, Malikilere göre baba, dede, vasî ya da hakim, Hanefilere göre baba dede ve bunun dışındaki asabelerden biri, Şafiilere göre baba ve dede evlendirebilir. Zuhaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, VII, 180.

²⁶⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 213, 215.

²⁷⁰ İbn Hazm, *el-Muhalla*, XI, 36-37; Merginani, *el-Hidâye*, I, 198; İbn Kudame, *el-Muğni*, VII, 379.

²⁷¹ Talak, 65/4.

²⁷² Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebir*, IX, 52; İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 38; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, III, 274.

²⁷³ İbn Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebir*, VII, 385.

²⁷⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 210.

²⁷⁵ Nisâ, 4/3.

²⁷⁶ Ebû Dâvûd, “Vesaya”, 8.

yetimlerle evlenmek caizdir. Dolayısıyla küçüklerin velileri tarafından evlendirilebilecekleri ifade edilmektedir.²⁷⁷

➤ Nûr Suresi'nin 32. ayetindeki “*eyâmâ*” lafzının mutlak olup evlilik yapmayan küçük ve büyük kızlar anlamında genel bir anlamının olduğu ifade edilmektedir.²⁷⁸ Dolayısıyla bu âyetten hareketle, baba ve dedenin küçükler üzerinde evlendirme velâyetinin sabit olduğu kabul edilmektedir.²⁷⁹

➤ Hz. Peygamber, bir hadisinde “*Dikkat edin! Kadınları ancak velileri evlendirir ve kadınlar ancak denkleri ile evlendirilebilirler...*”²⁸⁰, diğer bir hadisinde ise “*Evlendirme yetkisi asabeye aittir*”²⁸¹ buyurmuştur. Bu hadislerde velileri tarafından evlendirilecek kimselerle ilgili olarak büyük küçük ayırımı belirtilmediğinden, henüz baliğ olmayan küçükler, velileri tarafından evlendirilebilir.

➤ Küçüklerin evlendirilebileceğini kabul eden İslam hukukçuları sünnetten; Hz. Peygamber (s.a.v)’in, Hz. Âişe (r.a) henüz altı yaşında iken onunla evlenmesini delil olarak kullanmışlardır.²⁸² Hz. Âişe (r.a) hadisi meşhur ve tevatüre yakındır. Buna göre Hz. Âişe (r.a), altı yaşında iken evlenmiş, dokuz yaşında zifafa girmiştir.²⁸³ Böyle bir evliliğin Hz. Peygamber (s.a.v)’e özel bir durum olduğuyula alakalı bir delil de bulunmadığından, bu hükmün bütün müslümanlar için umumi teşri mahiyetinde olduğu söylenebilir.²⁸⁴ Cumhura göre, Hz. Âişe’nin (r.a) henüz altı yaşında iken evlenmiş olup, dokuz yaşında iken zifafa girmesi, küçük kızların velileri tarafından evlendirilebileceğini gösterir.²⁸⁵ Hz. Âişe (r.a)’nin, babası Hz. Ebû Bekir (r.a) tarafından Hz. Muhammed (s.a.v) ile küçük olarak evlendirilmesi de delil olarak gösterilmiştir.²⁸⁶

²⁷⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 214.

²⁷⁸ Acar, H.İbrahim, “İslâm Hukukunda Evlenme Ehliyeti Bakımından Küçüklerin Evlendirilmesi Problemi”, 2003, *Dini Araştırmalar Dergisi*, c. 6, S. 16, s. 130; Orum, Fatih, “Kur’an Işığında Küçüklerin Evlendiril(eme)mesi Meselesi, 2009, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 19, s. 142.

²⁷⁹ Kâsânî, *Bedâi’u’s-Sanâi’*, II, 240.

²⁸⁰ Darekutni, “Nikâh”, 396.

²⁸¹ Merginani, *el-Hidâye*, I, 198; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, III, 94.

²⁸² İbn Rüşd, *Bidâyetü’l müctehid*, II, 7; İbn Kudâme, *el- Muğni*, VII, 380; Ebû Zehre, *el- Ahvâl*, s.114.

²⁸³ Buhari, “Nikâh”, 39, 40, 60; Müslim, “Nikâh”,10; İbn Mace, “Nikâh”, 13.

²⁸⁴ Acar, *a.g.m.*, 199.

²⁸⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212; İbn Kudâme, *el- Muğni*, VII, 380.

²⁸⁶ Sabık, *Fıkhu’s- Sünne*, s. 396.

➤ İslam hukukçularının bir diğer delili de sahabe uygulamasıdır. Onlara göre küçüklerin evlendirilmesi konusunda peygamberimizle birlikte ashâbın birçok uygulaması bulunmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v), amcası Hz. Hamza (r.a)'nın buluş çağına gelmeyen kızını Ebû Seleme (r.a)'nin oğluyla²⁸⁷, Hz. Ali (r.a), kızı Ümmü Gülsüm (r.a)'ü küçük olduğu hâlde Hz. Ömer (r.a) ile, Abdullah b. Ömer (r.a) de küçük kızını Urve b. Zübeyr (r.a) ile evlendirmiştir. Urve b. Zübeyr (r.a), her ikisi de küçük oldukları hâlde, erkek kardeşinin kızını, kız kardeşinin oğluyla evlendirmiştir.²⁸⁸ Yine bir adam küçük kızını Abdullah b. Hasan'a vermiş, Hz. Ali (r.a) de bu duruma cevaz vermiştir. İbn Mes'ud (r.a)'un karısı, küçük kızını İbn el-Müseyyeb b. Nahbe'yle evlendirmiş, Abdullah İbn Mes'ud (r.a) buna izin vermiştir. Kudame b. Maz'un (r.a) da yeğenini Abdullah b. Ömer (r.a)'le küçük yaşlarda evlendirmiştir.²⁸⁹ Benzer şekilde Kudâme b. Maz'ûn (r.a), doğduğu gün Zübeyr'in (r.a) kızını istemiş, onunla evlenmiş ve “*Şayet ölürsem, o kız mirasçılarımın en hayırlısı, fakat yaşarsam o, Zübeyr'in kızıdır*”²⁹⁰ demiştir. Diğer taraftan ashâbın, küçüklerin evlendirilmesi uygulamasını devam ettirmesi, bunun Hz. Peygamber'e (s.a.v) has bir şey olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

➤ Küçüklerin velileri tarafından evlendirilmesinin delillerinden biri de küçüklerin malları üzerindeki velâyete kıyastır. Onlara göre, küçüklerin malları üzerindeki velâyetin hükmünün illeti “küçüklük” vasfıdır. Evlendirmedeki velâyet de, mal üzerindeki velâyete kıyas edilirse bundan da küçüklerin evlendirilebileceği sonucuna ulaşılır.²⁹¹

➤ Küçüklerin evlendirilebileceğini kabul eden İslam âlimlerinin akli delilleri, denk birinin her zaman bulunamayacak olmasıdır. Onlara göre, küçüklerin kız ya da erkek olması arasında bir fark olmaksızın, dengi birisi bulunduğu evlendirilmeleri gerekir. Çünkü küçüklerin buluşa ermesi beklenirse, bu fırsat elden gidebilir ve bir daha ele geçemeyebilir. Bu fırsatın elden kaçmaması ise velinin küçüğü evlendirmesine bağlıdır.²⁹² Özellikle Hanefi hukukçular birbirine yakın şekilde şu yorumlarda bulunarak, küçük kız ve erkeğin evlendirilmesini akli çıkarımlarla

²⁸⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 214; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.117.

²⁸⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212; Zuhaylî, *İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi*, VII, 180.

²⁸⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212, 214; Kâsânî, *Bedâi' u's-Sanâi'*, II,240; Mevslî, *el-İhtiyâr*, III, 94; Zuhayli, *İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi*, VII, 180; Ebû Zehre, *el-Ahvâl* s. 109.

²⁹⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212.

²⁹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215 vd; Şa'bân, *Ahvâlü's-Şahsiyye*, 161.

²⁹² Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212-213; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 275

temellendirmeye çalışmışlardır. Evlenmede birtakım yararlar bulunduğunu ve o yararların ancak birbirine denk kimselerin yapacakları evlilikle sağlanabileceğini, her zaman kişilerin kendilerine uygun ve denk bir namzet bulmalarının mümkün olamayacağını, iyi bir namzedin bulunması halinde ise fırsatın kaçırılmaması gerektiğini, şayet bu esnada çocuk küçükse buluş çağı beklemeden velileri tarafından evlendirilmeleri ile bu fırsatın kaçırılmayacağı şeklindeki akli delilleri de mesnet olarak kabul etmektedirler.²⁹³

➤ Küçüğün velisi tarafından nikâhının kısılması bazen de tedbir amaçlıdır. Münasip bir talibi kaçırmamak babanın ya da velinin küçüğe bakamıyor olması vb. durumlarda küçüklerin evlendirilmesi ihtiyaç olabilir ve böylece kız kendisini koruyacak, ihtiyaçlarını karşılayacak bir eş sahibi olmuş olur.²⁹⁴ Velinin asıl yapması gereken, velâyeti altındaki küçüğü sağlıklı, terbiyeli ve ahlaklı olarak yetiştirmektir. Sadece mürüvvet görme amacı ile küçükler için yapılan nikâh yapılmamalıdır. Bu şekilde yapılan evlilikler ahlaki ve toplumsal zararlar oluşturmaktadır.²⁹⁵

➤ Geçim sıkıntısı çeken, ihtiyaç içinde bulunan ana ve baba, çocuğunu evlendirmek suretiyle infak kaygısından kurtulurlar. Ayrıca kocadan para almak ve çocuğu miras sahibi yapmak arzuları da bunda ortaya çıkar. Bu bakımdan dar gelirli halk tabakasındakilerin kızlarının zengin kimselerin kızlarından daha erken nikâhlendiği görülür. Bir başka sebep de kızların kaçırılma korkusudur.²⁹⁶

İmam Şâfiî dul küçüğün evlendirilmesi konusunda, İbn Hazm ise hem dul küçüğün hem de küçük erkeğin evlendirilmeleri konularında cumhurdan farklı görüş belirtmiştir. Buna göre küçüklerin evlendirilebileceği görüşünde olan İslam hukukçuları arasında, bakire küçük kızın, dul küçük kızın ve küçük erkeğin evlendirilmeleri konularında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuları ayrı başlıklarda inceledik.

²⁹³ Mevslî, *el-İhtiyâr*, II, 111; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l- Kadîr*, III, 275; İbn Nüceym, *el- Bahru'r-Râik*, III, 208.

²⁹⁴ Bilmen, *Kâmus*, V, 55.

²⁹⁵ Bilmen, *Kâmus*, V, 54.

²⁹⁶ Ansay, Sabri Şakir, *İslâm Hukuku*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1958, s. 28.

1. Bakire Küçük Kızın Evlendirilmesi

İslam âlimleri arasında babanın küçük bakire kızı rızaları alınmaksızın evlendirebileceği konusunda çoğunluğun ittifakı bulunmaktadır.²⁹⁷ Ebû Hanîfe'ye göre, babanın ve dedenin çocuklar üzerinde tam bir merhameti vardır. Bu nedenle, baba ve onun yokluğunda dede (babanın babası), küçük bakire kızı evlendirirse bu nikâh geçerlidir.²⁹⁸ Buna bağlı olarak Ebû Hanîfe'ye göre baba veya dede (babanın babası), küçük bakire kızı dengi olmayan birisiyle evlendirebildiği gibi, köleyle de evlendirebilir.²⁹⁹ Ebû Hanîfe, babanın küçük bakire kızı mehr-i misilsiz olarak evlendirmesini, Hz. Peygamber (s.a.v) ile Hz. Ali'nin farklı miktar dirhem mehir vererek evlenmesine dayandırmaktadır. Küçük bakire kızın evlendirilmesinde mehr-i misil şart olsaydı, her ikisinin de mehrinin aynı olması gerekirdi.³⁰⁰ Ebû Hanîfe'ye göre küçük bakire kızın babası veya dedesi onu evlendirebilir. Ama baba ve dede (babanın babası) kötü tercihleriyle bilinmeleri veya fiskları ile meşhur olmaları hâlinde, onların küçüğü, mehr-i misilsiz ve dengi olmayan birisiyle evlendirmesinin sahih olmadığını kabul etmiştir. Ebû Hanife'ye göre bu özellikleriyle bilinen baba veya dede, küçük bakire kızı izni olmadan evlendiremez.³⁰¹

İmam Muhammed ve Ebû Yusuf baba veya dedenin hiçbir zaman küçük bakire kızı mehr-i misilsiz veya dengi olmayan birisiyle evlendiremeyeceğini kabul etmişlerdir.³⁰² Onlara göre, çocukların evlendirilmesinde denkliğin bulunması şarttır.³⁰³ Ayrıca nasıl ki babanın çocuğunun zararına malı üzerinde tasarruf yetkisi yoksa şahsı üzerinde de onun zararına olacak herhangi bir tasarruf hakkı yoktur.³⁰⁴

Hanefî hukukçular küçük bakire kızı, baba veya dedenin evlendirmesi konusunda farklı düşünmekte iken başka velilerin küçük bakire kızı evlendirmeleri konusunda ise aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Onlara göre, küçük bakire kızı evlendiren baba veya dede (babanın babası) dışında bir veli, küçüğü mehr-i misilsiz olarak veya dengi olmayan birisiyle evlendiremez.³⁰⁵

²⁹⁷ Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.114.

²⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 224; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 114; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 236; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, II, 304; Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-Sünne*, II, 150.

²⁹⁹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, II, 304.

³⁰⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 224.

³⁰¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 114; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 237; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.125.

³⁰² Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 224; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 236.

³⁰³ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 236-237.

³⁰⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 224.

³⁰⁵ Sâbık, *Fıkhu's-Sünne*, II, 150.

Kâdî'nın ise, küçüklerin malını satın alması caiz olmadığı gibi, küçük bakire kızı, kendiyile veya oğluyula vasî ve vekil sıfatıyla evlendirmesi caiz değildir.³⁰⁶

İmam Mâlik, babanın küçük kızın evlendirilmesinde bir fayda görmesi hâlinde, onu mehr-i misilden az bir mehirle evlendirebileceği görüşündedir. Öte yandan İmam Mâlik, babanın küçük bakire kızı, ona zarar verecek birisiyle evlendirmesini kabul etmemektedir.³⁰⁷

Şâfiîlerin görüşü, küçük bakire kızın dengi olmayan birisiyle evlendirilemeyeceği şeklindedir. Şâfiî hukukçular, küçük bakire kızın evliliğe ihtiyacı yoksa veya evlendirilmesinde bir fayda bulunmuyorsa, babanın buluşa erişip kız izin verene kadar onu evlendirmemesinin müstehap olduğu görüşündedirler.³⁰⁸ Onlara göre bu görüş, Hz. Âişe'nin küçük yaşta evlendirildiğini bildiren hadise aykırı değildir. Bu görüşün amacı, kız için bir yarar olmayınca ergenlik çağından önce onu evlendirmemektir. Şâfiîler, babanın küçük bakire kızı zorla evlendirebilmesi için şartlar koymuşlardır. Buna göre babayla kız arasında bir düşmanlık olmamalı, baba kızını dengi birisiyle ve mehr-i misille evlendirmeli, kızın alacağı mehir geçerli ülke parasıyla olmalı, koca adayı mehri zor karşılayacak kadar fakir olmamalı, baba kızını kusurlu biriyle evlendirmemeli ve kız hacla yükümlü olmamalıdır. Sonuç olarak Şâfiîlere göre baba, küçük kızını köle, akıl hastası, dengi olmayan ve kusurlu birisiyle kesinlikle evlendiremez. Çünkü küçüğün evlendirilmesinden amaç onun maslahatıdır. Bu ise nikâhın gereklerinden faydalanmakla mümkün olur. Akli ve bedenî kusuru olan birisiyle küçüğün evlendirilmesinde ise böyle bir fayda görülmemektedir.

Hanbelî hukukçulara göre baba, küçük bakire kızını dengi olan birisiyle evlendirmek istediğinde, kız kabul etmese dahi, bu nikâh akdi geçerlidir.³⁰⁹ Küçük bakire kızın kusurlu birisiyle evlendirilmesini caiz görmeyen Hanbelî hukukçular mehr-i misilsiz evlendirilmesini caiz görürler. Çünkü küçüğün evlendirilmesinde bir fayda bulunması gerekirken, onlara göre kusurlu birisiyle evlendirilmesinde onun için zarar bulunmaktadır.³¹⁰

³⁰⁶ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 220.

³⁰⁷ Bilmen, *Kâmus*, II, 52.

³⁰⁸ Sâbık, *Fıkhü's-Sünne*, II, 122.

³⁰⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 379.

³¹⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, VII, 589.

Zâhirî hukukçulardan İbn Hazm ise, küçük bakire kızı, ancak babasının evlendirebileceğini, ondan başkasının evlendiremeyeceğini kabul etmiştir.³¹¹ İbn Hazm, bu evlenmenin mehr-i misille olması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, mehrin kadına ait olması sebebiyle baba, küçük bakire kızını mehr-i misilden az bir mehirle evlendiremez.³¹² Şayet baba, küçük bakire kızı mehr-i misilden az bir mehirle evlendirmişse, ona göre bu nikâh akdi bağlayıcı değildir.³¹³

2. Dul Küçük Kızın Evlendirilmesi

Hanefî hukukçulara göre, küçük dul da bakire küçük kız gibi, iznine gerek duyulmaksızın rızası dışında evlendirilebilir. Hanefî âlimleri küçük dulun evlendirilmesini, velinin küçüklerin malı üzerindeki tasarruf yetkisine kıyas etmişlerdir. Dul küçüğün malı üzerinde velâyet devam ediyorsa, şahsı üzerinde de devam etmelidir düşüncesindedirler.³¹⁴

İmam Mâlik, küçük bakire kızlar üzerinde velâyet hakkı bulunanların, buluğa ermemiş küçük dul kadını da evlendirebileceğini söylerken sonraki dönemlerdeki Mâlikî fakihleri bu konuda üç görüş ortaya koymuşlardır. Birinci görüş küçük dul boşandıktan sonra henüz buluğa ermemişse, babası onu rızası dışında evlendirebilir. İkinci görüş, kapsam daha da geniş tutularak, babanın küçük dul kızı buluğa erdiği zaman bile kız istemez ise evlendirebileceği kabul edilir. Üçüncü görüşe göre ise; küçük dul kızı hiç kimse evlendiremez.³¹⁵

Hanbelîlere göre baba, dul küçük kızını rızası dışında evlendirebilir. Fakat onlar küçük dulun evlendirilmesini dokuz yaşına kadar olduğunu söylemişler. Hanbelîlere göre baba, dul küçük kız dokuz yaşına gelinceye kadar onun rızasına ve iznine ihtiyaç duymaksızın onu zorla evlendirebilir.³¹⁶ Hanbelîlerin küçük dulun dokuz yaşına kadar evlendirilebileceği düşüncesi, küçük kızlarla dokuz yaşında zifafa girilebileceği anlayışından kaynaklanmakta olabilir. Onlar böyle bir anlayışa sahip oldukları için, küçük dulun dokuz yaşına kadar evlendirilebileceğini, ondan sonra izinsiz evlendirilemeyeceği düşüncesini kabul etmişlerdir.

İmam Şâfiî'ye göre, küçük kızların zorla evlendirmenin illeti bekâret olduğu için, dul çocuğu kimse evlendiremez. İmam Şâfiî'ye göre dulun evlendirilmesi için

³¹¹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 46.

³¹² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 51; Seyyid Sâbık, *Fıkhu's- Sünne*, II, 150.

³¹³ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 51.

³¹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 218.

³¹⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l müctehid*, II, 6.

³¹⁶ İbn Kudâme, *el- Muğni*, VII, 386.

izninin gerekmesi ve küçükten de izin alınamaması sebebiyle küçük dulun nikâhı, buluğdan sonraya kalır. Velisi, buluğdan sonra dudu izin vermesi şartıyla evlendirebilir.³¹⁷ Şâfiîler, küçük dulun evlendirilemeyeceğini “*Dul evlenme işini yürütür*”³¹⁸ ve “*Dul kadın hakkında velinin hiçbir iş yoktur*”³¹⁹ gibi hadisler ile delillendirmişlerdir. Şâfiîlere göre bu hadislerdeki dul ibaresi umumidir.

İbn Hazm kocası ölmüş veya ondan boşanmış küçük dudu buluğa kadar, kimsenin zorla evlendiremeyeceğini kabul etmiştir. İbn Hazm’a göre, küçük dul zorla evlendirilemeyeceği gibi, buluğadan önce küçüğün izni kabul edilmediği için, izni alınarak evlendirilmesi de mümkün değildir.³²⁰ İbn Hazm görüşünü “*Dul, evlenmesi konusunda kendisi velisinden daha hak sahibidir, bakireden ise izni alınır, onun izni susmasıdır*”³²¹ hadisiyle delillendirmiştir. Ona göre buradaki dul kelimesi, küçük ve büyük dudu kapsamaktadır.³²² Dolayısıyla küçük dudu kimse evlendiremez.

Çağdaş İslam Hukukçularının da görüşleri bu doğrultudadır. Ebû Zehre dul küçük kızın, velisi tarafından tekrar evliliğe zorlanamayacağını belirtmiştir.³²³

3. Küçük Erkeğin Evlendirilmesi

Küçüklerin evlendirilmesini kabul etmeyenler ve İbn Hazm’ın haricindeki İslam hukukçuları, küçük erkek çocuğun istemediği halde evlendirilebileceğini kabul etmişlerdir. Onlara göre, sahabe uygulamalarında Abdullah b. Ömer’in (r.a) oğlunu küçük olduğu hâlde evlendirmiş olması³²⁴ ve Urve b. Zübeyr’in (r.a) her ikisi de küçük oldukları hâlde yeğenlerini evlendirmiş olması³²⁵ küçük erkeklerin velileri tarafından evlendirilebileceğini göstermektedir.³²⁶

Hanefî hukukçularına göre, küçük kızın rızasını almadan evlendirebilen tüm veliler, küçük erkeği de evlendirebilir.³²⁷ Ebû Hanîfe’ye göre, baba ve onun yokluğunda dede (babanın babası), küçük erkeği dengi olmayan biriyle ve fazla bir mehir vererek evlendirebilir. Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ise bu şekilde

³¹⁷ Bilmen, *Kâmus*, II, 53.

³¹⁸ İbn Mâce, “Nikâh”, 11.

³¹⁹ Ebû Dâvud, “Nikâh”, 24, 25; Nesâî, “Nikâh”, 31; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, s. 334.

³²⁰ İbn Hazm, *el-Muhallâ* IX, 38; Bilmen, *Kâmus*, II, 53.

³²¹ Müslim, “Nikâh”, 66, 67, 68; Ebû Dâvud, “Nikâh”, 24, 25; Tirmizî, “Nikâh”, 18; Nesâî, “Nikâh”, 31, 32; İbn Mâce, “Nikâh”, 11; Dârimî, “Nikâh”, 13; Mâlik, “Nikâh”, 2.

³²² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 40.

³²³ Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.116.

³²⁴ İbn Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebir*, VII, 382.

³²⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212; Zuhaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, VII, 180.

³²⁶ Nevevî, *Ravdatü't-Tâlibin*, VI, 91; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.114.

³²⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 224; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 39.

evlendirilemeyeceği görüşündedir.³²⁸ Çünkü veli, küçük erkeği insanlar arasında aldanma kabul edilecek derecede mehri misilden fazla bir mehirle evlendirirse, onun maslahatını gözetmemiş olur.³²⁹ Ebû Hanîfe, baba ve dedenin küçük erkeği cariye ile evlendirilebileceği görüşündedir.³³⁰

İmam Mâlik'e göre de baba veya vasi, küçük erkek adına tasarrufta bulunabildikleri gibi küçük erkeği de rızasını almadan evlendirebilirler.³³¹

İmam Şâfiî'ye göre baba ve babanın yokluğunda dede (babanın babası), küçük erkeğin nikâha ihtiyacı olabileceği düşüncesiyle onu evlendirebilir. Baba ve dedenin küçük erkeği evlendirmesi bağlayıcı olduğundan küçük erkeğin buluşa erdiğinde, muhayyerlik hakkı yoktur görüşündedir.³³² Şâfiîlere göre, küçükken evlendirilmiş erkek buluşa erdiğinde ayrılması talakla gerçekleşir.³³³ Şâfiîlere göre, sultanın küçük erkeği icbar yoluyla evlendirme yetkisi yoktur. Eğer bu şekilde evlendirirlerse bu nikâh geçersiz sayılır.³³⁴ Şâfiîlere göre, küçük erkek dengiyle evlendirebilirler. Çünkü dengi olmayan biriyle evlenmesinde bir fayda yoktur, zararına bile neden olabilir. Şâfiîlere göre, akıl hastası küçük erkeğin, nikâha ihtiyacı olmadığı için, babanın onu evlendirmesi hâlinde nikâh geçerli değildir.³³⁵

Hanbelîlere göre baba, küçük erkeği de rızası dışında evlendirebilir.³³⁶ Onlar, babanın küçük erkeği mehr-i misil veya ondan fazlasıyla evlendirmesini kabul ederler. Onlara göre baba, küçük erkeği mehr-i misilden fazlasıyla evlendirebilir. Çünkü baba, küçük erkeği böyle evlendirmekte bir yarar görmüş olabilir.³³⁷ Onlara göre baba veya vasi, küçük erkeği, kusurlu bir kızla evlendirmesi caiz olmaz. Çünkü bunda küçük için fayda değil, zarar vardır. Dolayısıyla bu şekilde yapılacak evlilik akdi muteber değildir.³³⁸

³²⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 224; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 114; İbn Âbidîn, *Reddü'l- Muhtâr*, II, 304; bkz. Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 45.

³²⁹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 389.

³³⁰ İbn Âbidîn, *Reddü'l- Muhtâr*, II, 304.

³³¹ Sahnûn, Saîd et-Tenûhî, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, I-V, Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, II, 110.

³³² Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, IX, 67.

³³³ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, IX, 131.

³³⁴ Nevevî, *Ravdatü't-Tâlibin*, VI, 91.

³³⁵ Mâverdî, , *el-Hâvi'l-Kebir*, IX, 131.

³³⁶ İbn Kudâme, *el- Muğni*, VII, 392; İbn Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebir*, VII, 382.

³³⁷ İbn Kudâme, *el- Muğni*, VII, 395; İbn Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebir*, VII, 385.

³³⁸ İbn Kudâme, *el- Muğni*, VII, 392.

İbn Hazm'a göre hakkında nass bulunmaması ve yapılan kıyasların da batıl olması sebebiyle küçük erkeklerin buluğa erişinceye kadar izinleri alınmadan evlendirilemeyeceği görüşündedir.³³⁹

4. Buluğ Muhayyerliği

Buluğ muhayyerliği “*Buluğa ermiş olmakla velâyet altından kurtulan bir şahsın, daha önce velisi tarafından onun rızası alınmaksızın akdedilmiş olan evlilik sözleşmesini, kabul veya fesh ettirebilme salahiyetine*” denir. Buna aynı zamanda “idrak muhayyerliği / hıyâr-ı idrak” da denilmektedir.³⁴⁰

Hanefiler küçükler üzerinde şefkatlerinin bolluğu sebebiyle, baba ve dedenin onlar üzerindeki velâyetinin tam olduğunu kabul etmişlerdir. Onlara göre, babası ve dedesi tarafından evlendirilmiş olan çocukların buluğa erdikleri zaman, daha önce kendileri adına yapılmış evlilik akdini feshetme hakları yoktur. Çünkü baba ve dedenin, çocukların mal ve şahısları üzerinde velâyetleri bulunması sebebiyle, onların çocukları evlendirmeleri bağlayıcı bir nikâh akdidir.³⁴¹ Onlara göre, Hz. Peygamber'in (s.a.v), Hz. Âişe (r.a)'ye böyle bir hak tanımamış olması babası ve dedesi tarafından evlendirilen çocukların muhayyerlik haklarının olmadığını gösterir.³⁴²

Küçüklerin ve akıl hastasının veli tarafından evlendirilmesinin velileri tarafından kötü amaçla yapılması da muhtemeldir. Bu yüzden İslam dini çocuğa buluğa erişince, akıl hastasına da şifa bulunca kendisi hakkında yapılan evliliği sona erdirmeye hakkı tanımıştır. Bunlardan ilkinde “hıyâr-ı buluğ” ikincisine de “hıyâr-ı ifâka” denir. Buluğ muhayyerliği hakkı, evlilik akdinin baba veya dede (babanın babası) dışındaki veliler tarafından yapılması durumunda meydana gelir. Bu muhayyerliğe “buluğ” veya “idrak” muhayyerliği denir.³⁴³

Babası veya baba-dedesini dışındaki bir velisi tarafından küçük yaşta evlendirilen çocuklar bulûğa erdiklerinde isterlerse hâkime başvurup velilerinin yaptığı evliliği bozabilirler. Hâkimin feshetmesine kadar evlilik geçerliliğini korur.³⁴⁴

³³⁹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX, 46; Bilmen, *Kâmus*, II, 54; Zuhaylî, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, VII, 193.

³⁴⁰ Bilmen, *Kâmus*, II, 46.

³⁴¹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 41.

³⁴² Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 213; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 111.

³⁴³ Bilmen, *Kâmus*, II, 50.

³⁴⁴ Aydın, *İlmihal II*, s. 214.

Baba ve dedenin, küçükleri mehr-i misilsiz ve dengi olmayan biriyle evlendirdiklerinde, çocuk buluşa erdiğinde muhayyerlik hakları bulunmamaktadır. Ancak bu baba ve dedenin kötü niyetleriyle bilinmediği durumlar için böyledir. Baba ve dede kötü özellikleriyle tanınıyorsa onların küçükleri evlendirmeleri sahih değildir.³⁴⁵ Günümüz şartlarında bir baba borçlarını ödemesiyle şartıyla küçük kızını emsal mehirsiz ve dengi olmayan biriyle evlendirirse yukarıda belirttiğimiz kuralın geçerliliği ortadan kalkar.

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre baba ve dede dışındaki velilerin evlendirdiği küçük kız ve erkeğin muhayyerlik hakları vardır.³⁴⁶ Çünkü baba ve dede dışındaki velilerin şefkati, baba gibi değildir.³⁴⁷ Dedenin de baba gibidir. Buna göre baba ve dedenin çocuklar üzerindeki velâyetleri tamdır.³⁴⁸

Ebû Yusuf'un görüşü önceleri Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'le aynı doğrultuda iken, sonraki görüşünde baba ve dede (babanın babası) dışındaki veli tarafından evlendirilen çocukların muhayyerlik haklarının bulunduğu yönündeki görüşünü değiştirmiştir.³⁴⁹ Ona göre, akrabalık, velâyetin tam olmasının sebebi olduğundan muhayyerlik konusunda akrabalar, baba ve dedeyle birdir.³⁵⁰ Baba ve dede (babanın babası) dışındaki veliler de, küçüklerin maslahatına en uygun olanı araştırıp, seçebilirler.³⁵¹

Hakim tarafından evlendirilen küçük çocukların muhayyerlik haklarının olup olmadığı konusu Hanefî hukukçular arasında ihtilafıdır. Ebû Hanîfe'den gelen bir rivayette, hakimin küçüklerin malları ve şahısları üzerinde velâyeti olması nedeniyle, çocuklar üzerindeki velâyeti tamdır. Bu nedenle ona göre, hakimin evlendirdiği küçüklerin muhayyerlik hakkı yoktur.³⁵² Diğer Hanefî hukukçular, hakimin küçükleri evlendirebilmede son sırada bulunması, yakın akrabaların velilerin evlendirdiği küçüklerin muhayyerlik hakkının olması nedeniyle, hakimin evlendirdiği küçüklere

³⁴⁵ Bilmen, *Kâmus*, II, 50; Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 88; bkz. Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 46.

³⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 41-42; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 111; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 211; İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, II, 306; bkz. Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 47.

³⁴⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 111; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 211; İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, II, 305.

³⁴⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215.

³⁴⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 379; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 42; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 211; İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, II, 306.

³⁵⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215.

³⁵¹ Döndüren, *Aile İlmihali*, 167.

³⁵² Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 42.

muhayyerlik hakkı tanımışlardır.³⁵³ Mezhepte sahih kabul edilen görüşe göre, hakimin evlendirdiği küçüklerin muhayyerlik hakları bulunmaktadır.³⁵⁴

Ebû Hanîfe'ye göre anne de küçükleri evlendirebilmektedir. Annenin evlendirmiş olduğu küçükler, annenin şefkatinin de babanın şefkati gibi bol olması sebebiyle, onun evlendirdiği küçüğün muhayyerlik hakkı bulunmadığı görüşü vardır. Sahih olan görüşe göre, görüşündeki kusur sebebiyle, annenin evlendirdiği küçüklerin bu nikaha itiraz için muhayyerlik hakları vardır.³⁵⁵

Görüldüğü gibi, rızaları alınmadan evlendirilmiş olan çocuklar buluğa erdiklerinde, onlar adına kıyılmış olan nikâhı feshettirme konusunda, bu yetkiyi kullanan velinin kim olduğu ve evlendirmenin küçüğün lehine veya aleyhine oluşuna göre değişmektedir.³⁵⁶ Buluğ muhayyerliği, Hanefî mezhebinde, çok geniş bir veli grubuna, küçükleri izinsiz evlendirme yetkisi verilmesinin sakıncalarını önlemek gayesiyle kabul edilmiştir.

a. Muhayyerlik Hakkının Kullanılması

Çocukların muhayyerlik hakları sabit olduğu zaman, fesih hakkı ancak iki şartla tamamlanmış olur. Bunlardan birincisi, küçüklüğün ortadan kalkması, ikincisi nikâh akdinin feshi için hâkime başvurulmasıdır. Kişi, bu şartların tamam olmasıyla buluğ muhayyerliği hakkını kullanmış olur.³⁵⁷ Babaları ve dedeleri dışındaki velileri tarafından izinsiz evlendirilmiş olup, buluğa ermiş her erkek ve kız buluğ muhayyerliği hakkını kullanabilir.³⁵⁸

Hanefî hukukçular, küçük yaşta evlendirilmiş kızlara bu hakkın kullanılmasında bakire olarak buluğa ermiş kızla, dul olarak buluğa ermiş kadın arasında birtakım farklılıklar belirlemişlerdir. Onlara göre, buluğ muhayyerliği hakkı bulunan bakire kızın, bu hakkı fevri kullanması gerekir. Buluğa erdiği ilk anda veya nikâha vâkıf olduğu mecliste, nikâhı feshettiğini hemen bildirmesi gerekir.³⁵⁹ Küçük

³⁵³ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215.

³⁵⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 215; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 42.

³⁵⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 216.

³⁵⁶ Aktan, Hamza, "Velâyet", *İİGYA*, I-IV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, IV, 454.

³⁵⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 216; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.127.

³⁵⁸ Küçükler buluğa erdiklerinde muhayyerlik haklarını, "nikâhı feshettim", "nikâhı reddettim" veya "vâki olan nikâha razı değilim" gibi rızanın olmadığına delalet eden sözlerle kullanırlar. Bunlara "şimdi baliğ oldum" ve "şimdi âdet görmeye başladım" sözleri de ilave edilebilir. Küçükler bu sözlerle muhayyerlik haklarını kullanabilirler. Bilmen, *Kâmus*, II, 51.

³⁵⁹ İbn Âbidîn, *Reddü'l- Muhtâr*, II, 309; Bilmen, *Kâmus*, II, 51; bkz. Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 49.

kız bakire olarak buluğa erdiğinde, muhayyerlik hakkını kullanmayıp sükût ederse, sükût razı olduğu düşüncesine delalet etmesi nedeniyle, muhayyerlik hakkı düşer.³⁶⁰ Buluğ muhayyerliği hakkındaki bilmemezlik özür sayılmamakla birlikte, bakire olarak buluğa ermiş kızın nikâhını bilmemesi ise kabul edilerek, bu nedenle sükût ediyorsa, buluğ muhayyerliği hakkının devam edeceği kabul edilmiştir.³⁶¹

İmam Muhammed “*Nikâh hakkında bilgisi olmayanın onu geçerli kılması ya da feshetmesi mümkün değildir. Çünkü veli nikâhı tek başına yaptığı için, küçüğün nikâhtan haberi olmayabilir. Dolayısıyla nikâhı bilmemesi onun için özür sayılır*” diyerek bu duruma açıklık getirmiştir.³⁶²

Hanefî hukukçular, küçük kızın dul olarak buluğa ermesi hâlinde, dulun sükûtu ile buluğ muhayyerliği hakkının düşmeyeceğini görüşünderler.³⁶³ Onlara göre, dulun buluğ muhayyerliği hakkının düşmesi, açıkça evliliğe razı olduğunu ifade etmesiyle, razı olduğuna delalet eden söz, fiil ve davranışlarıyla belli olur.³⁶⁴

Erkeğin muhayyerlik hakkı fevri değildir. Hayatı boyunca devam eder.³⁶⁵ Muhayyerlik hakkı erkeğin susması ile düşmez. Onun buluğ muhayyerliği hakkının düşmesi, açıkça evliliğe razı olduğunu ifade etmesiyle veya razı olduğuna delalet eden söz, fiil ve davranışlar sergilemesiyle olur.³⁶⁶

b. Evliliği Feshetme Yetkisi

Buluğa ermiş küçük kız ve erkek muhayyerlik hakkını kullanmak istediklerinde onları ancak hâkim ayırabilir.³⁶⁷ Mahkeme kararı şarttır.³⁶⁸ Hakim, evliliğin iptaline karar vermedikçe evlilik devam eder. Yani nikâhı ve muhayyerlik hakkını öğrenen ve onu kullanmak isteyen kişi “akdi feshettiğini veya nikâhı

³⁶⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 216; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 44; Mevsilî *el-İhtiyâr*, II, 111; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 214; Ebû Zehrâ, *el-Ahvâl*, 128; Bilmen, *Kâmus*, II, 51; bkz. Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 49.

³⁶¹ Merginânî, *el-Hidâye*, III, 43; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, 128.

³⁶² Merginânî, *el-Hidâye*, III, 43.

³⁶³ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 216; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 45; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 111; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 215.

³⁶⁴ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 215.

³⁶⁵ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 216; Bilmen, *Kâmus*, II, 51; Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 89.

³⁶⁶ Merginânî, *el-Hidâye*, III, 45; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 111.

³⁶⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 216; Merginânî, *el-Hidâye*, III, 42; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, III, 211; Bilmen, *Kâmus*, II, 51; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.127; bkz. Kadri Paşa, *Ahvâl*, md. 48.

³⁶⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 111; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, II, 307.

reddettiğini” söylese bile evlilik akdinin feshi hâkimin kararına kadar gerçekleşmez.³⁶⁹

Buluğ muhayyerliği hakkı kullanılarak meydana gelen ayrılmalar talak değildir.³⁷⁰ Buluğdan sonra nikâhın feshini isteme hakkı, erkekle ve kadında ortaktır.³⁷¹ Bu nedenle fesih hakkını kullanmış olan kişilerin ayrılırlarsa onların talak sayısında bir azalma olmaz.³⁷²

1917 tarihli Osmanlı HAK 7. madde “12 yaşını itmam etmemiş sağır ile 9 yaşını itmam etmemiş olan sağıre kimse tarafından tecviz edilemez” ile erginlik çağına gelmeyen küçüklerinin nikâhlarının hiçbir kimse tarafından akdedilemeyeceği belirtilmiştir. Kızın 17 yaşına, erkeğin 18 yaşına kadar velisine sorularak evlenebileceği, bu yaşlardan sonra ise velilerinin izni olmadan evlenebilecekleri hükme bağlanmıştır. Bu tarihten sonra Osmanlı uygulamasında “buluğ muhayyerliği”nin uygulama imkânı kalmamıştır.³⁷³

C. Çocukların Evlendirilemeyeceği Görüşü

Klasik fıkıh literatüründe öne çıkan bu görüşlere mukabil İbn Şübrüme, Osman el-Bettî ve Ebû Bekr el-Esamm’a nispet edilen buluğ çağına ulaşmayan küçüklerin evlendirilemeyeceği görüşü bulunmaktadır. Onlara göre küçüklerin velileri tarafından bile olsa hiçbir zaman evlendirilmeleri muteber değildir.³⁷⁴ Bu görüşü kabul eden İslam hukukçularına göre, küçükler üzerinde kimsenin icbar yoluyla evlendirme velâyeti hakkı bulunmamaktadır. Çünkü evlendirme velâyeti, velâyet altındaki kişinin evliliğe ihtiyacı olduğu zaman sabit olur. Küçük kız ve erkeğin ise, küçüklükleri sebebiyle evliliğe ihtiyaçları bulunmamaktadır. Ayrıca onlar, evlilik akdinin neticeleri buluğdan sonra ortaya çıkar, diyerek küçüklerin evlendirilmesini reddetmişlerdir.³⁷⁵

Aile Hukuku Kararnamesi küçüklerin evlendirilmesi konusunda cumhurun görüşünü değil de, küçüklerin haklarını muhafaza etme amacına yönelik ve bazı kötü

³⁶⁹ Bilmen, *Kâmus*, II, 51; Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 89-90.

³⁷⁰ Merginânî, *el-Hidâye*, III, 45; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, II, 112; İbn Âbidîn, *Reddû'l- Muhtâr*, II, 307.

³⁷¹ Hindî, *el- Fetava'l Hindîyye*, I, 286.

³⁷² İbn Nüceym, *el- Bahru'r-Râik*, III, 212.

³⁷³ Bkz. HAK, md.7, 10 vd.

³⁷⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, XI, 36; Serahsî, *el- Meksût*, IV, 212; Ebû Zehre, *el- Ahval*, s.109.

³⁷⁵ Serahsî, *el-Meksût*, IV, 212; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.130; Bilmen, *Kâmus*, II, 54.

sonuçları engelleme gerekçeleriyle İbn Şübrüme, Osman el-Bettî ve Ebû Bekir el-Esamm'ın görüşünü kanunlaştırmıştır.³⁷⁶

D. Çocukların Evlendirilemeyeceği Görüşünde Olanların Delilleri

Küçüklerin evlendirilmesini reddedenler görüşlerini desteklemek için Kitap, Sünnet ve kıyastan deliller getirmişler ve bu kabullerini akli çıkarımlarla destekleme yoluna gitmişlerdir.

➤ Osman el-Bettî, İbn Şübrüme ve Ebû Bekir el-Esamm gibi düşünürler, küçüklerin evlendirilemeyeceğine dair Kitap'tan “*Yetimleri nikâh (buluğ) çağına gelinceye kadar deneyin; onların reşîd olduklarını anlarsanız, artık mallarını kendilerine verin.*”³⁷⁷ ayetini delil olarak kullanmışlardır. Burada evlenme çağı ile kastedilen buluğ çağıdır. Eğer küçüklerin evlendirilmesi muteber olsaydı, bu sınırlama anlamsız olurdu.³⁷⁸ Küçüklerin evlendirilmesini kabul etmeyen İslam hukukçularına göre bu ayet, evlenme çağını buluğ olarak belirlemiştir.³⁷⁹

➤ Küçüklerin evlendirilmesini kabul etmeyen İslam hukukçularının Sünnetten getirdikleri özel bir delil bulunmamaktadır. Küçüklerin evlendirilmesini reddeden İslam hukukçularının, sahabe uygulamasından da delilleri bulunmamaktadır.

➤ Cumhurun delil olarak sunduğu Hz. Âişe (r.a)'nin Hz. Peygamberle (s.a.v) evliliği, Hz. Peygamberin dörtten fazla kadınla evlenmesinde olduğu gibi ona has bir durum olarak açıklanmaktadır.³⁸⁰ Başka bir yorumda Hz. Âişe (r.a)'nin evlenme yaşının kaynaklarda yanlış olma ihtimali olduğu ve kardeşi Esma (r.a)'nın yaşı ile kıyas yapıldığında Hz. Âişe (r.a)'nin evlendiğinde on sekiz yaşında olduğu düşünülmektedir.³⁸¹

➤ Küçüklerin evlendirilmesini kabul etmeyen İslam hukukçularının bir diğer delili ise, küçükler üzerinde buluğdan sonra kimsenin velâyet hakkının bulunmamasına kıyas edilerek buluğdan önce de kimsenin velâyet hakkının olmaması gerekir. Küçüklerin evlendirilmesi ömür boyu sürecek bir akit olduğundan hükümleri

³⁷⁶ Çeker, *Osmanlı Aile Hukuk-ı Kararnamesi*, s. 65.

³⁷⁷ Nisâ, 4/5.

³⁷⁸ Serahsi, *el-Mebsût*, IV, 210.

³⁷⁹ Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s. 114.

³⁸⁰ İbn Hazm, *el-Muhalla*, IX, 256; Orum, *a.g.m.*, s. 150.

³⁸¹ Acar, *a.g.m.*, s. 135; Erul, Bünyamin. “Hz. Aişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz Mu? On Dokuz Mu?”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 2006, c. 19, S. 4, s. 642, 643.

de buluğdan sonra bağlayıcı olur.³⁸² Onlara göre bu kıyasa binaen küçüklerin evlendirilemez.

➤ Evlenmenin gayesi aile hayatı kurmak, birlikte yaşamak, mutlu olmak, çoğalmak ve iyi nesiller yetiştirmektir. Evliliğin anlam ve önemini anlamayan, evliliğin hak ve sorumluluklarını yapamayan küçüklerin evlendirilmelerinde bunların hiçbirisi olmayacağı gibi, büyüdüleri zaman bazı kötü neticeler ortaya çıkmaktadır.³⁸³

➤ Velayatin geçerliliğinin velâyet altındakilerin ihtiyaçları doğrultusunda olduğunu düşünüp ve çocukların ise evliliğe ihtiyaçlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Bu alimlere göre küçüklerin, nikâh akdi ile ulaşılabilecek olan amaçlar açısından bakıldığında evlendirilmesi uygun değildir.³⁸⁴ Bu gruptakiler Kur'an-ı Kerim'den "*Yetimleri nikâh çağına kadar deneyin*"³⁸⁵ ayetini delil göstermişlerdir. Küçüklerin evlendirilmeyeceği düşüncesinde olan İslam hukukçularına göre, küçükler üzerinde kimsenin onlardan izin almadan evlendirme hakkı yoktur. Çocukların, küçüklükleri sebebiyle evliliğe ihtiyaçları bulunmamaktadır. Onlar "*evlilik akdinin neticeleri buluğdan sonra ortaya çıkar*" diyerek küçüklerin evlendirilmesini reddetmişlerdir.³⁸⁶ Ayrıca küçük yaşta evlendirilenlerin, büyüdülerinde bazı istenmeyen durumlarla karşılaştıkları bir gerçektir.³⁸⁷ Dolayısıyla onlara göre bütün bu deliller ve yorumlar, küçüklerin evlendirilemeyeceğini açıkça göstermektedir.

C. Delillerin Değerlendirilmesi

İslam hukuku açısından küçüklerin evlendirilmesini kabul edenlerle etmeyenlerin, görüşlerini savunmak için sundukları delillerin aslında konuyla doğrudan bir bağlantısı nı kurmak çok zordur. Her iki taraf da ayetlerden birtakım çıkarımlar yaparak görüşlerini temellendirmeye çalışmışlardır.

Küçüklerin evlendirilmesini kabul edenlerin delil olarak sundukları Talak suresi 4. ayette geçen "*ay hali görmemiş olanlar*" ifadesini sadece küçükler olarak yorumlanabildiği gibi hayız görmeyen kadınlar da anlaşılabilir.

³⁸² Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212.

³⁸³ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 210; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku.*, I, 243, 244.

³⁸⁴ Bilmen, *Kâmus*, II, 54.

³⁸⁵ Nisâ, 4/6.

³⁸⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212; Ebû Zehre, *el-Ahvâl*, s.130; Bilmen, *Kâmus*, II, 54.

³⁸⁷ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 244.

Çocukların evlendirilmesine delil olarak gösterilen “Yetimleri deneyin. (buluğa) evlenme çağına erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin”³⁸⁸ ayeti çerçevesinde “küçüklük” illeti alınarak nikâh velâyetinin mali konulardaki velâyetle kıyas yapılmıştır. Bu, fâsid bir kıyastır. Zira ikisi de akit olmakla birlikte sonuçları bakımından birbirinden farklı olduğu açıktır. Bu tür bir kıyasa “kıyas ma‘a’l-fârik” denilir.³⁸⁹

Delil olarak sunulan “Yetimleri nikâh çağına kadar deneyin...”³⁹⁰ ayetindeki “nikâh çağına kadar” ifadesi, evlenme için belirlenmiş bir dönemin olduğunu göstermektedir. O da buluğ çağı olarak belirtilmiştir. Diğer hukuk sistemlerinde evlilik için bir yaş sınırı belirlenmiş olmasına rağmen İslam hukukunda belirli bir yaş yerine buluğ sınır kabul edilmiştir. Çünkü İslam hukuku çok değişik coğrafyadaki insanlara ve bunlara da farklı zamanlarda hitap etmek zorundadır. Bu da İslam’a göre evlilik çağının buluğ dönemi kabul edilmesini isabetli olduğunu göstermektedir. Yani her ülke kendi sahip olduğu şartlara ve zamana göre evlilik için bir yaş belirleyebilir.

Ebû Hanîfe, Nûr sûresinin “Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve carielerinizden elverişli olanları evlendirin...” mealindeki 32. âyetinde geçen “eyâmâ” kelimesinin küçük, büyük, eşi olmayan kadınlar anlamına geldiğini ifade eder. Bu nedenle babanın küçük kız çocuğunu evlendirebileceğini görüşündedir.³⁹¹ Kâsânî de bu âyeti aynı amaçla delil olarak kullanmıştır. Oysa âyetin devamında “Eğer fakir iseler, Allah kendi lutfu ile onları zenginleştirir” buyrulmaktadır. Fakir oldukları söylenen kişilerin, evlendirilmesi istenilen kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Bu ayetler birlikte düşünürse malı üzerinde tasarruf yetkisi olmayanlar için bu ifade kullanılamaz. Malı üzerinde tasarruf yetkisi olmayanlar reşit olmayanlardır. Dolayısıyla bu âyette geçen “eyâmâ” kelimesiyle rüşde eren kişiler kastedilmiştir.

Hiz. Peygamber'in “Dikkat edin! Kadınları ancak velileri evlendirir ve kadınlar ancak denkleri ile evlendirilebilirler.” hadisi ile “Evlendirme yetkisi asabeye aittir” hadisi de küçüklerin evlendirileceğine delil olarak gösterilmiştir. İlk hadisin metninde geçen “Nisâ” kelimesi büyük küçük bütün kadınları içine almaktadır. Yani bu kelimenin anlamını sadece küçükler olarak düşünmek doğru değildir. .

³⁸⁸ Nisâ, 4/6.

³⁸⁹ Şa'bân, *Usûlü'l- Fıkıh*, s. 139, 145; Orum, *a.g.m.*, s. 147.

³⁹⁰ Nisâ, 4/6.

³⁹¹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 240, 241.

Küçüklerin evlendirilmesini reddedenlerin dediği gibi Hz. Peygamber (s.a.v)'in Hz. Âişe (r.a) ile evliliği ona has bir şey olabilir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.av)'in diğer evliliklerinde olduğu gibi Hz. Âişe (r.a) ile evlenmesinin altında da başka hikmetler bulunabilir. Nitekim İslam'ın kadınlarla ilgili birçok hükmünün Hz. Âişe (r.a) vasıtasıyla bizlere ulaşması, bu evliliğin gayeleri arasında olabilir.

Hz. Ebû Bekir (r.a), nikâhtan sonra Hz. Âişe'yi (r.a), Hz. Peygamber'e (s.a.v) teslim etmek için getirir. Fakat Rasûlullah (s.a.v)'ın bu teklifi Hz. Âişe (r.a)'nin yaşının küçük olduğundan değil, mehir ödeyecek malı olmadığı için kabul etmediği³⁹² rivayeti, Hz. Âişe (r.a)'nin yaşının küçük değil, belirtilen yaşlardan büyük olduğunu göstermektedir. Çünkü bir babanın şefkati küçük kızının acı çekmesine müsaade etmezken rahmet peygamberinin merhameti de küçük yaştaki bir kızla zifafa bulunmaya izin vermez.³⁹³

Çocukların evlendirilmesi konusunda sahabe uygulaması mevcuttur. Öte yandan sahabenin çocukların evlendirilmesi uygulamasının altında evlilikten başka amaçların olduğunu söylememiz mümkündür. Nitekim Kudâme b. Maz'ûn (r.a)'un, doğduğu gün Zübeyr (r.a)'in kızını isteyip evlenmiş olması ve “*Şayet ölürsem, o kız mirasçılarımın en hayırlısı, fakat yaşarsam o, Zübeyr'in (r.a) kızıdır*”³⁹⁴ demesi, sahabenin küçüklerin evlendirilmesi uygulamasındaki evlilikten öte amaçlarının olduğunu göstermektedir. Küçüklerin evlendirilmesini kabul eden İslam hukukçuları sünnetten ve sahabe hayatlarından deliller sunmuşlarken, kabul etmeyenlerin bunlardan delilleri bulunmamaktadır.

İslam hukukçularının denk birinin her zaman bulunamayacağı nedeniyle küçüklerin evlendirilmesini delillendirmeleri de uygun değildir. Çünkü bulunan kişinin denk olduğunu bilmemiz mümkün değildir. İleride de daha uygun bir adayın gelmeyeceği de bilinemez. Bu nedenle denklik kaygısıyla henüz ebeveyn olabilecek kabiliyette olmayan küçüklerin evlendirilmesi kanaatimizce doğru değildir. Çünkü böyle bir evlilikten meydana gelecek nesillerin sağlıklı olmama ihtimali bulunmaktadır.

Akli delilleri yönünden, her iki grubun da isabetli delilleri ve yorumları bulunmaktadır. Fakat küçüklerin evlendirilemeyeceği görüşünde olanların akli

³⁹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII+I, Dâru Sadr, Beyrut, ty, VIII, 63.

³⁹³ Aktan, Hamza, “*Bazı Yanlış Telakkilerin Kur'ân Hakemliğinde Yeniden Değerlendirilme İhtiyacı*”, II. Din Şûrası, I-II, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2003, I, s. 266.

³⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 212.

delilleri, daha kabul edilebilir görünmektedir. Çünkü sadece şefkate bağlı olarak ve dengi bulunduğu değerlendirilmek için küçüklerin evlendirilmesini kabul etmek, bize göre isabetli görünmemektedir.

Evlenmenin gayesi birlikte yaşayarak mutlu olmak, bir aile hayatı kurarak nesli devam ettirmektir. Çocukların evlenmelerinde bunlar gerçekleşmeyeceği gibi, büyüdükleri zaman bazı kötü neticeleri ortaya çıkacaktır.³⁹⁵ 25 Ekim 1917 tarihli Hukuk Aile Kararnamesi, cumhurun görüşünü değil, bülûğdan evvel küçüklerin evlenmesini yasaklayan görüşü kanunlaştırmıştır. Kararnâme 7. maddesinde: “12 yaşını itmam etmemiş olan sağır ile 9 yaşına itmâm etmemiş olan sağîre hiçbir kimse tarafından tezvîc edilemez” şeklindeki hükmüyle küçüklerin evlenmesini yasaklamıştır.

Sonuç olarak; cumhurun görüşü tercih edilmiş olmakla birlikte, günümüz sosyal yaşantısıyla, müctehid imamların dönemlerindeki farklılıkların da düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü her ictheadî hüküm, mutlaka ortaya çıktığı dönemin şartlarına uygundur. Dolayısıyla hakkında doğrudan nassî bir delilin bulunmadığı bu konu, günümüz şartları ve ahlaki birikimleri içinde tekrar düşünülüp, sonuçta da İslam hukuku açısından en uygun hüküm ortaya konarak uygulanmalıdır.

III. OSMANLI DEVLETİNDE ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ KANUNLAŞTIRMALAR

Osmanlı devleti döneminde şer’î mahkemelerde, cumhurun görüşüyle amel edilerek, çocukların velileri tarafından evlendirilmeleri halinde bu nikâh muteber kabul ediliyordu.³⁹⁶ Osmanlı mahkemelerine hüküm verme konusunda dayanak olan kitapların konuyla alakalı bölümlerine baktığımızda orada, velilerin çocukları evlendirebileceği ifadesi yer almaktadır.³⁹⁷ HAK’ın esbâb-ı mûcibe lâyihasına baktığımızda, çocukların evlendirilmesi hususunda o güne kadarki uygulamanın cumhurun görüşü olduğu belirtilmektedir.³⁹⁸

1336/1917 yılında çıkarılan HAK’da Osman el-Bettî, İbn Şübrüme ve Ebû Bekir el-Esamm gibi âlimlerin görüşleri kabul edilmiştir. HAK’da yer alan maddede çocukların evlendirilmesindeki olumsuzluklar düşünülerek, çocukların velilisi

³⁹⁵ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku.*, I, 244.

³⁹⁶ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 244.

³⁹⁷ Aydın, *İslâm ve Osmanlı Aile Hukuku*, s. 80-81.

³⁹⁸ HAK Esbâb-ı Mûcibe Lâyihası için bkz. Çeker, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, s. 65.

tarafından da olsa evlendirilmesi yasaklanmıştır.³⁹⁹ Daha önceleri çocukların evlenmeleri için hiçbir alt yaş sınırına bakılmazken, her yaşta velileri tarafından evlendirilebilirken, “*On iki yaşını tamamlamamış küçük erkek ile dokuz yaşını tamamlamamış küçük kız hiçbir kimse tarafından evlendirilemez*”⁴⁰⁰ maddesiyle, kızlarda asgari evlenme yaşı dokuz, erkeklerde ise on iki yaş olarak belirlenmiştir.

HAK hazırlanırken Osman el-Bettî, İbn Şübrüme, Ebû Bekir el-Esamm gibi âlimlerin çocukların evlendirilmesi konusundaki görüşleri değil de, aslında cumhurun görüşü olan çocukların buluğa ermenin alt sınırları olan yaşlar kabul edilmiştir. Bu düşünce İslam hukukunda küçüklüğün yaşla ilgisinin olmadığını, buluğa ermekle son bulduğunu göstermektedir. Osmanlı devleti bu kanun maddesini uygulamaya koyarak, evlenecek kişilerde belirli bir yaş arayarak çocukların evlenmesinde oluşabilecek sıkıntıları gidermiş olabilir.

IV. GÜNÜMÜZ HUKUK KANUNLARINDA ÇOCUKLARIN EVLENME YAŞI

4721 sayılı Türk medenî kanununda olağan evlenme yaşının alt sınırı 743 sayılı Türk medenî kanuna göre yükseltilecek erkeklerde ve kadınlarda onyediyedi yaş olarak düzenlemiştir (TMK md. 124/I). Hâkim önemli sebeplerin ve olağanüstü durumların olması halinde onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmelerine izin verebilir. Bununla birlikte kanun, imkan buldukça karardan önce de ana ve baba veya vasinin dinlenmesini öngörmüştür (TMK md. 124/II). 4721 sayılı TMK’da evlenme yaşı için üst sınır belirlenmemiştir. Öyleyse evlenme yaşına erişmiş olan bir kimse dilediği zaman evlenebilir. Evlenecek olan bir kimsenin onsekiz yaşını doldurmuş olması ile 50 yaşında olması arasında fark yoktur.

Olağan evlenme yaşı TMK md. 124/I’de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, olağan evlenme yaşının alt sınırı, erkek ve kadın için onyediyedir. Onyediyedi yaşının tamamlanması, onsekiz yaştan gün almakla olur. Böylece onyediyedi yaşını tamamlamamış olan bir kimsenin olağan koşullarda evlenmesi mümkün değildir TMK md.11’e göre, kişinin erginlik dönemi onsekiz yaşı doldurmasıyla başlar. Henüz onsekiz yaşını tamamlamamış olduğu için erginliğine ulaşmamış bir küçük, onyediyedi yaşını tamamlamış olmak kaydıyla, evlenme ehliyetine sahiptir. TMK md. 12’ye göre: “*Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin*

³⁹⁹ HAK Esbâbı Mûcibe Lâyihası. bkz. Çeker, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, s. 66.

⁴⁰⁰ HAK, md.7.

kılınabilir". Dolayısıyla bir kimse onyediyi yaşını bitirmeden önce, mahkeme kararı ile erginliğini kazanabilir. Ancak bu durumda evlenme için öngörülmüş olan yaş tamamlanmış olmadığından, evlenmenin yapılması mümkün olmaz.

Olağan evlenme yaşını tamamlamış olup yasal temsilcinin iznini almadan yapılan evlilikler TMK md. 153 hükmü gereği batıl kabul edilir. Fakat bu suretle evlenen kişi sonradan onsekiz yaşını doldurarak ergin olur ya da kadın hamile kalırsa bu durumda evliliğin iptaline karar verilemez (TMK md. 153/II).

Kanun koyucu olağanüstü şartlar olursa, yasal evlenme yaşından daha küçük yaştaki kişilerin de evlenebilmesine izin vermiştir. Ancak bu halde olan kişilerin belli bir yaşta bulunmasını da şart koşturmuştur. İşte kişilerin bu şekilde olağanüstü şartların var olması halinde evlenebilmeleri için aranan yaşa "olağanüstü evlenme yaşı" denilmektedir. Olağanüstü evlenme yaşı TMK md. 124/II ve EY md.14'te yer almaktadır. TMK 124/II gereğince; "*Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir*". Karar vermeden önce yasal temsilcinin dinlenmesi Türk Medenî Kanunu m. 124/II'ye göre hâkim, evlenmeye izin kararı vermeden önce imkan bulundukça yasal temsilciyi dinlemelidir.

V. DEĞERLENDİRME

İslam hukukunda kendi iradeleriyle evlenmek isteyen bireylerin bu akdin sahih olması için taraflarda evlenme ehliyetine sahip olma şartı aranır. Evlenme ehliyeti için ise hür, akıllı ve buluğa ermiş olmaları gerekmektedir. İslam hukukçularına göre gayri mümeyyiz çocuğun irade beyanı ile evlilik akdi oluşmaz. Mümeyyiz çocuğun ise bu şekilde yaptığı evlilik akdi tartışmalıdır. Cumhura göre bu evlilik akdi velinin onayı ile sahih olurken, Şafii mezhebine göre batıldır.

İslam hukukçularına göre çocuklar evlenme ehliyeti açısından ehliyetsiz ya da eksik ehliyetlidirler. Uygun bir aday bulunduğu fırsatı kaçırmamak adına küçüklerin evlendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Çocukların evlendirilebileceği görüşünde olanların Kitap ve sünnetten getirdikleri deliller olsa da, onların bu görüşü savunmalarında örfün de büyük payı vardır. Hz. Peygamber döneminden sunulan örneklerde de bunu görmek mümkündür. Bu örneklerde hareketle İslam hukukunda çocuklar evlendirilemez diyemediğimiz gibi kesinlikle evlenebilir de diyemeyiz.

Fakat günümüzde çocukların evlendirilmesi durumunda çıkabilecek bazı sorunlar bulunmaktadır.

Küçük yaşta çocukların evlendirilmesi onların hürriyetlerini ellerinden almak olarak değerlendirilebilir. İslam hukuku baba ve dededen başka birinin veli olarak çocukları evlendirmesine izin vermekle birlikte onların da görevlerini iyi yapmalarını şart koşturmuştur. Görevlerini çocukların yararı yönünde kullanmadıkları takdirde evlilik akdi batıl sayılır.

Baba ve dede (babanın babası) haricinde birinin velâyetiyle evlenen çocuklara Hanefilerce buluğ muhayerliği verilmiş ve sonraki hayatlarını şekillendirmeleri adına bir fırsat tanınmıştır. İslam hukukunda çocukları evlendirilmesi onların menfaatlerini korumak amacıyla kabul edilmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v) Hz. Âişe (r.a) ile evliliği göz önüne alınarak cumhurun çocukları evlendirilebileceğini kabul etmiştir. İbn Şübrüme vd. çocukların evlendirilmesini, onların menfaatlerine aykırı olduğunu düşünerek kabul etmezken İbn Hazm sadece küçük erkeklerin hakkında nass bulunmaması sebebiyle evlendirilmesini kabul etmez. Cumhur dul küçük kızın evlendirilmesini kabul ederken İmam Şafi ve İbn Hazm dul küçüğün evlendirilmesini kabul etmemektedir.

Çocukların evlendirilmeyeceği görüşünde olan İslam hukukçularının bu düşüncelerini çocukların evlenmeye ihtiyacı olmamasına bağlamışlar. Küçük yaşta evlendirilen çocuklarda evlilik bir netice doğurmadığından çocukların evlendirilmesini kabul etmemişlerdir.

Bu görüş daha isabetli görülmektedir. Çocuklar erken yaşta evlendirildiğinde, onlar yaşları gereği her türlü imkândan uzak kalacaklardır. Daha gelişimlerini tam olarak tamamlamadıklarından onlardan meydana gelecek nesil de bazı sıkıntılar gözlenebilir.

İslam hukukunda çocukların evlendirilmesi düşüncesini tamamen reddetmek yerine İslamın geldiği toplumun yaşam biçimi dikkate alınmalıdır. Yani çocukların evlendirilmesi toplumsal bir algıdır. Toplumun şartlarına göre değişmektedir. TMK İsviçre'den alınmıştır. Alınırken İsviçre'nin kabul etmiş olduğu erkekler için yirmi kızlar için on sekiz yaş sınırını, TMK erkekler için on sekiz kızlar için on yedi olarak belirlemiştir. Türk toplumunun alışkanlıklarına göre yasa değiştirilmiştir.

SONUÇ

Çocukların evlendirilmesi İslam hukukçularının çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir. İslam hukukçularının çoğunluğu evlenme için asgari yaş belirlenmediği mümeyyiz olan çocukların velileri tarafından evlendirilebileceği fakat zifafın buluşdan sonra olacağı konusunda görüş birliği içerisindedir. İslam hukukçuları nazarında bu evlilik fiili bir evlilik değil, hukuki bir evlilik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Buluğa ermemiş çocukların evlendirilme imkanı İslam hukukçuları tarafından tartışılmış evlendirilir diyenler ile evlendirilmeyeceği düşüncesinde olanlar ortaya çıkmıştır. Çoğunluk evliliği buluş şartına bağlamadığı için velileri tarafından çocuğun evlendirilebileceği savunulmaktadır. Evlendirilmeyeceği görüşünde olanlar ise çocuğun nikâha ihtiyacının olmadığını, dolayısıyla bu nikâhın geçersiz olacağı düşüncesindedirler. Her iki grupta olanlar görüşlerini delillendirmek adına Kitap, sünnet ve sahabe uygulamalarından deliller sunmuşlardır.

Delil olarak sunulanlar çocukların evlenebileceği ya da evlenmeyeceğine dair kesin bir bilgi içermemektedir.

Çocukların evlendirilebileceği yönünde sunulan sünnetten deliller Hz. Peygamber (s.a.v) ve ashabının bazı uygulamalarıdır.

Çocukların evlendirilmesinde cumhurun görüşü tercih edilse de günümüzdeki sosyal yaşam düşünülerek ilk olarak Osmanlı döneminde uygulanan HAK'da daha sonra ondan yararlanılarak hazırlanan ahvâl-i şahsiyye kanunlarında çocukların evlendirilmesi yasaklanmıştır.

KAYNAKÇA

Ansay, Sabri Şakir, *İslam Hukuku*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1958.

Aydın, M. Akif, “Aile Hukuku”, *İlmihal II (İslam ve Toplum)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.

.....*Osmanlı Aile Hukuku*, Klasik Yayınları, İstanbul 2017.

Bilmen, Ömer Nasûhi, *Hukûki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kâmusu*, I- VIII, Ravza Yayınları, İstanbul 2013.

Buhârî, Ebû Abdillâh b. İsmâil (ö.256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIII, Dâru Sahnûn ve Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Erbay, Celal, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1998.

Cin, Halil, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Konya, 1988.

Çeker, Orhan, *Osmanlı Aile Hukuk-ı Kararnamesi*, Mehir Vakfı, Konya, 2016.
.....*İslam Hukukunda Çocuk*, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1990.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân (ö.255/869), *es-Sünen*, I-II, Dâru Sahnûn ve Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Döndüren Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2017.

Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistâni (ö.275/888), *es-Sünen*, I-V, Dâru Sahnûn ve Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Ebû Zehre, Muhammed (ö.1394/1974), *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, Dâru'l-Fikri'l-Arabiyyi, Kahire, ty.

.....*Ebû Hanife*, çev. Osman Keskiöğlü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 1997.

.....*Usûlü'l-Fıkh, (İslam Hukuku Metodolojisi)*, çev. Abdülkadir Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1973.

Ebussuud Efendi, *Ma'ruzat*, hazırlayan: Pehlul Düzenli, Klasik Yayınları, İstanbul, 2013.

Hindî, Sirâceddin Ebû Hafs Ömer b. İshak (ö.1372), *el- Fetava'l Hindiyye fi mezhebi'lİmami'l Âzam Ebû Hanîfe en- Nûman*, I-VI, el- Mektebetül İslamiyye, Diyarbakır, 1973.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin (ö.1252/1836), *Reddü'l- Muhtâr ale'd-Dürri'i- Muhtâr*, I-VI, el Dâru İhyai't- Turasi'l- Arabi, Beyrut, 1987.

İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed (ö.241/855), *el-Müsned*, Dâru Sahnûn ve Çağrı Yayınları, İstanbul,1992.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed el-Endülüsi (ö.456/1064), *el-Muhallâ bi'l Âsâr*, I-XII, thk. Abdülgaffar Süleyman el-Bendari, Dâru'l Mektebi'l İlmîyye, Beyrut, 1988.

İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebû Muhammed b. Ahmed b. Kudâme (ö.620/1223), *el-Muğnî*, I-XIV, thk. Abdullah b. Abdülhasan et-Türkî, Abdulfettah Muhammed, Dâru Âlemi'l- Kütübi, Riyad, 1986.

İbn Kudâme, Şemsuddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ebi Ömer b.Ahmed el- Makdisî (ö.682/1283), *eş-Şerhu'l-Kebir*, I-XIV, thk. Abdullah b. Abdulhasan et-Türkî, Matbaatü Hicr, y.y., 1996.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (ö.273/887), *es-Sünen*, I-II, Dâru Sahnûnve Çağrı Yayınları, İstanbul,1992.

İbn Manzûr, Ebu'l Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mûkerrem el-İfrikî el-Mısrî (ö.711/1311), *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Dâru Sadır, Beyrut, ty.

İbn Nüceym, Zeynuddîn b. İbrâhim b. Muhammed el-Mısrî (ö.970/1562), *el-Bahru'r-Râik Serhu Kenzi'd-Dekâik: fi furû'il Hanefiyye*, I- IX, Hazırlayan: Zekeriya Âmirât, Dâru'l-Kütübi'l İlmîyye, Beyrut,1997.

İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubi (ö.595/1199), *Bidâyetü'l Müctehid ve Nihâyetü'l- Muktesid*, I-II, Mektebetü'l- Külliyyeti'l- Ezheriyyeti, 1966.

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII+I, Dâru Sadr, Beyrut, ty, VIII.

İbnü'l Hümâm, Kemâlûddîn Muhammed b. Abdilvâhid (ö.861/1457), *Fethu'l- Kadîr*, I-X, Dâru'l Fikr, Beyrut, 1898.

Kadri Paşa, Muhammed (ö.1306/1888), *el-Ahvâlî ş-Şahsiyye*, Beyrut, 1987.

Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1991.

Kâsânî, Ebû Bekr Alaüddin Ebû Bekr b. Mes'ud (ö.587/1191), *Bedâi'u's-Sanâi'*; *fi Tertibi's Şerâi'*, I-VII, Daru'l- Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1974.

Kelebek, Mustafa, *İslam Aile Hukukunda Velâyet*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2015.

Kur'an-ı Kerim Meâli, Diyanet İşleri Başkanlığı, hazırlayan Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Ankara, 2008.

Mâlik b.Enes el-Esbahî (ö.179/795), *el-Muvattâ*, I-II, Dâru Sahnûn ve Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Mâverdî, Ebu'l Hasan Alî b. Muhammed (ö.450/1058), *el-Hâvi'l-Kebir: fi Fıkhı Mezhebi'l İmâm eş-Şâfiî ve hüve muhtasaru'l-Müzeni*, XVIII+II, tahkik: Ali Muhammed Muavvid-Adil Ahmed Abdülmecid, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.

Merginani, Burhânuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr (ö.593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l Mübtedî mea Şerhi'l-allâme Abdülhayy el-Leknevi*, I-VIII, İdâretü'l-Kur'ân ve'l-Ulûmü'l-İslamiyyetü, Pakistan, ty.

el- Mevsûatü'l-Fıkhıyye, Vizaretü'l-evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, I- XLV, Kuveyt, 1992.

Mevsîli, Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd (ö.683/1284), *el-İhtiyâr li-ta'lili'l-Muhtâr*, I-V, Dâru'l- Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut, ty.

Müslim, Ebu'l Hüseyin b. el-Haccâc (ö.261/875), *Sahîh-i Müslim*, I-III, Dâru Sahnû ve Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Alî b. Şuayb (ö.303/915), *es-Sünen*, I-VIII, Dâru Sahnûn ve Çağrı Yayınları, İstanbul,1992.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref (ö.676/1277), *Ravdatü't Tâlibin ve Umdetü'l Müftin*, I-X, derleyen: Salih b. Ömer el-Balkîni, Dâru'l-Fıkr, Beyrut, 1995.

Sahnûn, Saîd et-Tenûhî (ö.240/854), *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, I-V, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.

Serahsî, Şemseddin Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl (ö.483/1090), *Kitâbu'l-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l- Ma'rife, Beyrut, 1993.

.....*Usûlü's-Serahsî*, I-II, tahkik: Ebu'l-Vefa el-Afgani, İhyâü'l-Maârif en-Numâniyye, Haydarabad, ty.

Seyyid Sâbık, *Fıkhu's- Sünnne*, el- Fethu li'l- Î'lâmi'l- Arabiyye, Kahire, ty.

Şa'bân, Zekiyyüddin, *el- Ahkâmü's-Şer'iyyetü li'l-Ahvâli's-Şahsiyyeti*, Câmiatü Karyunus, Bingazi, 1979.

.....*Usûlü'l- Fıkh (İslam Hukuk ilminin Esasları)*, çev. İbrahim Kâfi Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (ö.279/892), *es-Sünen*, I-V, Dâru Sahnûn ve Çağrı Yayınları, İstanbul,1992.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, I, 254.

Yaman, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015.

ez-Zerkâ, Mustafa, Ahmed, *el Fıkhu'l-İslamî fi sevbihî'l- cedid*, I-III, Dâru'l Fıkr, Dımaşk, 1959.

Zeydan, Abdülkerim, *el-Vecîz fi Usûli'l-Fıkh*, Matbaatü Selman el-Â'zamî, Bağdat, 1967.

..... *El Camî' Fî'l Fıkhı'l İslamî*, Müessesetü'r Risâle, I- XII, Beyrut, 2012.

Zuhayli Vehbe, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efe, Yunus Vehbi Yavuz, Beşir Eryarsoy, Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Nurettin Yıldız, Risale Yayınları, I-X, İstanbul,1992.

MAKALELER

Acar, H. İbrahim, Evlenme Ehliyeti Bakımından İslam Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Mayıs-Ağustos, 2003, c. 6, S.16, 125-140.

Aktan, Hamza, "Bazı Yanlış Telakkilerin Kur'ân Hakemliğinde Yeniden Değerlendirilme İhtiyacı", *II. Din Şûrası*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2003, s. 260-279.

Çolak, Mücahit, İslam Hukukunda Ceza Ehliyeti Açısından Yaş Küçüklüğü, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 35, Erzurum, 2011, s. 103-124.

Erdoğan, Suat, İslam Hukukunda Evlenme Ehliyetine Hâiz Olmayanların Evlendirilmesi: Nikâhta Velâyet, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* c. 10, S. 50, 2017, s. 935-940.

Erul, Bünyamin. “Hz. Âişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz Mu? On Dokuz Mu?”, *İslamî Araştırmalar Dergisi*, 2006, c. 19, Sayı, 4, s. 637- 649.

Köse, Saffet, İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Mehir Vakfı, Sayı 2, Konya, 2003, s. 101-116.

Orum, Fatih, “Kur’an Işığında Küçüklerin Evlendiril(eme)mesi Meselesi, 2009, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 19, s. 140-158

Şimşek, Murat, İslam Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti, *İnsan ve Toplum*, 2012, 2(3), s. 139-164.

Uzunpostalcı, Mustafa, “İslam Hukuku Açısından Ehliyet”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 8, 2006, s. 149-182.

ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

Aktan, Hamza, “Nikâh”, *İslam’da İnanç İbadet Günlük Yasayış Ansiklopedisi*, I-IV, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006.

Aydın, M.Akif, “Çocuk”, *DİA*, VIII, İstanbul, 2013.

Apaydın, H. Yunus (2003). “Velâyet”, *DİA*, XLIII, İstanbul, 2013.

Bardakoğlu, Ali, “Buluğ”, *DİA*, VI, İstanbul, 2013.

.....“Ehliyet”, *DİA*, X, İstanbul, 2013.

Karaman, Hayreddin, “Asabe”, *DİA*, III, İstanbul, 2013.

TEZLER

Aydın, M. Tayyip, *İslam Hukukunda Evlilik- Velâyet İlişkisi* (Yüksek lisans Tezi), Sivas, 2004.

Arıkfıdan, Meryem, *İslam Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler* (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2015.

İncekara, Edlira Llukaçaj, *Kur'an'a Göre Kadın Ve Evlilik* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011.

Kargı, Serpil, *İslam Hukukunda Kadının Evlenme Ehliyeti Ve Boşama Yetkisi* (Yüksek Lisans Tezi) , İzmir, 2003.

Yenidoğan, Adem, *İslam Hukukunda Küçüklerin Evlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2009.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Merve MUTLU, 24 Eylül 1991 yılında Konya’da doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Mehmet Nuri Küçükköylü İlköğretim okulunda tamamladı. 2005 yılında Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesine başlayarak, 2009 yılında buradan mezun oldu. Mezun olduğu sene Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı. 2013 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2013 yılında Adıyaman’ın Samsat İlçesine Kur’an Kursu Öğreticisi olarak atandı. Burada üç sene görev yaptıktan sonra 2016 yılında Konya’nın Sarayönü İlçesine bağlı Lâdik mahallesine tayini çıkan Merve MUTLU burada iki yıl görev yaptı. 2018 yılında Konya-Selçuklu İlçe Müftülüğü’ne atandı ve halen burada Kur’an Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaktadır.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA
Tel: 0 332 201 00 60 Faks: 0 332 201 00 65 Web: www.konya.edu.tr E-posta:sosbil@konya.edu.tr